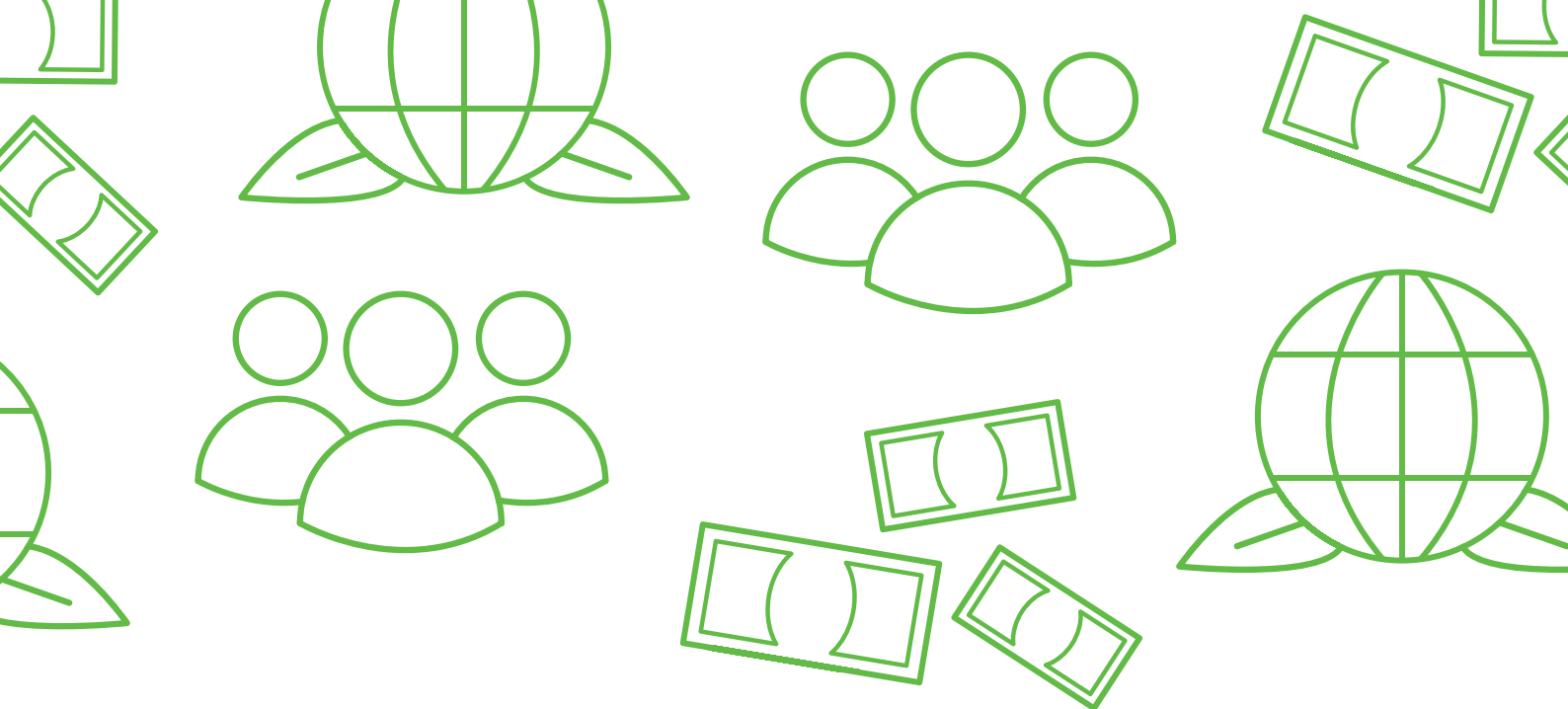

DE TRE BUNDLINJER

INDHOLDSFORTEGNELSE

Bidragssydere	1
En brændende platform	2-3
Resumé	4-8
En Alternativ samfundstænkning	9-11
ADAM er blå	11-12
Et regnskab med tre bundlinjer	13-16
Den grønne bundlinje	17-33
Valg af indikatorer	18-19
Indikator nr. 1: Drivhusgas	20-22
Indikator nr. 2: Biodiversitet	23-24
Indikator nr. 3: Økologisk fodaftryk	25-26
Indikator nr. 4: Affald som ressource	27-28
Indikator nr. 5: Færre fossile subsidier	29-30
Indikator nr. 6: Kemikaliebelastning	31-32
Veje til en grøn bundlinje	32-33
Den sociale bundlinje	34-51
Indikator nr. 1: Livstilfredshed	36-37
Indikator nr. 2: Fællesskaber	38-40
Indikator nr. 3: Helbred	41-42
Indikator nr. 4: Fattigdom	43-45
Indikator nr. 5: Ligeværd og mangfoldighed	46-47
Indikator nr. 6: Demokrati og borgerrettigheder	48-49
Veje til en social bundlinje	50-51
Den økonomiske bundlinje	52-69
Indikator nr. 1: Meningsfuld beskæftigelse	53-54
Indikator nr. 2: Lighed	55-56
Indikator nr. 3: Investering i fremtiden	57-58
Indikator nr. 4: Erhvervskompetencer	59-60
Indikator nr. 5: Finansiell stabilitet	61-62
Indikator nr. 6: Offentlige budgetter i langsigtet balance	63-64
Veje til en økonomisk bundlinje	65-66
Man får det, man måler	66-69

BIDRAGSYDERE

Projektleder:	Fanny Broholm
Politisk styregruppe:	Uffe Elbæk, Josephine Fock og Rasmus Nordqvist
Faglige medarbejdere:	Magnus Harald Haslebo, Kristoffer Glavind, Helene Hagel, Jakob Gorm Andreasen og Kjartan Sveistrup Andsbjerg
Intern Sparring:	René Gade, Carolina Magdalene Maier, Christian Poll, Pernille Schnoor, Roger Courage Matthisen, Torsten Gejl, Ulla Sandbæk samt alle medarbejdere i Alternativets politiske sekretariat
Ekstern Sparring:	Jesper Jespersen, Katarina Juselius, Rune Wingård, Jan Kristoffersen og Henrik Hagelskjaer
Grafisk layout:	Thomas Esbensen

EN BRÆNDENDE PLATFORM

København, august 2017

Kære læser

Det debatoplæg, du her sidder med, er det første af flere politiske debatoplæg fra Alternativet det kommende år. Hvert debatoplæg tager afsæt i en afgrænset samfundsmæssig problemstilling, men tilsammen vil de tegne konturen af et langt mere grønt, kreativt og meningsfuldt Danmark. Et Danmark, hvor iværksætter-ambitioner og socialt engagement ikke er hinandens modsætninger, men hinandens forudsætninger. Et Danmark, hvor den enkelte borger – ung som gammel – har de bedst tænkelige rammer for at udfolde sit livs potentiale på højeste meningsfulde niveau. Et Danmark, hvor det at bruge både sit hoved, hjerte og hånd er udgangspunktet for den kreativitet og sociale opfindsomhed, der giver håb for, at vi sammen kan skabe det land, vi har fortjent. Og som verden har brug for.

Hvis vi ønsker et langt mere grønt, kreativt og meningsfuldt Danmark – hvad vi gør i Alternativet – så må vi gøre op med den forsimplede økonomiske vækstlogik og det medfølgende endimensionelle menneskesyn, der præger verden i dag. Tilsammen udgør de en direkte trussel mod vores fortsatte udvikling og sameksistens som civilisation, fordi de har skabt en økonomisk og politisk verdensorden, som er kendetegnet ved ekstrem økonomisk ulighed og et misforhold mellem menneskets og naturens behov. Den menneskelige psykologi har udviklet sig, så vi som menneskehed ikke bare ser os som nogen, der er adskilt fra naturen, men som nogen der står over naturen. Denne selvforståelse har skabt en psykologisk, kulturel og følelsesmæssig tankegang, der gør det legitimt år ud og år ind at forbruge og forurene langt mere, end Jorden kan holde til, og oven i købet acceptere en kontinuerlig masseudryddelse af klodens mangfoldighed af levende arter. Samtidig driver samfundsindretningen i mange arbejdssammenhænge rovdrift på mennesker, hvilket skubber flere og flere ud i fysisk og psykisk ubalance.

Disse perspektiver kalder på omgående handling, der er meget, meget langt fra vanens magt. Derfor har vi i Alternativet besluttet at formulere en attraktiv, entreprenant og konkret vej mod en fælles bæredygtig fremtid. Altså er det på en positiv og optimistisk grundtone, at dette og de kommende politiske debatoplæg er skrevet. Hver for sig er de bud på, hvordan vi kan komme ud af den politiske, økonomiske og sociale blindgyde, vi i dag befinder os i som mennesker og som samfund.

Dette første debatoplæg tager udgangspunkt i den forsimplede økonomiske vækstlogik, der kommer bedst til udtryk ved, at vi i Danmark sidestiller samfundsfremskridt med vækst i bruttonationalproduktet (BNP). Det på trods af, at BNP udelukkende er et økonomisk mål og ikke medtager vækst i fx ren luft, giftfrit drikkevand, natur, glæde, fællesskabsfølelse eller mod på fremtiden. Derfor er det første debatoplæg vores bud på, hvordan BNP kan erstattes med et mere nuanceret mål, der medtager bæredygtig udvikling både på den økonomiske, den grønne og den sociale bundlinje, men ikke bliver så kompliceret, at det bliver svært at anvende. Samtidig vil dette alternative BNP være et godt udtryk for Alternativets økonomiske tænkning, menneskesyn samt værdier – og dermed tegne en samfundsforståelse, der bør og forhåbentligt kan erstatte den nuværende udgave af kapitalismen.

Før vi gik i gang med debatoplæggene, har Alternativets folketingsgruppe og medarbejdere været igennem en lang intern arbejds- og undersøgelsesproces. Blandt andet gik vi på opdagelse i spørgsmål som: Kan man udvikle en mere nuanceret BNP-model, der tager højde for ikke bare den økonomiske bundlinje, men også den grønne og den sociale? Hvordan kommer fremtidens arbejdsmarked til at se ud? Vil begrebet arbejde i fremtiden få en helt anden betydning, end det har i dag? Hvad vil det sige at leve meningsfulde liv? Og hvor stor ensomhed og ulighed kan og skal et samfund acceptere?

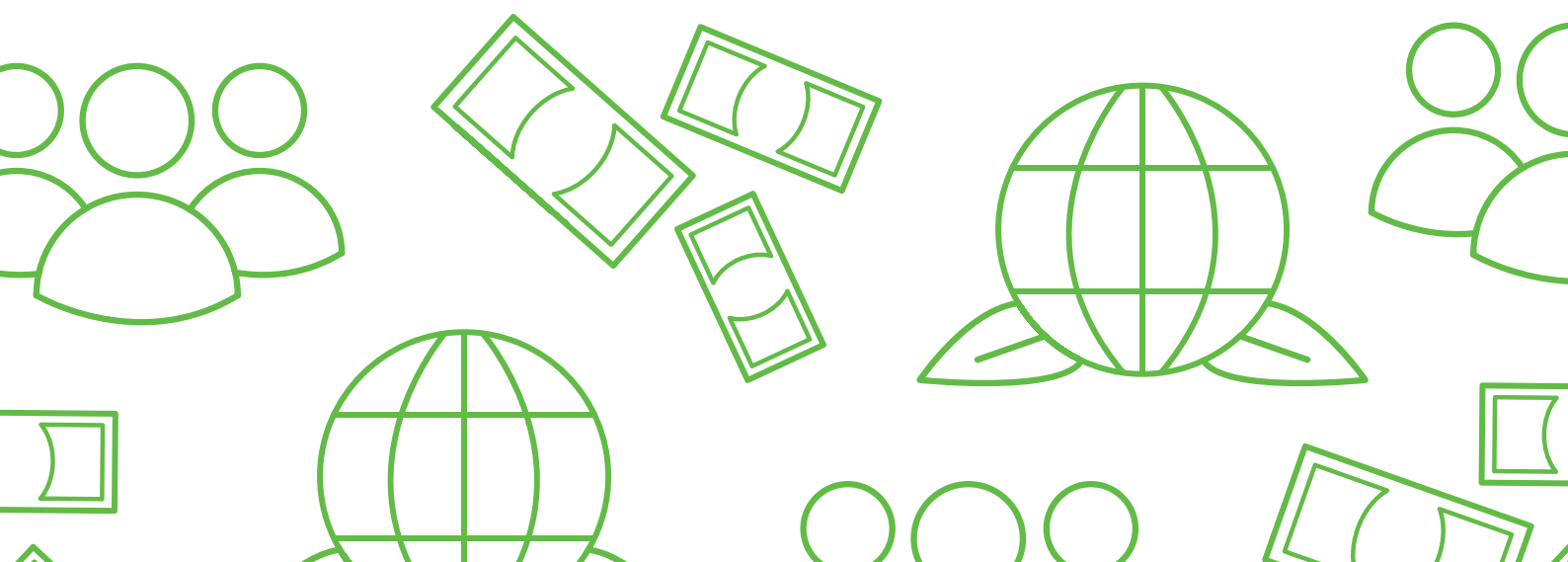
Disse og mange andre væsentlige spørgsmål var og er til diskussion. I vores søgen efter svar har vi involveret videns- og analysemiljøer i Danmark såvel som i udlandet. Det er tydeligt, at der er en fælles klangbund mellem Alternativet og markante politisk progressive miljøer i Skandinavien, Europa og Nordamerika. I land efter land finder vi mennesker, organisationer og tænketanke, der er optaget af de samme samfundsspørgsmål som Alternativet. Vi er en del af et internationalt opbrud, som ses i en række af de mest progressive samfund og byregioner. Derfor er der også mulighed for at skabe alliancer i fremtidens politikudvikling. Fra mange kanter er der således blevet bidraget generøst med input til generation 1.0-udgaven af det alternative BNP og dermed den samfundsforståelse, som vil blive præsenteret på de følgende sider.

Derfor skal du også læse dette debatoplæg som et 'work in progress'. Forstået på den måde, at de tanker, overvejelser og modeller, du bliver præsenteret for, er, hvor langt vi i Alternativets folketingsgruppe og medarbejderstab på Christiansborg er nået i vores egne interne overvejelser og delkonklusioner – dags dato.

Nu vil vi gerne brede debatten ud. Vi glæder os til at høre, hvordan du mener, projektet kan spidnes til og videreudvikles. Over det kommende år vil vi tage en række initiativer for at inddrage både eksperter og borgere bredt i diskussionen. Vores ambition er nemlig, at Alternativet kan være med til skabe den offentlige samtale, der skal til for, at vi sammen kickstarter den næste store, sociale udviklingsbølge i Danmark. Er det ambitiøst? - ja. Urealistisk? - måske. Men ikke umuligt. For vi har nemlig gjort det før. Tænk bare på andelsbevægelsen, højskolebevægelsen og arbejderbevægelsen. Den tids samfundsmæssige nybrud. Hvis de kunne dengang, kan vi selvfølgelig også i dag.

God læselyst!

Kærlig hilsen
Uffe Elbæk

RESUMÉ

Alternativet ønsker et opgør med BNP, som det dominerende mål for samfundets udvikling. Siden 2. Verdenskrig har bruttonationalproduktet været krumtappen i politikernes og økonomernes styring af landet. Mennesker presses til at studere hurtigere, arbejde mere og gå senere på pension, bare for at få væksten op. Dagpengesystem, socialsystem og alle mulige andre systemer indrettes efter at løfte BNP, snarere end at løfte de mennesker, systemerne egentlig skulle tjene. Partiernes planer, økonomernes modeller og statistikernes tal er indrettet efter vækst i BNP. I dansk politik er intet over og intet ved siden af økonomisk vækst. Og sådan er det i de fleste lande.

Men nu kommer modreaktionen. Fra faglige og politisk progressive miljøer kloden rundt spirer forslag frem til, hvad der kan afløse BNP som det centrale mål for fremskridt. Stadigt flere gør nu samme erkendelse: Jagten på BNP-vækst fjerner os fra det samfund, vi vil have. Vi ødelægger naturen med foruroligende hast. Den økonomiske vækst følges af stadigt større ulighed. Og forskerne dokumenterer, at den stigende velstand ikke har gjort os mere lykkelige. BNP er ikke længere et tilstrækkeligt svar på samfundets udfordringer.

Alternativet foreslår, at Danmark indfører et nyt regnskab. I stedet for nationalregnskabets endimensionelle økonomiske bundlinje vil Alternativet indføre et regnskab med tre bundlinjer – en grøn-, en social- og en økonomisk bundlinje. I styringen af samfundet skal BNP erstattes af De Tre Bundlinjer, for de giver et langt mere helhedsorienteret billede af, om udviklingen er på rette vej.

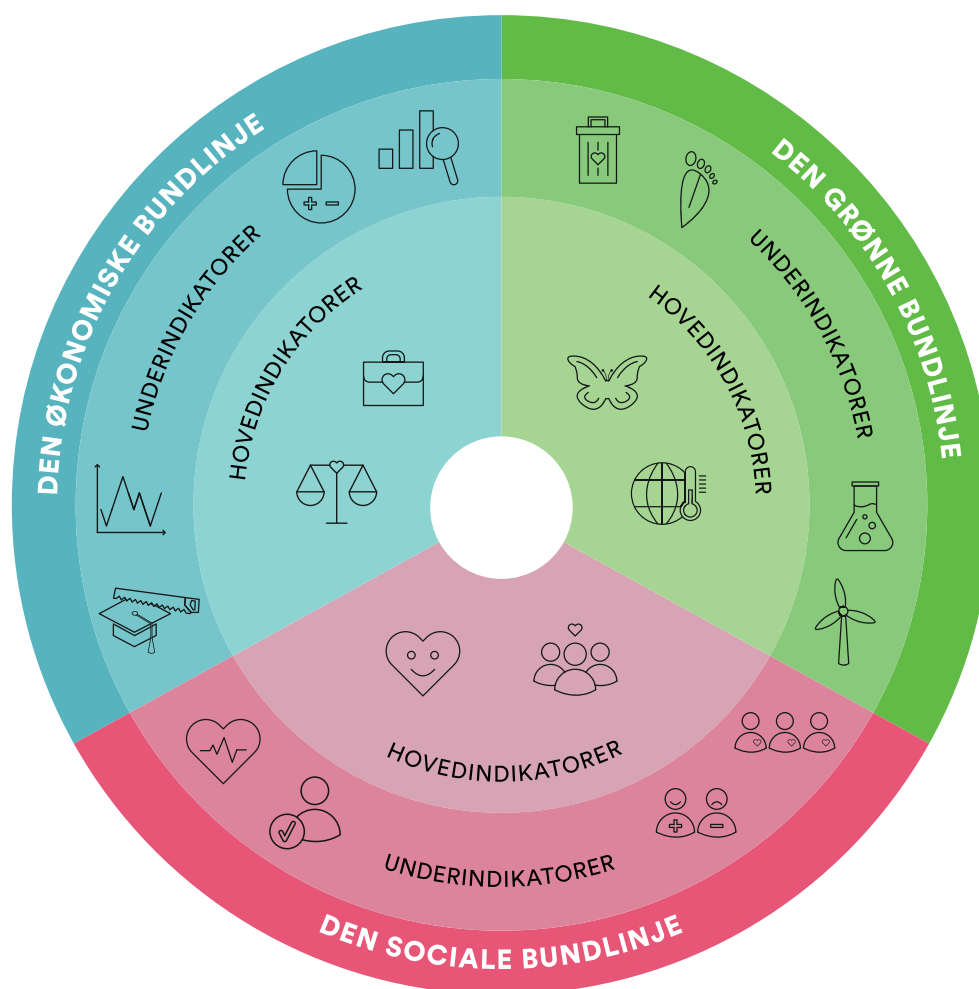
Ideen bag De Tre Bundlinjer er velafprøvet. Novo Nordisk hører til pionererne og er en af inspirationskilderne til Alternativets forslag. Danmarks måske mest respekterede virksomhed indførte De Tre Bundlinjer for snart tyve år siden. Resultaterne siden er så overbevisende, at det er naturligt at løfte ideen fra virksomhedsniveau til nationalt niveau. Hvis Novo Nordisk kan, så kan Danmark også.

New Economics Foundation fra England har også lavet et grundigt og banebrydende stykke arbejde med at udvælge 5 hovedindikatorer for national succes, som de mener, i langt højere grad end BNP giver et retvisende og helhedsorienteret billede af, hvor godt det går for England.¹ Denne tilgang har givet Alternativet en konkret metode til at udvikle De Tre Bundlinjer på nationalt plan.

Med dette debatoplæg fremlægger Alternativet sit bud på BNP's afløser: De Tre Bundlinjer.

Den grønne-, sociale- og økonomiske bundlinje skal følges lige så tæt, som statistikere, økonomer, politikere og medier i dag følger BNP. For hver af de tre bundlinjer har Alternativet udvalgt to hovedindikatorer og fire underindikatorer til at dokumentere udviklingen. De i alt 18 indikatorer giver således et langt mere fintmasket analyseredskab, når vi følger udviklingen i samfundet og planlægger politiske forslag, end Danmark har i dag med det grove mål om økonomisk vækst uden hensyntagen til mennesker og miljø.

¹New Economic Foundation; Five headline indicators for national success; 2015

FORKLARING AF INDIKATORER

					
Biodiversitet	Drivhusgas	Kemisk belastning	Økologisk aftryk	Affald som ressource	Fossile subsidier
					
Livstilfredshed	Fællesskaber	Demokrati og borgerrettigheder	Fattigdom	Helbred	Ligeværd og mangfoldighed
					
Meningsfuld beskæftigelse	Lighed	Forskning og udvikling	Off. budgetter i langsigtet balance	Finansiell stabilitet	Erhvervs-kompetencer

Samtidig giver De Tre Bundlinjer mulighed for at drøfte, hvad det er for et samfund, vi ønsker os. Jagten på BNP har bragt menneske og natur på kollisionskurs. Udledningen af drivhusgasser har destabiliseret klimaet. Over halvdelen af de vilde dyr er forsvundet siden 1970. Biologerne taler om Den Sjette Artsudryddelse i Jordens historie.

Når Alternativet under den grønne bundlinje vælger akkurat udledning af drivhusgas samt biodiversitet som hovedmål og samtidig fravælger BNP som et af samfundets 18 vigtigste mål, så er det ikke bare udtryk for en ændret prioritering. Det er et brud med den hidtidige kurs for samfundsudviklingen. Vi skal have anderledes politikker, anderledes handlinger, anderledes økonomisk-politiske modeller, og helt ned i tallene skal vi tænke forfra.

Sigende for BNP's dominerende position er, at vi kan måle væksten til mindste decimal, men når det gælder bestanden af truede arter i vort land, så famler vi halvt i blinde. Udviklingen i BNP har økonomerne fået midler til at kortlægge med forsyningsbalancer udi alle økonomiens produktionssektorer og afkroge, men når det kommer til omfanget af ødelæggelsen af vores økosystemiske levegrundlag, er vores datagrundlag overraskende fattigt. De sparsomme midler til undersøgelser dækker for lidt, og undersøgelserne kommer for sent og for sjældent.

Ud fra de tal, vi trods alt har, kan vi dog se, at det går den forkerte vej. Danmark har påtaget sig at sikre fremgang i biodiversitet på en række områder, men stadigt færre af områderne viser tegn på tilstrækkelig fremgang. Samtidig er vores nedbringelse af drivhusgasudledning fladet ud. Danmark kommer stadigt længere fra at holde vores del af Paris-aftalen, der skal sikre Jorden mod for stor temperaturstigning.

Når vi har tal for økonomi, men ikke for natur, er det et politisk valg. Flertallet har besluttet, at økonomi er vigtigere end natur. Det vil Alternativet ændre. Vi vil have tal på natur. For tal betyder noget. Det, vi har tal for, taler vi om. Det fylder i medierne, i offentligheden og i politikken. Det vi ikke har tal for, taler vi mindre om. Det er der selvfølgelig andre end Alternativet, som ved. Det er eksempelvis alt andet end tilfældigt, at regeringen har afskaffet det officielle fattigdomsmål og samtidig trukket Danmark ud af den fælles europæiske kortlægning af social indikatorer gennem European social survey. Netop i disse år vokser fattigdommen i Danmark, og regeringen skubber kun på den udvikling med sin politik. Men tallene skal altså skjules, ja, rent ud sagt afskaffes, så det ikke bliver en offentlig debat.

Alternativet vil den modsatte vej. Lighed er en af vores to hovedindikatorer på den økonomiske bundlinje. Derfor vil vi genindføre det officielle fattigdomsmål, genindtræde i den fælleseuropæiske kortlægning af sociale indikatorer, og frem for alt føre en politik, der år for år mindsker fattigdommen.

Samtidig lægger Alternativet vægt på at føre en økonomisk politik, der sikrer 'meningsfuld beskæftigelse'. Kontroversielt er i den sammenhæng, at vi vil opgøre ikke bare antallet af jobs men også vil kigge på kvaliteten af de jobs, der bliver skabt, bl.a. hvor 'meningsfulde' de er. Vi mener ikke, at mennesket skal arbejde for penge alene, men også se mening i sit arbejde. I samtidens konkurrencestat er der langt fra tilstrækkeligt data på, om folk oplever deres arbejde som meningsfuldt eller ej. I opgørelsen af BNP er den slags finere detaljer irrelevante. Men vil man et Balancesamfund, hvor

udgangspunktet ikke er BNP, men mennesket, så betyder det meget, om den enkelte oplever sit arbejde som meningsfuldt. Derfor foreslår Alternativet helt nye statistikker for danskernes oplevelse af deres arbejde. Samtidig vil Alternativet medregne frivilligt arbejde i opgørelserne. For uanset at frivilligt arbejde ikke tæller med i opgørelsen af BNP, så er frivilligt arbejde ofte det, som giver allerstørst værdi både for den enkelte og for samfundet som helhed.

På Den Sociale Bundlinje er vores hovedindikatorer livstilfredshed og kvaliteten af sociale fællesskaber. Danmark var kendt som landet med de lykkeligste indbyggere. Sådan er det ikke mere. Mens de fleste nordeuropæiske lande oplever stigende livstilfredshed, så skiller Danmark sig ud med faldende tilfredshed siden 2005. Det burde være en kæmpe debat herhjemme. Ikke så meget fordi nordmændene nu er lykkeligere end danskerne, men fordi noget er gået skævt herhjemme det seneste årti. For Alternativet er det vigtigere, at livstilfredsheden stiger, end at BNP stiger.

Også i forhold til sociale fællesskaber ser vi tegn på, at det går den forkerte vej. Antallet af danskere, som sjældent ser familie, venner og kolleger, er stigende.

Både i forhold til livstilfredshed og sociale fællesskaber er fattigdom en vigtig faktor. Tallene viser en sammenhæng mellem fattigdom, lav livstilfredshed og få sociale fællesskaber. Når Danmark oplever tilbagegang i målingerne af lykke, er det i bl.a. fordi politikerne presser flere ud i fattigdom. På den måde hænger indikatorerne på De Tre Bundlinjer sammen. Svagheder ét sted slår ofte igennem også på andre områder.

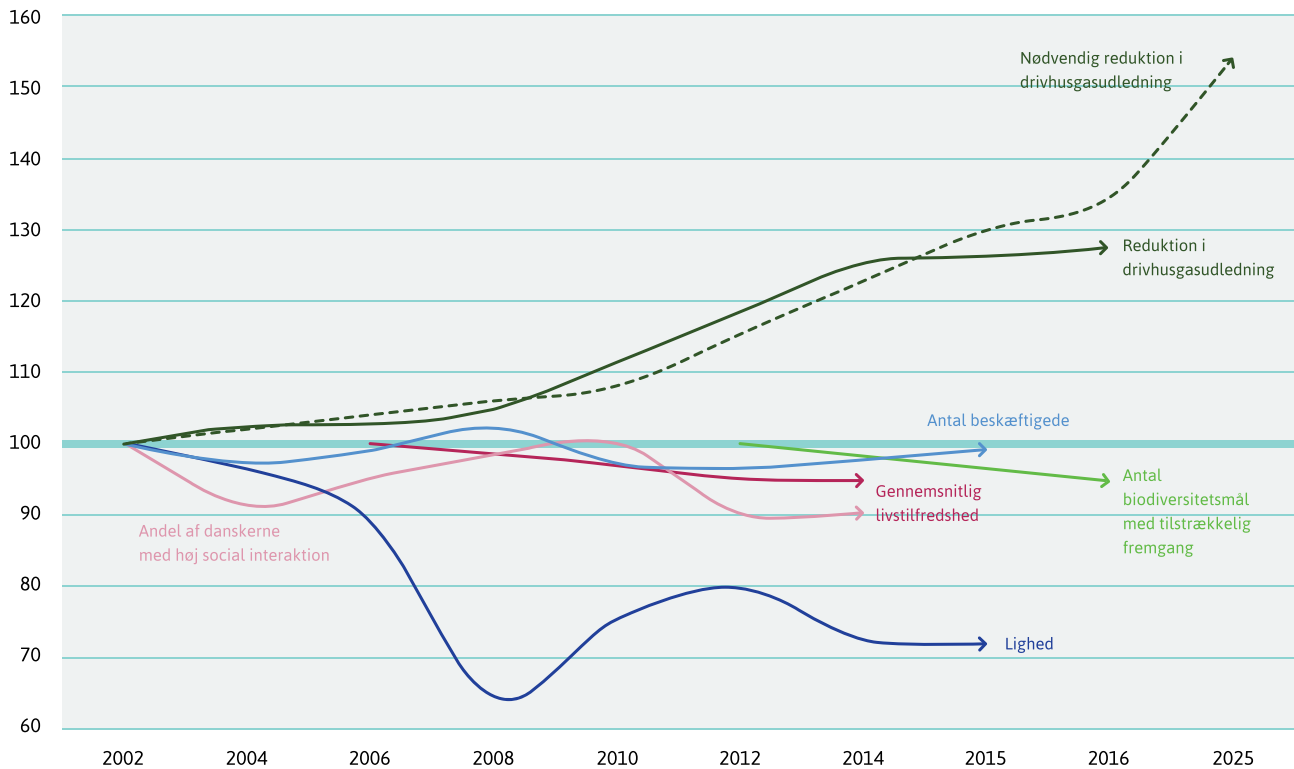
Selvom økonomernes BNP nu igen er stigende, er der således overvejende tilbagegang på Alternativets svar på BNP. De fleste hovedindikatorer går tilbage eller sakker agterud.

Udviklingen på De Tre Bundlinjer understreger således, at BNP ikke giver et retvisende billede af, hvad vej samfundet reelt udvikler sig. Økonomen Simon Kuznets, der udviklede BNP til den amerikanske kongres i 1934, advarede direkte imod at bruge vækst i BNP som mål for fremgang i samfundet. Alternativet mener, at De Tre Bundlinjer vil være langt bedre til at styre samfundsudviklingen. Med De Tre Bundlinjer kan borgere og politikere sætte ord og tal på det væsentlige, følge udviklingen og tilrettelægge politikker derefter.

Alternativet vedgår, at der er meget arbejde at gøre, før vi har udviklet en fuldt tilfredsstillende model. Dette debatoplæg er derfor kun et første udkast til, hvordan De Tre Bundlinjer skal udformes. Der er større viden uden for partierne end indenfor. Derfor må partierne være ydmyge, nysgerrige og opsøge den kvalificerende modsigelse fra borgere og eksperter i ind- og udland. Det gør vi nu, velvidende at stadigt flere mennesker i stadigt flere lande er nået frem til samme erkendelse: BNP er ikke længere et tilstrækkeligt svar på national succes og fremgang.

TILBAGEGANG

Udvikling i Alternativets BNP for Danmark (indeks 100=2002)

Figurene viser udviklingen på vores seks hovedindikatorer samt den nødvendige reduktion i drivhusgasudledning. Udgangspunktet for udregningen af denne reduktionssti er målet om 55 % drivhusgasreduktion i 2025 i forhold til 1990-niveau og 40 % i 2020. Som mål for biodiversitet bruges her som foreløbig indikator Danmarks Naturfredningsforening og WWFs Biodiversitetsbarometer. Det er indekseret til 2012 grundet manglende tidligere mål. Desuden har vi valgt ikke at medtage målene for 2014 og 2015, da det grafisk ville være en misrepræsentation af den virkelige udvikling – på grund af de lave antal mål var der fra 2012 til 2014 en stigning på 100 % i biodiversitetsmål med tilstrækkelig fremgang og fra 2015 til 2016 et fald på 100 %. Målet for livstilfredshed (World Happiness Report) er ligeledes, på grund af manglende sammenlignelige data fra før, indekseret til 2006. For livstilfredshed er der desuden ikke foretaget nogen måling i 2008. Da Danmarks Statistiks måling af tilfredshed med sociale relationer er et helt nyt mål, bruges ESS' mål for andel af befolkning med høj social interaktion som mål for kvaliteten af fællesskaber. Det definerer vi som andel af danskerne, der ser familie, venner og kollegaer én gang om ugen eller mere. Lighed måles ved S80/S20-raten. Endelig bruges Danmarks Statistiks opgørelse af antal beskæftigede som foreløbigt mål for meningsfuldt beskæftigede.

EN ALTERNATIV SAMFUNDSTÆNKNING

“The biggest dilemma of our time: Reconciling our aspirations for the good life with the limitations and constraints of a finite planet”. - Tim Jackson, professor i bæredygtig udvikling og forfatter til ‘Velstand uden vækst’.

Overalt i verden blomstrer initiativer op, der forsøger at finde alternative måder at indrette vores politisk-økonomiske system på. Alternativet i England har lavet en omfattende oversigt over de mest prominente forandringsinitiativer under overskriften ”Træt af den gamle økonomiske model? – du er SÅ meget ikke alene”. Her beskrives initiativer som FN’s banebrydende Bæredygtigheds mål, velfærdsindekset Happy Planet Index, den socialøkonomiske virksomhedscertificering B-Corporation, det tværnationale samarbejde om bæredygtighed Compact of Mayors og Ellen MacArthur Foundations nye cirkulære økonomi-programmer. Det er opløftende at se, hvordan mennesker kloden rundt identificerer de samme hovedproblematikker og kommer med innovative løsningsmuligheder, der peger i samme håbefulde retning.

Der er indlysende grunde til, at så mange er blevet så trætte af den gamle økonomiske model. Den stigende ulighed, overforbruget af begrænsede og helt essentielle ressourcer, en menneskeskabt artsudryddelse uden fortilfælde, udpining af landbrugsjord, skove og vandmiljø, uundgåelige klimaforandringer samt hastigt stigende psykiske og mentale problemer som stress, angst, depression og ensomhed. Den gamle økonomiske model leverer helt enkelt ikke længere. Vi må have modet til at tænke alternativt.

I Alternativet vil vi også give vores bidrag til den nye tænkning, som nu spirer frem. Derfor fremlægger vi med dette debatoplæg vores bud på alternative samfundsøkonomiske principper. Samtidig vedkender vi os, at vores spørgsmål ofte er bedre end vores svar, og at der er mere viden uden for end inden for Alternativet. Vi ønsker derfor, at dette konkrete første bud skal blive udgangspunkt for en omfattende, borgerinddragende debat. Der er brug for en offentlig samtale om, hvilken vej vi skal som samfund, og hvordan vi kan måle, om vi kommer derhen.

”BNP måler indkomst, men ikke lighed; det måler vækst, men ikke ødelæggelse; og det ignorerer værdier som miljø og social samhørighed. Men regeringer, virksomheder og de fleste mennesker sværger til det. En del af problemet er, at vi måske forventer for meget af denne trofaste, men misforståede, indikator” - François Lequiller, leder af nationalregnskabet i OECD

Den politiske dagsorden, både i Danmark og internationalt, er stadig i overvejende grad centreret om at opretholde væksten i den nationale økonomi. I et halvt århundrede har vi tilnærmelsesvist sat lighedstegn mellem en større økonomi og en positiv udvikling for samfundet. Væksten i den nationale økonomi opgøres i det regnskab, der hedder bruttonationalproduktet (BNP). BNP fortæller helt konkret, om vi i samfundet producerer og forbruger mere, end vi gjorde sidste år. Et større BNP er blandt andet udtryk for større indtjening, investeringer, produktivitet og beskæftigelse. Det giver staten flere skatteindtægter, og de mennesker, der får glæde af yderligere indkomst, kan forbruge den, som de vil.

BNP måler altså en væsentlig del af vores økonomiske rigdom i samfundet. Tidligere fulgte udviklingen i velstand og velfærd hinanden. Det er derfor ikke svært at forstå, hvorfor den dominerende økonomiske tænkning traditionelt har sat lighedstegn mellem høj vækst i BNP og en positiv udvikling i samfundet generelt.

Økonomisk vækst har længe været forfulgt som løsning på selve de sociale og økologiske problemer, der er konsekvensen af vækstens egen logik.

Længe troede økonomiske teoretikere, at økonomisk vækst kun en overgang ville øge uligheden og belaste miljøet². På et tidspunkt, lød argumentet, ville væksten skabe så store teknologiske fremskridt, at væksten selv kunne ske uden at forringe miljøet³. Og på et tidspunkt ville skattelettelser til samfundets top sive ned gennem økonomien og skabe så megen vækst, at det ville give øget velfærd i alle samfundsgrupper⁴.

I dag ser vi resultatet. Miljøødelæggelserne fortsætter. Uligheden vokser. De fleste OECD-lande har det højeste niveau af ulighed i et halvt århundrede. Samtidig efterlader de økologiske fodspor af en størrelse, der ville kræve fire planeter, hvis alle lande skulle følge med.

²Kuznets, Simon, 1955, Shafik, Nemat; 1994 ³Jackson, Tim; 2017 ⁴IMF, 2015

Selve hovedformålet med økonomisk vækst er samtidig mere end tvivlsomt. Det antages, at vi bliver lykkeligere af flere penge og mere forbrug, og derfor er mere vækst altid bedre. Selvfølgelig betyder det noget, når BNP vokser i et fattigt land og indbyggerne får råd til medicin, sundhed og nok at spise. Men når disse basale behov er tilfredsstillet, betyder et yderligere forbrug ikke det store for lykkefølelsen. Hvis det større forbrug samtidig går hånd i hånd med travlhed, stress og ødelæggelse af natur og menneskelige relationer, kan sammenhængen ligefrem blive negativ.

ADAM ER BLÅ

Den neoliberale politik viser sig i længden heller ikke at give mening i økonomisk forstand. Verdensbankøkonomen Herman Daly har påpeget, at økonomisk vækst i de vestlige lande de sidste to-tre årtier er kommet ind i en fase, som er decideret uøkonomisk. Væksten bliver uøkonomisk, når de produkter, der bliver produceret og forbrugt (som fx motorveje eller kemikaliefabrikker) ødelægger mere naturlig og menneskelig værdi, end de bidrager med. Uøkonomisk vækst sker, fordi sociale og miljømæssige værdier oftest ikke handles på markedet. Derfor har de ikke gennem udbud og efterspørgsel fået en markedspris – en økonomisk værdi. Selvom sociale og miljømæssige forhold skaber mest værdi i vores liv, så bliver disse enten anset som udgifter eller indgår slet ikke i opgørelsen af national fremgang, når den opgøres i regnemodellerne og i BNP.

Den neoliberale logik påvirker politikudviklingen i Danmark, blandt andet fordi den så at sige er bygget ind i de toneangivende regnemodeller, som anvendes i Finansministeriet til at regne på de økonomiske konsekvenser af politiske forslag. Finansministeriets regnemodeller, hvoraf ADAM og DREAM er de primære, har stor betydning for, hvilke politiske forslag der anses for mulige og realistiske at gennemføre. Regnemodellerne er imidlertid lavet og vil give resultater på baggrund af en række neoliberale, ideologiske antagelser.

Regnemodellerne kan for eksempel komme med et skøn for, hvor meget det vil koste staten at sænke registreringsafgiften eller afgiften på benzin. Men modellerne tager ikke med, at når man gør det billigere at købe og anvende fossildrevne biler, vil det samtidig øge luftforureningen, belaste klimaet og skade folkesundheden. Trods en voksende erkendelse i Finansministeriet om nødvendigheden af en bredere konsekvensvurdering medtager de nuværende regnemodeller fortsat ikke i tilstrækkeligt omfang de såkaldte 'dynamiske effekter'. Kun få afledte effekter indregnes i dag i modeller-

Den neoliberale dagsorden

I 1947 satte blandt andre økonomerne Milton Friedman, Friedrich Hayek og Ludwig von Mises sig sammen i den schweiziske by Mont Pelerin for at skrive en ny økonomisk fortælling, som de kaldte 'neoliberalisme'. Denne indeholdt en såkaldt 'laissez-faire'-tilgang til markedet med privatisering, lønnedgang, finanspolitiske stramninger, deregulering, frihandel, skattelettelser og reduktion af de offentlige udgifter med henblik på at øge den private sektors rolle i samfundet.

Disse markedsbaserede idéer udgør et paradigmeskift væk fra efterkrigstidens keynesianske konsensus, som varede fra 1945 til 1980. Den neoliberale dagsorden brød igennem under Thatcher og Reagan og har siden været toneangivende.

Bag den neoliberale dagsorden ligger en stærk tro på, at økonomisk vækst vil gavne hele samfundet, og at topskattelettelser og øgede indkomster i samfundets top gradvist vil sive ned gennem samfundets lag og komme alle til gavn.

I Danmark bliver den neoliberale dagsorden ofte lanceret i forkledning og kaldes i stedet 'nødvendighedens politik'. Tiltagene er dog de samme: privatiseringer af fællesskabsejede virksomheder som fx DONG, forværrede vilkår for arbejdstagere, skattelettelser til samfundets top, hyppige besparelser på forskning, sundhed, uddannelse og kultur samt nedskæringer i overførselsindkomster.

Neoliberalismen dominerer tænkningen i den politiske elite, i embedsapparatet og er indarbejdet i de økonomiske modeller, som danner grundlag for landets økonomiske politik. Konsekvensen er, at den førte økonomiske politik på store stræk er uforandret, uanset om finansministeren er borgerlig eller socialdemokrat. Skal neoliberalismens dagsorden bremses, kræver det derfor mod til at sætte en alternativ økonomisk dagsorden.

nes regnestykker. Når Finansministeriet vurderer effekter af materielle investeringer i eksempelvis mursten, motorveje og maskiner, så kan man godt få øje på positive effekter. Men når det kommer til immaterielle investeringer i bedre uddannelse og forebyggelse af sociale problemer, så beregner modellerne disse investeringer som en udgift, selvom forskningen tydeligt viser, at langsigtede investeringer i velfærden både betaler sig for den økonomiske og den sociale bæredygtighed. På den måde bliver afledte positive effekter af at investere i mennesker, miljø og fællesskaber konsekvent undervurderet i det regnestykke, som politikerne bruger til at træffe beslutninger.

Finansministeriets indflydelsesrige modeller er altså konstrueret til at *undervurdere* de *positive* effekter af at investere i mennesker, miljø og fællesskaber, samt til at *undervurdere* de *negative* effekter af lavere skatter og øget ulighed.

Finansministeriets indflydelsesrige modeller er altså konstrueret til at undervurdere de positive effekter af at investere mennesker, miljø og fællesskaber, samt at undervurdere de negative effekter af lavere skatter og øget ulighed. Når politiske beslutninger bliver truffet ud fra resultater fra disse modeller, vil vi altså konsekvent bruge for få penge på mennesker, miljø, lighed og fællesskaber. Det er udtryk for et politisk valg, når modellerne medregner de afledte effekter af investeringer i maskiner og lavere skatter, men ikke de positive effekter af investeringer i velfærd. Dette politiske valg udstiller, at Finansministeriets regnemodeller ikke er neutrale, men baseret på ideologiske antagelser. Anders Fogh Rasmussen har tidligere kritiseret ADAM for at være for rød, hvilket førte til en ombygning af modellen. For os – og mange andre – er det nu tydeligt, at regnemodellerne har en 'blå' ideologisk slagside. Derfor har Alternativet sammen med et flertal i Folketinget pålagt regeringen at udvikle økonomiske modeller baseret på mere fair antagelser – helt på linje med anbefalingerne fra Det Økonomiske Råd, de økonomiske vismænd.

Både herhjemme og uden for landets grænser ser vi altså flere og flere tegn på, at de ideologiske antagelser, baseret på den neoliberale fortælling, ikke holder. Økonomisk vækst giver ikke i længden automatisk bedre liv. Økonomisk vækst har ikke ført til afkobling af forbrug og menneskelig miljømæssig belastning. Økonomisk vækst har skabt en stadigt dybere ulighed. Empatien på tværs af samfundsklasser eroderer. Det vækstdrevne økonomiske system har nogle blinde vinkler og destruktive dynamikker, der på længere sigt reelt forværrer vores livsomstændigheder og overlevelsessevne her på Jorden. Den konstante jagt på forbrugsdrevet vækst kræver stadigt stigende effektivitet, resourceforbrug og forurening. Det underminerer livsnødvendige økosystemer og menneskelig trivsel.

Den neoliberale tilgang til samfundsøkonomi er hverken bæredygtig eller rentabel fra et økonomisk, socialt eller miljømæssigt perspektiv. For Alternativet er et afgørende skridt på vejen mod et bæredygtigt og levedygtigt samfund derfor at gentænke den måde, vi forstår og måler værdi og fremgang i vores liv, i vores samfund og på vores klode på.

ET REGNSKAB MED TRE BUNDLINJER

Alternativet ønsker at indrette et samfund, hvor menneskelige og miljømæssige ressourcer er i centrum. I stedet for at tænke ensidigt på den økonomiske bundlinje arbejder vi i Alternativet derfor på at skabe overskud på tre bundlinjer: den grønne, den sociale og den økonomiske bundlinje. Hvis vi skal have et godt og bæredygtigt samfund, bliver vi nødt til at have balance på alle tre bundlinjer. Det gode liv kan ikke reduceres til spørgsmål om økonomisk vækst og produktivitet.

Fremgang på alle tre bundlinjer vil – langt bedre end en ensidig fokusering på BNP – sikre, at den økonomiske udvikling bliver til gavn for flere mennesker og flere generationer. Der er tale om en markant revurdering og gentænkning af de samfundsøkonomiske principper på alle niveauer: det individuelle, det lokale, det nationale, det europæiske og det globale. Målet med vores økonomiske politik er at understøtte økonomiske institutioner og relationer, der fremmer en bæredygtig, harmonisk og inkluderende udvikling, baseret på en sund økonomi. De økonomiske relationer kan ikke anskues uafhængigt af samfundets overordnede værdisæt, hvor alle menneskers velfærd og samspillet med natur og miljø indgår på lige vilkår.

Begrebet 'sund økonomi' kan ikke anskues og vurderes isoleret fra de mennesker og den natur, der på én og samme gang både er en forudsætning for og målet for den økonomiske politik.

De Tre Bundlinjer

Hvis samfundsudviklingen skal være bæredygtig, bliver der nødt til at være balance mellem den grønne, den sociale og den økonomiske bundlinje. Det konkluderede den FN-nedsatte Brundtland-kommission i 1987. Siden da har idéen om fremgang på tre bundlinjer bredt sig til alle afkroge af verden. Lande og byer verden over arbejder nu med at balancere økonomisk vækst over for beskyttelse af natur og social fremgang. Men idéen findes også i stigende grad i erhvervslivet. Herhjemme har Novo Nordisk været pioner og arbejdet med De Tre Bundlinjer siden 1990'erne. I 2006 indgik virksomheden en forpligtende aftale med Verdensnaturfonden om – trods stor forventet vækst – at omlægge sit energiforbrug og reducere sit CO₂-udslip med 10 procent frem mod 2014. Det gjorde man bl.a. for at hjælpe verden, men som daværende koncerndirektør, Lise Kingo, sagde: 'Vi tror på, at det er en sund forretning på langt sigt.'

Den økonomiske aktivitet er derfor for Alternativet ikke et mål i sig selv, men derimod et af flere midler til at sikre, at mennesker trives og føler sig værdsatte, og at samfundet udviser respekt for både naturgrundlaget og kommende generationer. Økonomisk vækst er god, hvis den er i balance med den sociale og grønne bundlinje. Økonomisk vækst er dårlig, hvis et overskud på den økonomiske bundlinje medfører underskud på de to andre bundlinjer.

Der er brug for et holistisk blik på samfundet, hvor vi tænker velstand, miljø og social bæredygtighed sammen. De mål, vi navigerer efter som samfund, skal reflektere denne helhedsorienterede tilgang til fremgang.

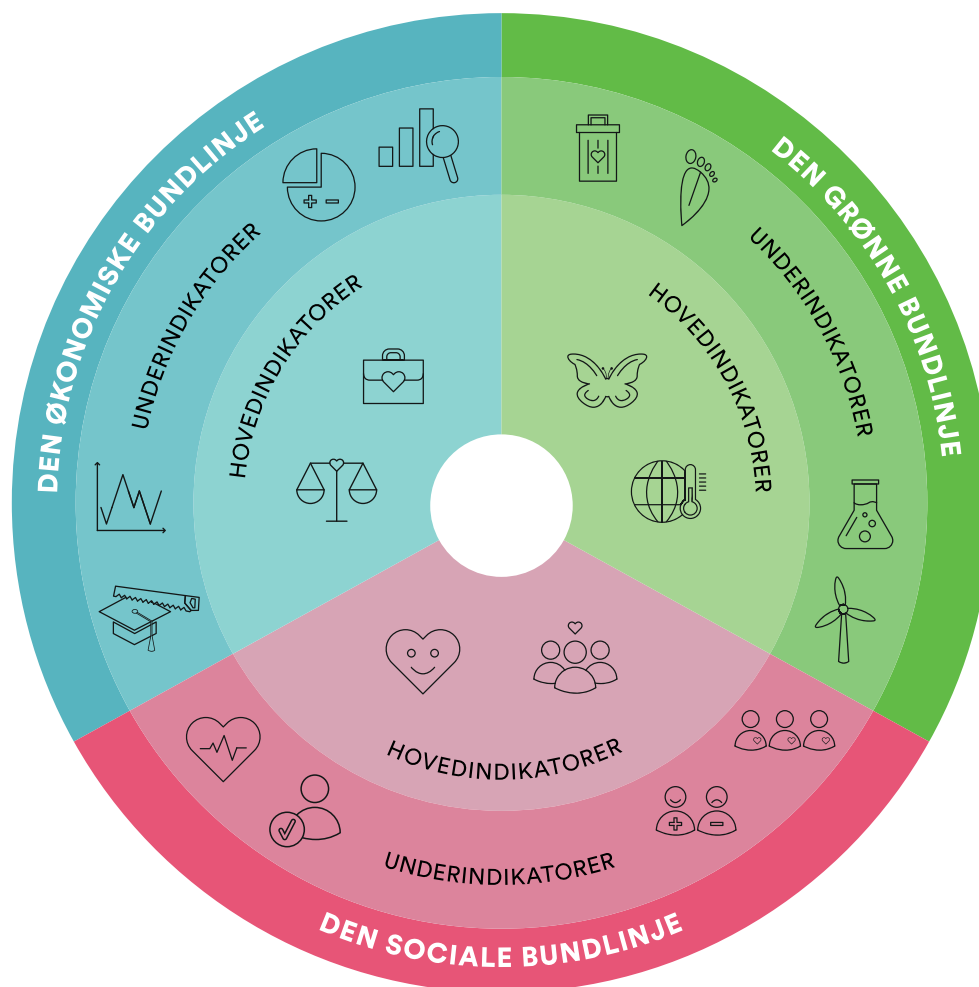
IMF, Verdensbanken, FN, EU og OECD arbejder alle netop nu på at skabe modeller og metoder til at indregne menneskelige og miljømæssige værdier i fremgangsopgørelser. I dette debatoplæg vil vi i Alternativet præsentere vores bud på, hvordan man kan måle på og analysere samfundsudviklingen på en langt mere nuanceret, gennemsigtig og helhedsorienteret måde end BNP. I stedet for at have økonomisk vækst som det primære samfundsmål vil vi i Alternativet måle fremgang på De Tre Bundlinjer. Ved at måle på dem vil vi få et mere retvisende billede af, om vi som samfund bevæger os i den rigtige retning. Det vil give os et bedre grundlag for at vurdere og skabe politik.

Ligesom OECD, FN og EU har vi valgt en indikatorbaseret tilgang, hvor vi måler på et udvalg af de vigtigste parametre for samfundsudviklingen. Til forskel fra disse organisationer har vi dog valgt at udvælge et meget begrænset sæt af indikatorer under hver bundlinje. Bliver antallet af indikatorer for stort, mister vi fokus på det, som er vigtigst. Så selvom Alternativet ønsker fremgang på alle tænkelige parametre for positiv økonomisk, menneskelig og miljømæssig udvikling, så har vi lavet en svær øvelse i begrænsningens kunst og nøje udvalgt kun to hovedindikatorer under hver af de tre bundlinjer. Disse er til gengæld udvalgt, fordi de hver især rummer mange af de vigtigste aspekter af udviklingen på hver bundlinje. Fx er indikatoren for livstilfredshed et mål, som indeholder vores vurdering af vores relationer, vores sundhed, meningen med tilværelsen, vores materielle situation og vores forhold til vores omgivelser.

Disse i alt seks hovedindikatorer skal helt konkret ses som vores første bud på et alternativ til BNP, når vi måler fremskridt i samfundet. Hovedindikatorerne giver tilsammen et mere nuanceret billede af, om den førte politik skaber en bæredygtig og berigende udvikling – økonomisk, miljømæssigt og socialt. De er udvalgt således, at de er til at huske og forstå for alle borgere. De kan bruges til at vurdere politiske forslag og udviklingen i samfundet generelt. Alternativet vil selv anvende modellen som redskab til at følge udviklingen i de vigtigste samfundsforhold. Vores politiske visioner, forslag og diskussioner vil blive holdt op mod De Tre Bundlinjer. Udvælgelsen af indikatorerne er baseret på en analyse af de faktorer, Alternativet, i tæt samspil med videnskaben, finder vigtigst for at skabe et godt samfund.

De seks hovedindikatorer er som følger:

FORKLARING AF INDIKATORER

					
Biodiversitet	Drivhusgas	Kemisk belastning	Økologisk aftryk	Affald som ressource	Fossile subsidier
					
Livstilsfredshed	Fællesskaber	Demokrati og borgerrettigheder	Fattigdom	Helbred	Ligeværd og mangfoldighed
					
Meningsfuld beskæftigelse	Lighed	Forskning og udvikling	Off. budgetter i langsigtet balance	Finansiel stabilitet	Erhvervs-kompetencer

Ud over de to hovedindikatorer på hver bundlinje har vi valgt at udpege fire underindikatorer, der supplerer og underbygger den udvikling, vi ønsker på den pågældende bundlinje. Det har vi gjort for at nuancere og udfolde hver bundlinje uden at gå på kompromis med anvendeligheden. De i alt 18 indikatorer er således et mere finmasket analyseredskab, når vi ser på udviklingen i samfundet og vurderer politiske forslag.

Det er med en vis ambivalens, at vi her forsøger at sætte mål og tal på de forhold i livet, der giver mening i sig selv. At reducere livets og samfundets kompleksitet til 18 indikatorer er selvsagt ikke muligt. Alle indikatorer er forsimplinger af virkeligheden, og de skal forstås og håndteres som sådan.

Arbejdet med disse indikatorer skal derfor primært ses som en nuancering af den politiske vane-tænkning, hvor økonomisk værdi for ofte betragtes og behandles som et mål i sig selv og ikke som et middel til et mere frit og bæredygtigt samfund.

Det er essentielt for Alternativet, at vores politik skabes i samarbejde med så mange borgere som muligt. Vi ønsker, at vores første bud på De Tre Bundlinjer skal tryktestes, udfordres og opgraderes af alle, der vil være med. I forlængelse af dette og de kommende debatoplæg vil vi derfor afholde konferencer og faglige laboratorier.

Når dette første, spæde skud på en model for bæredygtig samfundsudvikling har vokset sig stærkere, vil vi arbejde sammen med de fremmeste eksperter og organisationer internationalt for at skærpe modellen. Kort sagt skal De Tre Bundlinjer deles med Danmark og deles med verden.

Alternative opgørelser

Der er allerede blevet udviklet flere forskellige alternativer til BNP: De mest kendte eksempler er 'MEW-indekset', udviklet af William Nordhaus og James Tobin i deres bog 'Measure of Economic Welfare (MEW)' fra 1972, den japanske indikator Net National Welfare (NNW) fra 1973, 'the Economic Aspects of Welfare index (EAW)', udviklet af Zolatas i 1981, 'ISEW-indikatoren', udviklet af Daly og Cobb i 1989, og FN's Human Development Index (HDI) fra 1990, Happy Planet Index; New Economics Foundation; 2006.

DEN GRØNNE BUNDLINJE

Som samfund er vi nødt til at afkoble økonomisk vækst fra miljømæssig forringelse og overforbrug af naturens knappe ressourcer. Det kan lade sig gøre og er sket i dele af verden. Men den grad af grøn omstilling, der er brug for, hører til de største kulturelle, samfundsøkonomiske og adfærdsmæssige omvæltninger nogensinde for en civilisation. Opgaven kræver, at vi bliver bevidste om den værdi, som klimaet, miljøet og den biologiske mangfoldighed har for samfundet.

I dette afsnit præsenteres et forslag til, hvordan vi inddrager naturen i vores måde at forstå samfunds- mæssig frem- og tilbagegang på. Når vi indtænker sociale og miljømæssige forhold i vores forståelse af samfundsøkonomien, får vi mulighed for lige at kigge os over skulderen og spørge: er alle – også fremtidige generationer – med? Dette afsnit redegør for behovet for at måle på den grønne bundlinje.

Behovet er indlysende: Biodiversiteten i Danmark er under pres, en stor del af den danske natur er i sølle forfatning, ressourceforbruget i Danmark er blandt de højeste i verden⁵. Danmarks økologiske fodaftryk er blandt de største i verden, når det kommer til udledning af drivhusgasser, materialeforbrug og arealanvendelse⁶. Vores vandforbrug pr. indbygger er det ottende højeste i verden⁷. Ekstreme vejrforhold, naturkatastrofer, hungersnød, vandmangel og stigende temperaturer er blevet hverdag. Menneskeheden forårsager skovrydning, intens jordopdyrkning, forsurening af verdenshavene, koncentrationen af drivhusgasser i atmosfæren og arternes sjette masseuddød, hvor arter i øjeblikket uddør 100-1000 gange hurtigere, end hvad der plejer at være normalt tilstanden for Jordens liv.

Ny geologisk tidsalder: Den Menneskeskabte Epoke

I september 2016, på en international geologisk kongres i Cape Town, markeredes en skelsættende milepæl i menneskehedens historie. Her identificerede forskerne en ny geologisk tidsalder: Antropocæn – Den Menneskeskabte Epoke.

Den antropocæne tidsalder startede omkring år 1800 og er defineret ved en hidtil uset menneskelig forstyrrelse af Jordens økosystemer, hvor mennesket forårsager hurtige, ofte utilsigtede, ændringer. I den antropocæne tidsalder er menneskeheden en enorm geologisk kraft, der kan ændre fundamentalt ved de processer, som vores egen overlevelse er afhængig af.

De sidste fire geologiske tidsaldre har tilsammen varet 23 millioner år. Det sker altså ret sjældent, at verdens førende forskere bliver enige om at udnævne en ny tidsalder. Den forrige tidsalder, kaldet den holocæne tidsalder, begyndte ved den sidste istid og varede omkring 12.000 år. Den var kendetegnet ved et stabilt klima, men det er slut nu.

Det exceptionelle ved den nye tidsalder er, at de grundlæggende geologiske forandringer ikke længere er naturlige. Vi er nu vidne til menneskehedens markante indvirkning på stort set alle Jordens processer. Det betyder, at planetens historie skal skrives om, da man i dag og i fremtiden tydeligt vil kunne aflæse i Jordens stratigrafiske lagsøjler, at Jorden forandrede sig på grund af os.

Vi må nu indordne os under utallige, forbundne transformationer i klodens system, der som kaskadebevægelser ændrer grundlaget for alt liv. Jordens stabilitet er truet. Økonomisk vækst uden respekt for klodens begrænsede ressourcer er ikke længere en mulighed. Det er ikke længere naturlige processer, der er den primære kraft bag planetære forandringer – det er os, menneskeheden.

⁵http://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/report_dk_da.pdf side 4 ⁶<http://finans.dk/live/opinion/ECE9363398/tving-miljoet-ind-i-finans-ministeriets-regneark?device=mobil&ctxref=ext> ⁷<http://www.exiobase.eu/index.php/publications/creea-booklet/72-creea-booklet-high-resolution/file>

Hvis vi ikke handler hurtigt, vil alle disse tegn blive stående for eftertiden og vise, at vi ikke passede på Jorden, mens vi var her. Vores overforbrug af naturens ressourcer forringer allerede i dag vilkårene for millioner af mennesker. Hver dag begrænser vi kommende generationers muligheder. Menneskeheden trækker nu så dybe spor på planeten, at vi, ifølge geologerne, er trådt ind i en ny geologisk tidsalder – Den Menneskeskabte Epoke (se tekstboks på forrige side).

Klimaforandringerne vil påvirke stort set alle menneskelige og naturlige aktiviteter på Jorden. Derfor bør vi på systematisk vis forstå, beskrive og tage højde for natur-, miljø- og klimakonsekvenserne af vores samfundsaktiviteter. Kun ved at blive bevidste om konsekvenserne af en given politik kan vi sammen udvikle miljømæssigt bæredygtige politikker og skabe en bæredygtig fremtid.

Der findes ingen trylleformular, som kan annullere den skade, vi allerede har gjort på klima og miljø. Heller ikke indførelsen af en grøn bundlinje er nogen mirakelkur. Men det er et sted at starte. Vi har brug for at tænke anderledes, forstå anderledes og handle anderledes. Med den grønne bundlinje skaber vi gennemsigtighed om vores mål og vores handlinger. Vi flytter samtalen og bevidstheden på samfundsplan. Den nation, som styrer efter en grøn bundlinje, er anderledes end den nation, som styrer efter BNP.

Økonomi og økologi stammer fra samme græske sproglige rod: Oikos – hus eller hjem. Mens økonomien udelukkende eksisterer som et socialt fænomen, findes fysikken og planetens grænser, uanset om vi tror på dem eller ej. Til trods for dette er økonomiens love blevet mere rammesættende for vores samfundsudvikling end naturens love. Ofte tales der endda om det ene eller det andet økonomiske indgreb som 'nødvendighedens politik', selvom det jo i sidste ende altid er et politisk valg.

Vi har brug for nye politiske redskaber, hvis vi skal gøre generøsiteten, ydmygheden og respekten for livets udfoldelse på Jorden til omdrejningspunkt for politiske beslutninger. Med indførelsen af De Tre Bundlinjer vil Alternativet gøre det økologiske råderum til præmissen for politik.

VALG AF INDIKATORER

For at få et fuldt billede af, om det går frem eller tilbage for den miljømæssige bæredygtighed, skal man have et omfattende grønt 'nationalregnskab' for Danmark. Der er brug for opgørelser for energi, vare- og materialestrømme, drivhusgasser, emissioner af luftforurenende stoffer, vand, spildevand, arealanvendelse og arealdække, affald, miljøbeskyttelsesomkostninger, produktion af grønne produkter, miljørelaterede skatter og subsidier, beholdninger af olie og naturgas, skov, fisk samt land/jord etc. Dette er et omfattende arbejde, som Danmarks Statistik er i gang med og kalder for Grønt Nationalregnskab.

Alternativet anerkender nødvendigheden af et finmasket miljøregnskab, men ønsker altså at fokusere den politiske indsats og den offentlige samtale på nogle få, afgørende indikatorer. Analyserne i Danmarks Statistik har inspireret os i arbejdet med den grønne bundlinje.

Vi har valgt seks indikatorer, der samlet giver et billede af, om vi bevæger os frem eller tilbage ift. den grønne omstilling. Indikatorerne er valgt med udgangspunkt i Alternativets samfundsanalyse af de største udfordringer, vi som samfund står overfor. Indikatorerne er vores foreløbige bud på, hvordan vi får gang i en proces, hvor klodens økologiske råderum bliver præmissen for politikudvikling.

Vi vil holde politiske forslag og den generelle samfundsudvikling op imod disse seks indikatorer for at sikre os, at Danmark bevæger sig i retning af den grønne omstilling. Indikatorerne skal løbende udvikles, suppleres og eventuelt erstattes med andre, som vi løbende, i dialog med alle interesserede, bliver klogere på.

De udvalgte grønne indikatorer knytter sig alle til FN's 17 Verdensmål og Paris-aftalen. Vores nationale politik skal være global- og helhedsorienteret. De beslutninger vi træffer herhjemme, har betydning for mange andre end os selv. Det skal vi være bevidste om, når vi laver politik – også selvom vi selvfølgelig må tage udgangspunkt i den danske grønne bundlinje, som er den, vi bedst kan påvirke.

Samtidig skal vi være os bevidste, at vores eksempel har en betydning. Verden har brug for eksempler på, at bæredygtighed kan gå hånd i hånd med jobs og velfærd. Alternativet har som mål, at Danmark skal være et sådant eksempel.

Første skridt mod dette er at indrette dansk politik efter de globale mål i Paris-aftalen, FN's 17 verdensmål og FN-målene om at stoppe tabet af biodiversitet.

Paris-aftalen forpligter os til at arbejde for, at den globale opvarmning ikke overstiger 1,5 og højst 2 graders temperaturstigning. Det betyder, at en mere ihærdig dansk indsats er afgørende. Vi skal derfor, også i Danmark, tilrettelægge klimapolitikken efter den nyeste videnskab og arbejde for, at EU gør det samme.

Klimaafspraken fra COP21 kan være – og skal være – et vendepunkt. Vi er for første gang i verdenshistorien enige om, hvor vi skal hen. Opgaven bliver nu at sørge for, at vi kommer i mål i tide. Og vi har travlt. Det er egentlig så simpelt: Hvis vi i Danmark og EU tager Paris-aftalen seriøst, skal vi justere vores politik, så den respekterer 1,5 gradsmålsætningen.

DEN GRØNNE BUNDLINJE

DRIVHUSGAS

BIODIVERSITET

ØKOLOGISK FODAFTRYK

FOSSILE SUBSIDIER

AFFALD SOM RESSOURCE

KEMIKALIEBELASTNING

Indikator nr. 1: Drivhusgas

Bliver danskernes klimabelastning større eller mindre?

Indikator: Målingen af drivhusgasudledninger opgør, om udledningerne fra det danske forbrug og produktion falder tilstrækkeligt hurtigt til at yde det danske bidrag til at holde den globale temperaturstigning væsentligt under 2°C og stræbe mod at begrænse den til 1,5 °C frem til år 2100.

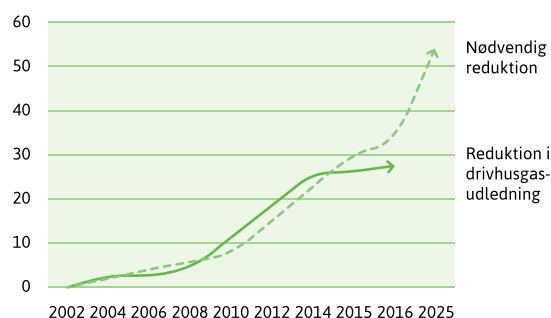
I 2015 steg niveauet af CO₂ i atmosfæren til det niveau, klimaforskere i årevis har kaldt 'game over'. Klimaforandringerne sker langt hurtigere, end man tidligere har antaget. 2016 blev for tredje år i træk det varmeste år, siden målingerne startede for 137 år siden. Samtidig er omfanget af ødelæggende klimaekstremer som hedeølger, tørke og oversvømmelser steget betydeligt. Sidst Jorden oplevede en sådan global opvarmning, var i den såkaldte Paleocene-Eocene Thermal Maximum-periode. Den indtraf for godt 55 millioner år siden⁹ og medførte temperaturstigninger på omkring fem grader.

Den mest presserende opgave er at reducere vores udledning af drivhusgasser, som i øjeblikket øger temperaturerne på kloden så kraftigt, at det på længere sigt kan betyde liv eller død for en stor del af Jordens befolkning og natur. Den økonomiske pris for klimaforandringer er samtidig en af de største potentielle trusler mod den globale økonomi¹⁰.

FN's Klimapanel, IPCC, har kortlagt den maksimale mængde drivhusgas, der kan udledes, hvis vi skal begrænse temperaturstigningen til hhv. 1,5 grad, 2 grader, 3 grader osv. Hvis vi vil have to tredjedeles chance for at begrænse opvarmningen til 1,5 grad, kan vi, ifølge IPCC, globalt blot udlede yderligere 240 Gt CO₂. Det har vi gjort om fire år, hvis vi fortsætter med det nuværende udledningsniveau. Vi har altså travlt. Det globale ambitionsniveau skal øges markant og hurtigt. Hvis man lægger alle de

REDUKTION AF DRIVHUSGASSER, MEN LANG VEJ ENDNU

Figur 1: Reduktion i drivhusgasudledning i procent af 2002-udledning

Vores procentvise reduktion i udledningen af drivhusgasser i forhold til 2002, sammenlignet med den nødvendige reduktion, hvis den globale temperaturstigning skal holdes under 1,5 grad, som Paris-aftalen pålægger os. Kilde: 'Basisfremskrivning', Energistyrelsen, og Vedvarende Energi.

Grønne håb verden rundt

Costa Rica er et eksempel på et land, der allerede nu er langt i overgangen til vedvarende energi. Landet har et effektivt energinet med energiproduktion, primært fra hydroelektrisk energi, geotermisk energi og vindenergi. I 2015 var Costa Rica i stand til at udelukke fossil energi fra det nationale energinet i hele 299 dage. Sverige er et andet eksempel på et land med høje ambitioner på energiområdet. Det svenske parlament har besluttet, at landet eliminerer enhver udledning af drivhusgasser senest i 2045. I Kina, en af verdens største udledere af drivhusgasser, installerer man hver time året rundt solpaneler, der svarer til størrelsen på tre fodboldbaner.

⁹ http://news.nationalgeographic.com/2016/03/160321-climate-change-petm-global-warming-carbon-emission-rate/?utm_source=Twitter&utm_medium=Social&utm_content=link_tw20160321news-carbon&utm_campaign=Content&sf22907243=1

¹⁰ <https://www.theguardian.com/business/2016/jan/14/climate-change-disaster-is-biggest-threat-to-global-economy-in-2016-say-experts>

nuværende klimaplaner sammen, vil temperaturen i år 2100 være steget med mellem 3 og 3,5 grader. Al klimaforskning peger på, at landene skal gøre meget mere, hvis vi skal nå togradersmålet – og det skal vi, hvis vi fortsat vil have det godt.

Ifølge 'Global Ressource Footprint of Nations' indtager Danmark en 7. plads i forhold til udledning af drivhusgas pr. indbygger¹¹. Tænk tanken CONCITO beregnede i 2010¹², at en danskers forbrugsudledning er omkring 19 tons drivhusgasser om året. Dette er markant højere end det officielle tal på omkring 12-13 tons drivhusgasser årligt, som er det tal, man får, når man dividerer det nationale danske udslip med antal borgere i Danmark. Forskellen mellem de to tal er den udledning, der sker ved andre landes produktion af varer, som vi forbruger herhjemme. Det er derfor helt afgørende, at alle vores udledninger – også fly- og skibstransport – tæller med i denne indikator. Vi har brug for genomsigtighed i opgørelsen af danskernes reelle udledning af drivhusgas.

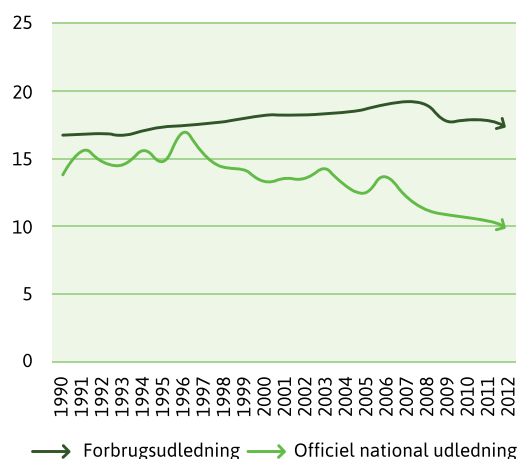
Formålet med denne indikator er således at kunne svare på, hvordan det samlede danske forbrug og produktion påvirkes af politikken. Vi skal vide, om vi udleder mere eller mindre drivhusgas og i øvrigt følger den reduktionssti, vi anser som det retfærdige og nødvendige danske bidrag til at dæmme op for klimakrisen.

Hvordan måler vi det? Vi mener, at Danmark skal have 100 procent vedvarende energi og mindst 95 procent drivhusgasreduktion i forhold til 1990 senest i 2040. Som et af verdens rigeste lande med et af verdens højeste udslip per indbygger må Danmark have en forpligtelse til at gå forrest her. Vores måling af drivhusgasudledninger opgør, om de samlede danske udledninger falder tilstrækkeligt hurtigt, så Danmark yder sit bidrag til at nå det internationale mål om en global temperaturstigning under 2 °C. Målet er stadig at begrænse temperaturstigningen til 1,5 °C over førindustrielt niveau.

Drivhusgasindikatoren skal bestå af to opgørelser. Den ene er den gængse produktionsopgørelse, som Energistyrelsen udgiver hvert år. Den viser drivhusgasudledninger fra alt det, der bliver produceret i Danmark, samt import og eksport¹³. Dernæst er der brug for en mere omfattende opgørelse af drivhusgasser, der inkluderer udledninger fra alt det, vi forbruger i Danmark, herunder biomasse samt vores fly- og skibstransport. Drivhusgasudledningen skal opgøres på samfundets forskellige sektorer: energi, transport, landbrug og øvrige (udledninger af industrigasser og ikke-energirelaterede procesudledninger samt udledninger fra affald og spildevand).

VI UDLEDER MERE, END VI OFFICIELT VIL STÅ VED

Figur 2: Drivhusgasudledning per dansker i ton CO₂

Den danske drivhusgasudledning, hvis man medregner forbrug/import.
Kilde: CONCITO.

Drivhusgas-budget og reduktionssti

Vi kan opgøre, hvor meget drivhusgas vi må udlede per indbygger i Danmark for med 2/3 sikkerhed at nå Parismålsætningen om at holde temperaturstigningen under 1,5-2 grader. Med et sådan drivhusgas-budget skal vi i Danmark følge en lineær reduktionssti på 40 pct. i 2020, 70 pct. i 2030 og nul pct. i 2040 i forhold til 1990.

¹¹ <http://www.exiobase.eu/index.php/publications/creea-booklet/72-creea-booklet-high-resolution/file> ¹² <https://concito.dk/udgivelser/forbrugernes-klimapavirkning> ¹³ Der skal dog laves en klimakorrektion ift. udledninger forbundet med ændringer i varmeforbrug og en korrektion for el-import over for -eksport. Disse to korrektioner laves p.t. kun på årsbasis, men skal også laves kvartalsvist.

Denne udledningsopgørelse skal holdes op imod et ambitiøst reduktionsbudget, hvor grundlaget er 'jo mindre drivhusgasudledninger, jo bedre'. Dog er der brug for en realistisk reduktionssti imod nuludledninger. Fremskrivningerne viser allerede nu, at vi i Danmark kan nå vores målsætning om 40 pct. reduktion i 2020 med 1990 som basisår, medmindre den aktuelle regering indfører politikker, der øger drivhusgasudledningerne væsentligt i de nærmeste år. Så en ambitiøs men realistisk reduktionsplan ville være 70% reduktioner i 2030 og netto-nuludledninger i 2040 både på forbrugs- og produktionssiden. Det vil sige, at vores udledningsbudget reduceres årligt på lineær vis fra 2017 til 2040. Denne reduktionssti vurderes af eksperter at kunne opnås uden økonomisk nedgang¹⁴. På den måde vil Danmark yde et væsentligt bidrag til at overholde 1.5-2 gradsmålsætningen for global opvarmning, som verdens lande aftalte at stræbe mod Paris-aftalen i 2015. Indikatoren vil konkret vise, om de fulde danske drivhusgasudledninger reduceres i et tilstrækkeligt sikkert tempo til at imødekomme den danske del af de globale drivhusgasreduktioner. Vi giver således politikere og virksomheder en klar plan for, hvordan der skal prioriteres og investeres for at fremme en holdbar og sikker samfundsudvikling.

¹⁴ Vedvarende Energi: 2017

Indikator nr. 2: Biodiversitet

Får vi mere eller mindre biodiversitet i Danmark?

Indikator: Vi vil på længere sigt overvåge udviklingen i de rødlistede arters bestande. Her og nu vil vi vurdere udviklingen ved hjælp af en årligt opdateret kombination af naturkapitalindeksets levestedsvurdering og den 'øjeblikkelige trend' for udvalgte rødlistede arter, baseret på ekspertvurderinger. Vi måler fremgang eller tilbagegang i biodiversitet, målt ved Naturkapital, ved at sammenfatte alle data for kommuner.

Biologisk diversitet har ikke nogen enkel definition, men man kan sige, at det betyder 'variationen i den levende natur' eller 'helheden af gener, arter og økosystemer'. I Danmark er mange arter af dyr og planter truede, og mangfoldigheden i naturen bliver hele tiden mindre. Naturtyper som overdrev, heder, enge og gamle skove er gradvist blevet færre i antal. Samtidig har naturen færre dyr, planter og svampe, som trives i netop disse naturtyper, fordi områdernes kvalitet som levested er blevet ringere. Vi får mindre vild natur¹⁵.

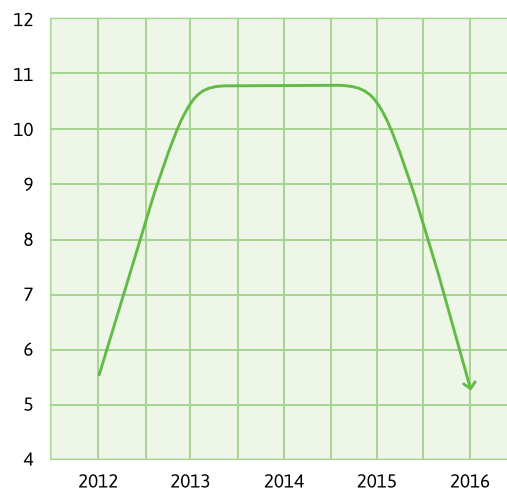
Rigdommen og diversiteten i livet på Jorden er fundamental for også menneskets liv på Jorden. Hvis vi mister naturen og biodiversiteten, kollapseder livet. Allerede nu forsvinder arter og levesteder med større hast end nogensinde før. Forskere advarer om den sjette masseuddøen af planter og dyr. Den femte skete som følge af et gigantisk asteroidenedslag for 65 millioner år siden. Fra 1970 har udryddelsen medført mere end en halvering af antallet af vilde dyr på Jorden. Det ventes, at to tredjedele vil være væk inden udgangen af dette årti¹⁶.

Tabet af biodiversitet er en konsekvens af samfundets intensive udnyttelse af vores landareal og brug af naturressourcer til landbrug, skovbrug, ny bebyggelse, infrastruktur og produktion, samt vores udledning af alt for store mængder af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer.

Naturen har i sig selv en værdi. En rig natur rummer også store værdier for samfundet. Det er i naturen, at vi drages af livets forunderlighed og lærer at forstå livets udvikling og tilpasning. Ved at priori-

BIODIVERSITET UNDER PRES

Figur 3: Procentdel af biodiversitetsmål med tilstrækkelig fremgang

Målet viser andelen af Aichi-biodiversitetsmål, hvor vi har tilstrækkelig fremgang herhjemme. Kilde: Biodiversitetsbarometret, WWF Verdensnaturfonden og Danmarks Naturfredningsforening.

¹⁵ 'Ændringer i det § 3-beskyttede naturareal 1995-2014', DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, eller på engelsk Danish Centre for Environment and Energy. ¹⁶ WWF Living Planet Report 2016, side 6

tere naturen i den samfundsøkonomiske tænkning skaber vi større robusthed og de bedste omstændigheder for at benytte naturen til oplevelser, friluftsliv, læring, turisme, lystfiskeri og jagt.

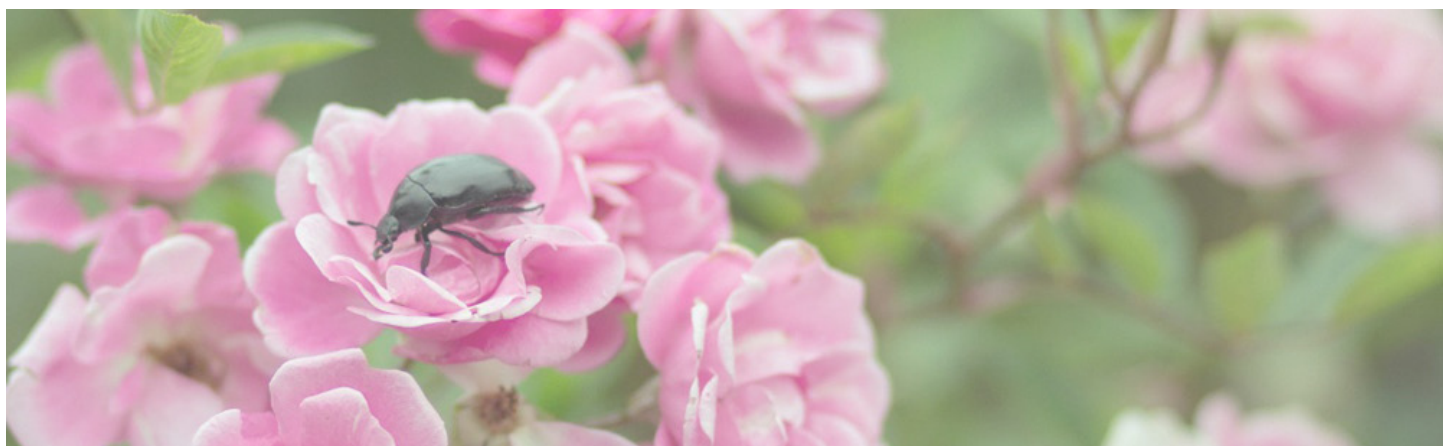
Hvordan måler vi det? Forskere fra Aarhus Universitet (DCE) har udviklet Naturkapitalindekset i samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening og Københavns Universitet. Naturkapitalen er en analyse af naturen i Danmarks 98 kommuner og bygger på data fra det nationale biodiversitetskort. Naturkapitalindekset (NKI) viser for hver kommune naturtypernes beregnede naturværdi. Naturkapitalindekset bygger dog på beregninger, som ikke opdateres årligt, og nogle af de opgørelser, som bliver anvendt i udarbejdelsen, kan være af ældre dato. Dette gør umiddelbart indekset uegnet til at beskrive udviklingen i biodiversitet over tid. DCE har tidligere anvendt en simplere metode til at følge udviklingen i biodiversiteten. Her vurderer eksperter den 'øjeblikkelige trend' for udvalgte rødlistede arter, dvs. plante- og dyrearter, som er forsvundet, i fare for at forsvinde eller sjældne i Danmark. Den 'øjeblikkelige trend' fungerer så som mål for biodiversiteten i relevante økosystemer. Eksperterne vil anvende eksisterende data, indsamlet af frivillige og professionelle, i deres vurdering, ligesom eksperterne gør, når de rødlistar arterne. Hvis denne fremgangsmåde bliver anvendt årligt med inddragelse af en række eksperter og en række artsgrupper, som repræsenterer variationen i danske økosystemer, vil vi være i stand til at overvåge udviklingen i biodiversitet for forskellige økosystemer over tid.

Alternativet arbejder for, at der bliver afsat tilstrækkelige ressourcer til at overvåge udviklingen i de rødlistede arters bestande. Overvågningen og indsamlingen af data om biodiversiteten i Danmark er i udpræget grad underbemandet. Vi har i Danmark simpelthen langt fra tilstrækkelige data på det enorme tab af biodiversitet, der finder sted i disse år. På kortere sigt foreslår vi i Alternativet derfor at vurdere udviklingen i biodiversiteten ved hjælp af en årligt opdateret kombination af naturkapitalindeksets levestedsvurdering og den 'øjeblikkelige trend' for udvalgte rødlistede arter, baseret på ekspertvurderinger.

Alternativet er dog meget åben for udviklingen af nye idéer og fremgangsmåder på området og ønsker fremadrettet at tilpasse indikatoren efter de bedste eksisterende muligheder.

Forpligtelser om bedre biodiversitet

Vi har i Danmark forpligtet os til at vende tilbagegangen i biodiversitet senest i 2020. Sammen med 192 andre lande skrev Danmark i 2010 under på 20 'Aichi-biodiversitetsmål', der skal være indfriet senest i 2020. Lande som Canada, Indien og Australien har udviklet programmer og strategier for at leve op til konventionens målsætninger. Alternativet ønsker, at også Danmark udfærdiger et nationalt program med hovedfokus på bevarelse af biodiversiteten.

Indikator nr. 3: Økologisk fodaftryk

Bliver Danmarks aftryk på jordkloden større eller mindre?

Indikator: Det økologiske fodaftryk er udviklet af 'Global Footprint Network' og måler menneskers forbrug af naturressourcer. Fodafttrykket viser, hvor stort et areal der skal til per indbygger, for at naturen kan forny de forbrugte ressourcer.

Vores økologiske fodaftryk måler forholdet mellem menneskets adfærd og Jordens bæreevne. Man kan populært sagt se, hvor mange jordkloder der skulle til, hvis alle i verden havde samme ressourcerforbrug som den gennemsnitlige dansker.

Det økologiske fodaftryk måles i hektar pr. person. Fodafttrykket viser, hvor mange hektar der skal til, for at naturen kan absorbere affaldsstofferne og forny de benyttede ressourcer fra én person. Det tal kan så sammenlignes med, hvor mange hektar biologisk produktiv jord og vand der er pr. person på planeten.

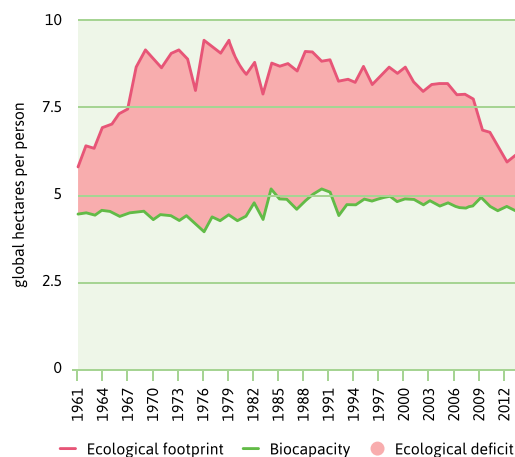
Hvis det danske økologiske fodaftryk, skaleret til globalt niveau, overstiger verdens biokapacitet, fører dette til en overudnyttelse af naturen og dermed et minus på den grønne bundlinje.

I 2006 blev Schweiz det første land til at udfærdige en rapport over landets økologiske fodaftryk. I 2008 blev fodafttrykket officiel indikator for Schweiz' bæredygtige udvikling. Hvert år udgiver Swiss Federal Statistical Office en status for Schweiz' økologiske fodaftryk, og Danmark bør gøre noget tilsvarende. Fra 2008 til 2012 er det økologiske fodaftryk pr. person i Schweiz faldet – dog fra et højt niveau.

Samtidig bliver vi imidlertid stadig flere om at dele en begrænset klode. I 2017 er vi 7,5 milliarder mennesker om at dele planetens 12 milliarder hektar biologisk produktiv jord og vand. Det stigende befolkningstal sætter os således under pres for at bruge og forurene mindre.

50 ÅR PÅ FOR STOR ØKOLOGISK LEVEFOD

Figur 4: Det danske økologiske fodaftryk

Grafen viser (mis)forholdet mellem det danske økologiske fodaftryk og vores økosystems bæreevne, målt i globale hektarer per person. Kilde: Global Footprint Network.

Ligesom Schweiz er Danmarks økologiske fodaftryk større, end biokapaciteten kan bære. Som det fremgår af Figur 4, har vores fodaftryk været for stort i mere end 50 år. Men vi har nu muligheden for at komme ned i passende økologisk skostørrelse. Siden årtusindeskiftet er vores fodaftryk blevet mindre. Desværre har vi kun data frem til 2012, og det er vigtigt at følge op her. Kan vi fastholde udviklingen, er det et realistisk mål, at Danmarks økologiske fodaftryk senest i 2020 kommer til at passe til biokapaciteten.

Hvordan måler vi det? Det økologiske fodaftryk blev udviklet af 'Global Footprint Network'. WWF Verdensnaturfonden og Global Footprint Network udgiver hvert andet år rapporten 'Living Planet Report', hvor forskellige landes økologiske fodaftryk opgøres.

I første omgang foreslår vi at bruge disse opgørelser, mens vi sideløbende vil arbejde på at udvikle en national og mere detaljeret opgørelse efter schweizisk forbillede. Denne opgørelse foreslår vi foretaget af Danmarks Statistik.

I dag sammensættes det økologiske fodaftryk af seks komponenter: det bebyggede areal, skovene, landbrugsjorden, græsningsarealerne, fiskeriarealerne og CO₂-fodsporet. Det økologiske fodaftryk bør dog indeholde samtlige aspekter af vores forbrug og livsstil – herunder ting, der i dag ikke opgøres, som fx tab af biodiversitet, plastikforurening og udledning af fosfor i oceanerne. Det bør også overvejes, om det økologiske fodaftryk fremover skal opgøres efter forbrug og ikke, som nu, efter produktion. Dette er særlig relevant ift. landbrugsproduktionen, hvor fx 90 procent af de svin, Danmark producerer, eksporteres til udlandet men stadig tæller med i det danske økologiske fodaftryk.

Ligesom Schweiz i dag inspirerer andre lande med sit arbejde med Det Økologiske Fodaftryk, er det Alternativets mål, at Danmark her kan bidrage med en ny standard på feltet og dermed blive set som et eksempel til efterfølgelse internationalt.

Indikator nr. 4: Affald som ressource

Genbruger vi mere eller mindre affald i Danmark?

Indikator: Genanvendelse måles på indsamlede tons til genanvendelse eller på, hvor stor en procentdel af vores affald vi genanvender ved anlæggene. Dertil skal indgå opgørelser af tons deponeret og tons brændt affald per indbygger.

Store mængder værdifulde ressourcer ender i dag i forbrænding eller deponering. Når vi skal undgå at forbrænde eller deponere vores affald, handler det både om, at vi skal udvikle det cirkulære samfund og om klimabelastningen fra forbrændingen.

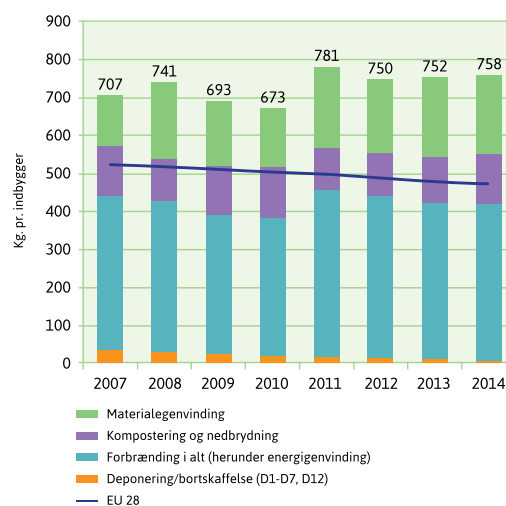
Affaldsforbrænding har de sidste 30 år været den foretrukne affaldsbehandlingsform i Danmark. Derfor har vi i dag 27 affaldsforbrændingsanlæg. Denne kapacitet er den primære årsag til, at vi i dag ikke genanvender så stor en andel af vores affald, som vi kunne. Hovedparten af vores affald brændes af, og i forhold til resten af Europa skiller vi os negativt ud her. Der er behov for et fokus på mere genanvendelse, genbrug og forebyggelse¹⁷.

Vi skal opfatte affald som en ressource i stedet for som brændsel, og den omstilling skal ske hurtigt. Endemålet er et samfund, hvor 'affald' som koncept – med bestyrelsesformand for Carlsberg A/S Flemming Besenbachers ord – ikke længere eksisterer¹⁸. Det kræver en helt ny infrastruktur, der kan håndtere en næsten total genanvendelse af alt vores forbrug. Vi skal omstille os fra et lineært brug-og-smid-væk-samfund til et cirkulært samfund.

En stor del af lovgivningen på affalds/genanvendelsesområdet ser ikke affald som en ressource, der kan genanvendes, men som et problem, der skal bortskaffes. Affald ses som noget med negativ værdi. Men i virkeligheden ligger der et enormt uforløst potentiale i affald. Vi skal væk fra deponering og forbrænding og hen til genanvendelse, genbrug og affaldsminimering.

VI BRÆNDER STADIG FOR MEGET

Figur 5: Kommunalt affald efter behandlingstype i Danmark

Kilde: 'Rapport om gennemførelse af miljøreglerne – Danmark', Europa-Kommissionen.

¹⁷ http://ec.europa.eu/environment/eir/country-reports/index_en.htm ¹⁸ https://groenomstilling.erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/media/20151113_denmarkcasestudy_finalv02_1.pdf

I dag tegner genanvendelse sig for 44 procent af vores affaldshåndtering, mens 54 procent af affaldet brændes. Danmark brænder således en dobbelt så stor andel af sit affald som i EU, hvor gennemsnittet er på 27 procent. Samtidig har Danmark de største mængder kommunalt affald pr. indbygger. Hvor EU-gennemsnittet er 475 kilo pr. indbygger pr. år i 2014, ligger tallet i Danmark på 758 kilo¹⁹.

Vi skal have mindre affald. Andelen af affald, der forbrændes, skal ned. Andelen af affald, der genanvendes, skal op. Det er ikke forbrugernes ansvar alene. Genanvendelse kræver, at produkter produceres til at kunne genanvendes, samt at affald sorteres, indsamles og behandles med henblik på genanvendelse. EU har beregnet, at en ambitiøs genanvendelsesstrategi vil kunne skabe 580.000 jobs i Europa.²⁰

Hvordan måler vi det? Genanvendelse kan måles på indsamlede tons til genanvendelse eller på, hvor stor en procentdel af vores affald vi genanvender ved anlæggene²¹. Forbrænding kan måles på mængden af tons affald, der forbrændes. Opgørelser af tons deponeret og tons brændt affald pr. indbygger er solide indikatorer, som begge skal gå ned. Indikatoren bygger således på opgørelser i mængder af affald, der forbrændes, deponeres og genanvendes.

Endemålet er et livscyklus-drevet cirkulært samfund med fuld anvendelse af ressourcer og restaffald tæt på nul. Derfor foreslår vi at sætte mål år for år, så vi gradvist nærmer os fuld genanvendelse og ingen afbrænding. På længere sigt er vores ambition at måle både på andelen, der genanvendes i procent, og på antal tons, der forbrændes. På den måde kan vi følge, om det går relativt bedre, og om vi i absolutte termer genanvender mere og forbrænder mindre. Vi ønsker også en kvalitativ fremgang ift. karakteren af genanvendelse, men vi måler kvantitativt, fordi den kvalitative fremgang vil være en naturlig følge af højere genanvendelsesgrad.

Næstved genbruger

I Danmark er der på kommunalt niveau taget stærke initiativer til at øge andelen af genanvendt affald. Næstved er et eksempel på sindelagsskiftet. I Næstved Kommune er idéen om "Ressource City" således blevet udviklet for at skabe grønne job og hjælpe virksomheder med at udvikle nye produkter af affald. Rammen omkring projektet er en nedlagt industribygning, der tidligere husede Maglemølle Papirfabrik. Kommunen satser på at tiltrække innovative virksomheder samt inspirere til, at nye opstår. Disse kan få støtte gennem en bevilling, som Næstved Kommune og Miljøstyrelsen har bidraget til.

¹⁹ http://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/report_dk_da.pdf. Dette hænger dog sammen med spørgsmålet om, hvordan man definerer kommunalt affald. ²⁰ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-763_da.htm ²¹ Det siger dog ikke nødvendigvis noget om kvaliteten i genanvendelsen. Hvis vi skal genanvende mere, skal vi have langt færre miljøfremmede stoffer i fx vores plast, end vi har i dag. Desuden kan genanvendelse måles på mange forskellige måder, hvilket giver en usikkerhed på tværs af EU med hensyn til opgørelsen af genanvendelsen.

Indikator nr. 5:

Færre fossile subsidier

Falder den klimaskadelige fossile støtte i Danmark?

Indikator: Opgørelse af den årlige direkte samt indirekte støtte til fossil energi. Indikatoren går i plus, når støtten falder, og i minus, når støtten stiger.

Klimabelastende fossile brændsler modtager massiv økonomisk støtte – også i Danmark. For aktivt at arbejde hen imod et samfund, fri for miljøskadelige og skævvridende subsidier, foreslår vi at opgøre størrelsen af den støtte, det danske samfund yder til fossile brændsler.

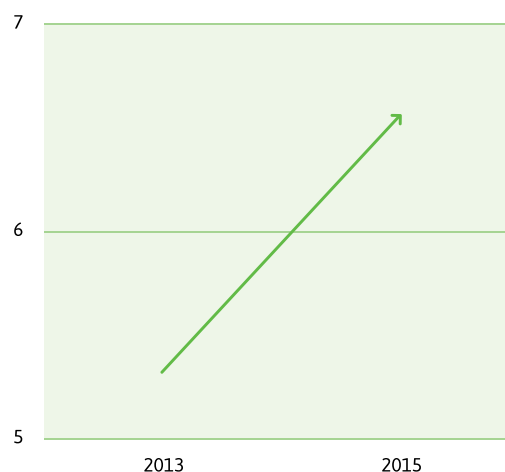
Når vi subsidierer fossil energi og samtidig ikke prissætter den samfundsøkonomiske ekstraomkostning ved afbrændingen af fossile brændsler tilstrækkeligt, får vi svært ved at sætte den nødvendige fart under den grønne omstilling. Når man inddrager de indirekte omkostninger ved støtte til fossil energi, har IMF udregnet, at hver dansker i 2015 indirekte støttede den fossile energi med 7.662 kr. Det er mere end i fx Finland, Holland, Norge og Sverige.

Prissætter vi ikke de samfundsøkonomiske ekstraomkostninger ved fossile brændsler – eksternaliteterne – skævvrider vi ikke alene markedet, men får også svært ved at sætte den nødvendige fart på den grønne omstilling. Vores økonomiske instrumenter skal afspejle, at den fossile industri er døende, og at vi aktivt skal understøtte omstillingen til vedvarende energi. Som minimum skal vi ikke aktivt støtte fossile brændsler. Vi kan ikke fortsætte med at give en forældet og forurenende industri kunstigt åndedræt i form af subsidier.

Tre fjerdedele af de kendte reserver af fossile brændsler skal, ifølge FN's klimapanel, blive i jorden, hvis vi skal lykkes med bare at begrænse den globale opvarmning til to grader. Derfor har vi brug for et reelt opgør med den fossile støtte i alle dens former. Der skal sættes massivt ind og investeres langt flere penge i grøn omstilling. Subsidierne til fossil energi skal væk. I dag støtter vi globalt fossile brændsler med omkring 500 mia. USD om året. Det er mere end fire gange det beløb, vi støtter vedvarende energi med²².

VI UNDERGRAVER DEN GRØNNE OMSTILLING

Figur 6: Danmarks subsidier til fossil energi i milliarder US\$

Kilde: IMF. Hovedparten af de globale subsidier skyldes, at energiafgifterne ikke afspejler de miljømæssige konsekvenser af konventionel energiproduktion.

²² IEA World Energy Outlook, 2014-tal: <http://www.worldenergyoutlook.org/resources/energysubsidies/>

Når man indregner de mere skjulte indirekte subsidier i form af omkostninger for miljø, klima og sundhed, som den fossile industri ikke betaler, men som andre må bære, er de samlede globale subsidier, ifølge Den Internationale Valutafond IMF, i 2015 på 5.300 milliarder – altså 5,3 billioner USD²³. Når man medtager regningen i form af sundhedsskader og klimaforandringer, bliver støtten til fossil energi dermed næsten tidoblet.

Hvis fossile subsidier fjernes, og priserne på fossil energi bliver mere retvisende, kan det reducere det fossile energiforbrug så meget, at de globale CO₂-udledninger mindskes med 17-24 procent, vurderer IMF. Ifølge Lord Nicholas Stern, professor ved London School of Economics og ansvarlig for flere omfattende studier af klimaforandringerne, er de reelle subsidier endnu større end vurderet af IMF, fordi klimaomkostningerne er højere²⁴.

Hvordan måler vi det? Vi kan få et billede af, om det går frem eller tilbage på dette område, ved at opgøre de indirekte og direkte fossile subsidier, når vi årligt måler på den generelle udvikling eller i de konkrete politiske udspil. Opgørelser af indirekte og direkte subsidier kan i første omgang følge Den Internationale Valutafonds opgørelser samt efterspørges i ministerierne. På længere sigt ønsker vi at udvikle en fyldestgørende indikator, der giver os et samlet overblik over fossile subsidier i Danmark. Vi vil have tal på de direkte subsidier og værdien af fx dieselrabatter til landbruget, skatterabatter til Mærsk m.fl. for at hive olie op af Nordsøen etc. Samtidig vil vi have kortlagt de indirekte subsidier, eksempelvis i form af luftforureningens helbredsomkostninger, der i Danmark udgør omkring 39 milliarder kroner årligt²⁵.

Stor global omkostning ved fossile subsidier

Ifølge rapporten 'Energy Subsidy Reform' fra den Internationale Valutafond fra 2013 har subsidier til fossil energi vidtrækkende økonomiske konsekvenser. Subsidierne forværrer ifølge rapporten finanspolitiske ubalancer, fortrænger offentligt prioriterede investeringer og afværger private investeringer. De samfundsøkonomiske omkostninger af subsidierne til fossile brændsler udgør 1,9 billioner USD årligt eller 2,5 pct. af det globale bruttonationalprodukt. Heraf er 480 milliarder direkte subsidier, mens de resterende 1,42 billioner er indirekte.

²³ <https://www.information.dk/udland/2015/08/masser-stoette-fossil-energi-lande> ²⁴ <https://www.information.dk/udland/2015/11/g20s-fossile-subsidier-fem-topmoeder-452-mia-dollar> ²⁵ Ifølge Det Økonomiske Råds vismandsrapport 2016. En væsentlig del af luftforureningen skyldes udledninger i udlandet. Samtidig fører udledninger i Danmark til helbredsomkostninger i udlandet. De væsentligste kilder til luftforurening er landbruget, vejtransporten og individuel boligopvarmning, herunder brændeovne: <https://www.dors.dk/vismandsrapporter/oekonomi-miljoe-2016/kapitel-ii-luftforurening>

Indikator nr. 6: **Kemikaliebelastning**

Falder eller stiger kemikaliebelastningen i Danmark?

Indikator: Vi måler på velkendte kemiske stoffer, tungmetaller, pesticider, hormonforstyrrende stoffer og mikro-plast i miljøet.

Vi har for lidt viden om de fleste kemikalier. Kun få tusinde er så velundersøgte, at vi kan regulere dem præcist og vide, hvilke effekter de har i de tilladte mængder. Vi ved derfor meget lidt om de samlede påvirkninger fra kemiske stoffer, ligesom vi for langt de fleste stoffers vedkommende delvist famler i blinde, når vi skal regulere dem.

Derfor vil Alternativet arbejde for at indføre en indikator for kemiske stoffers påvirkning af mennesker og miljø. En sådan indikator er dog meget kompleks og usikker. Derfor har vi valgt en række fokusområder, hvor der findes en politisk og reguleringsmæssig ramme. De valgte områder er:

Kemien er løs

I dag er i størrelsesordenen 200.000 forskellige kemiske stoffer i omløb. De er vidt forskellige i funktion, brug, udbredelse, farlighed og mobilitet. Kemikalier er i princippet alt – fra jern, vand og sukker til dioxin, stryknin og hexaklorbenzen. Kemikalierne påvirker alle aspekter af vores liv og ikke mindst natur og miljø. Nogle er absolut nødvendige forudsætninger for liv – som vand og kvælstof. Andre er kunstigt fremstillet og alene produkter af den kemiske industri. For en lang række af kemiske stoffer gælder, at en vis mængde er nødvendig og naturlig, men overdreven brug eller tilførsel skaber uligevægt og gør skade. Det er fx tilfældet med kvælstof og fosfor, som er nødvendige for alt liv, men som i for store mængder skader naturen.

- Velkendte stoffer, der allerede overvåges i det nationale overvågningsprogram fra DCE. Det er blandt andet kvælstofoxider, ammoniak, POP-forbindelser, kulmonoxid, svovldioxid, benzen, toluen og partikelforurening – fordi disse er stærkt sundhedsskadelige.
- Tungmetaller – fordi de ikke omdannes eller på anden måde kan forsvinde.
- Pesticider – fordi de yder et stort tryk på naturen i Danmark.
- Hormonforstyrrende stoffer og KRAN-stoffer (kræftfremkaldende, reproduktionstoksiske, allergifremkaldende og neurotoksiske) – fordi disse effekter er blandt de mest alvorlige.
- Mikroplastik i miljøet – fordi dette miljøproblem kan blive en af vor tids største udfordringer. I dag findes ingen overvågning af mikroplastik.

Der har været mange forsøg på at sammensætte de mange kemikaliers belastning af natur, miljø og mennesker til ét tal, men det giver endnu langt fra mening. Derfor opererer vi med opdeling i de fem kemi-kategorier, som er nævnt ovenfor.

Hvordan måler vi det? Alternativet vil nedbringe brugen af samtlige kemikalier i de fem nævnte grupper. Ved at føre en politik, der nedbringer skadelige stoffers tilstedeværelse i Danmarks miljø, vil naturkapitalen stige og udgifterne til forureningsrelaterede sygdomme falde. Fremgang vil blive defineret som en gennemsnitlig sænkning af kemikalieindikatoren og dermed kemikaliebelastningen, mens tilbagegang vil blive defineret som en gennemsnitlig stigning i kemikalieindikatoren.

VEJE TIL EN GRØN BUNDLINJE

I de senere år er økonomer verden over i stigende grad begyndt at udfordre og gentænke økonomiens rolle. Hvor traditionelle økonomiske lærebøger lærer om et lukket flow af penge mellem husstande, virksomheder, banker og regeringer – alt sammen uden at beskrive den sociale og miljømæssige kontekst – ser mange nye økonomer mere helhedsorienteret på samfundet. De advokerer for, at vi begynder at måle på bæredygtigheden af vores samlede økonomi frem for primært at måle på økonomisk vækst.

Alternativet er enig i, at økonomiens lærebøger skal skrives om. Det er ikke nok at give dem et grønt omslag. Men vi anerkender også, at der heri ligger en stor udfordring. Vi ønsker jo alle at kunne bruge flere ressourcer på velfærd, og det rimer desværre ikke på grænser for vækst. Alternativet vedgår, at det er et fortolkningsspørgsmål, hvor meget mere vækst Jorden kan 'tåle'. Vores vurdering er, at al fremtidig velstand og velfærd beror på et miljø i nogenlunde balance, og at vi for nuværende er ganske langt fra denne.

For at opnå denne balance er det afgørende, at vi som samfund og verden finder sammen om at leve mere bæredygtigt. Kun sammen kan vi beslutte at investere i at bevare naturens ressourcer. Kun sammen kan vi skabe fremtidens klimavenlige transportmidler og energiformer. Lige nu er danskernes økologiske fodaftryk blandt de højeste i verden, så vi har en opgave at løse.

Alternativet foreslår derfor en omfattende revision af de grønne tilskuds- og afgiftsordninger, der styrer forbruget og produktionen i Danmark. Produkternes pris skal fastsættes ved hjælp af differentierede afgifter for drivhusgasudledning, arealanvendelse, kemikalietryk, genanvendelsesgrad, luftforurening, miljøstatus og muligvis flere parametre. Det er omfattende og begrænsende; det vedkender vi os. Men det er helt nødvendigt for at guide forbruget og produktionen i en bæredygtig retning. Ellers når vi ikke i mål i tide. Fx ønsker Alternativet at lægge differentieret klimaafgift på de mest belastende forbrugsgoder som kød, fossil energi og flyrejser. Dertil vil vi lave positive økonomiske incitamenter til forbrug af klimavenlige produkter som fx elbiler, sæsonbestemte grøntsager og solceller. Alt dette vil have positiv indvirkning på vores grønne indikatorer for reduktion af drivhusgas, vores økologiske fodaftryk og afskaffelsen af fossil støtte.

Doughnut Økonomi

I bogen 'Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist' beskriver den britiske Oxford-økonom Kate Raworth, hvordan økonomien bør være et redskab til at sørge for, at vi lever, så vi alle har nok til at dække vores sociale og menneskelige behov, men ikke forbruger så meget, at det går ud over de '9 planetariske grænser'. Raworth har udarbejdet en økonomisk model for disse sociale og planetariske grænser, som udfordrer logikken i den gængse vækstøkonomi, og som kan være et nyt kompas for menneskets fremgang i dette århundrede. Dette fremragende arbejde ligger tæt op ad Alternativets regnskab på De Tre Bundlinjer og er blot et af mange eksempler på, hvordan national fremgang forsøges balanceret mellem velstand og menneskelige og miljømæssige ressourcer.

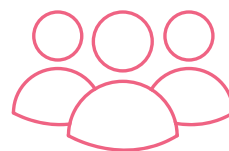
Vi skal samtidig indrette vores infrastruktur, så den hurtigst muligt bliver fuldkommen fossilfri og CO₂-neutral. Vi skal senest i 2040 have omstillet vores energisystem til at køre på vedvarende energikilder som vind, sol, vand og jordvarme. Vores bygninger og industri skal energieffektiviseres. Den sidste fossilbil skal senest sælges i 2025. Og vi skal udvikle et cirkulært samfund, hvor affald ses som en genanvendelig ressource i stedet for at ende i forbrændingsanlæg. Det vil betyde fremgang på samtlige grønne indikatorer.

Vi skal også beskytte og væsentligt udvide de få og unikke åndehuller af uopdyrket natur, der er tilbage i Danmark. Dette kan ske ved at udvide mængden af urørt skov, lave beskyttelseszoner for særligt udsat og værdifuld natur, skabe sammenhæng mellem naturarealerne, så biodiversiteten øges, og fremme naturpleje på lysåbne arealer. Vi vil gennemføre 100 procent økologisk landbrug uden brug af miljøskadelige pesticider og kunstgødning. Jordens evne til at lagre kulstof skal øges med de mest moderne og helhedsorienterede landbrugsmetoder. Vi vil have en langt bedre monitorering og godkendelsesprocedure for kemiske stoffer i Danmark og EU, så den skadelige kemi ikke til stadighed ophobes i vores kroppe, jorde og vandmiljøer. Disse tiltag vil skabe en markant positiv fremgang på vores hovedindikator for biodiversitet, vores økologiske fodaftryk og vores drivhusgasudledning.

Det er afgørende for den grønne bundlinje, at vi vender markant rundt på ansvarsfordelingen og informationsbyrden mellem borger og virksomhed. For forbrugeren skal det gode, grønne valg også være det lette valg. For producenten skal det slet ikke være en mulighed at nedslide på sociale og miljømæssige værdier til fordel for øget profit. Overskud på den grønne bundlinje handler for Alternativet om at skabe de rette incitamenter til, at vi i fællesskab kan løfte opgaven. Det skal være nemt at være grøn.

DEN SOCIALE BUNDLINJE

Den nuværende vækstforståelse er baseret på materiel vækst som drivkraft for mennesker, der tørster efter højere forbrug. Dette er ikke bare problematisk. Det er slet og ret ikke længere muligt. Vores vækstbegreb må begrænses, når det gælder materiel vækst, men udvides, når det gælder kulturel, social og menneskelig vækst.

Den politiske debat handler i for høj grad om at skabe økonomisk vækst, uden at vi forholder os til, om vi som samfund formår at omsætte økonomien til mere velvære, bedre fællesskaber, meningsfulde tilværelser og trivsel.

Vi har instrumentaliseret helt grundlæggende sociale og mellemmenneskelige forhold for at gøre os mere produktive, konkurrencedygtige og vækste økonomien. Det politiske system, som vi kender det, forsøger i stigende grad at omsætte tid, pauser og relationer til penge. Postbuddets tid til at drikke kaffe med de ensomme. De studerendes tid til forelskelse og eventyr. Lægens og sygeplejerskens samtaler med patienterne. Hjemmehjælpernes, lærernes, pædagogernes og sagsbehandlernes tid til den sociale omsorg er effektiviseret og forsøgt kapitaliseret.

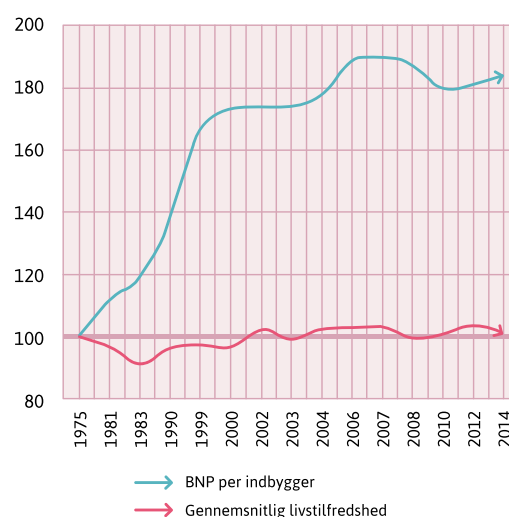
I konkurrencestaten presser vi hinanden og os selv til at jage de højeste krav, og vi bliver målt på produktivitet. Den økonomiske rationalitet presses ud i stadig flere lommer af trivsel. Leg, kreativitet, omsorg og pauser ses som forhold, der kan effektiviseres for at skabe økonomisk vækst. På den måde er vi i gang med at skabe et samfund, der nok har fokus på velfærd men ikke på velvære.

Alternativet vil en anden vej. Vi vil fra Konkurrencestat til Balancesamfund.

Selvfølger er ikke al effektivisering, højere produktivitet og større konkurrenceevne skidt. Men vi antager alt for unuanceret, at økonomisk vækst er det samme som fremskridt uden virkelig at skele til, om vi som individer og som fællesskaber oplever mere mening, mere indhold i livet og bedre hverdage. Vi forholder os alt for sjældent kritisk til, om vores jagt på økonomisk vækst – og den måde vi vælger at gøre det på – måske ligefrem påvirker individer og fællesskaber negativt.

VI BLEV RIGERE, IKKE GLADERE

Figur 7: BNP per indbygger og gennemsnitlig livstilfredshed i Danmark (indeks 100 = 1975)

Kilde: NAN1, Danmarks Statistik, og World Database of Happiness. Som mål for livstilfredshed bruges "Measure type: 122F" og "Measure type: 122G", som er sproglige variationer af samme spørgsmål.

Siden 1975 har vi i Danmark næsten fordoblet vores rigdom²⁶. Vi forbruger mere, har større huse, flere biler og lever generelt mere komfortabelt. Det er nærliggende at tænke, at vi får bedre og bedre liv. Men billedet er et andet, når forskerne måler på folks reelle velbefindende – deres trivsel. Her viser forskningen, at vi i gennemsnit er cirka lige så tilfredse med vores liv, som vi var i 1975²⁷ – trods den enorme materielle velstandsstigning. Det faktum, at vi bliver mere velstående, men uden at trives mere, kaldes Easterlin-paradokset efter den amerikanske professor, der opdagede den manglende sammenhæng²⁸.

For at vende den udvikling må vi gå fra Konkurrencestat til Balancesamfund. Vi må forkaste den økonomiske vækstideologi og den overdrevne individualisering af samfundet til fordel for et positivt fællesskab, der sikrer balance i mennesker – og balance mellem mennesker.

Vi må sætte fokus på udviklingen på de områder, der kan give os et bedre indtryk af, om vi som samfund bevæger os i retning af mere mening, balance og indhold. Vi skal kunne følge, om vi er i gang med at opbygge et bedre og mere velfungerende fællesskab.

I det følgende vil vi beskrive de seks indikatorer, vi foreslår at følge for at danne os et billede af samfundets sociale bundlinje:

DEN SOCIALE BUNDLINJE

LIVSTILFREDSHED

FÆLLESSKABER

HELBRED

LIGEVÆRD OG
MANGFOLDIGHED

FATTIGDOM

DEMOKRATI
OG VELFÆRD

²⁶ Målt i BNP per. indbygger, 2010-priser, kædede værdier. ²⁷ World Database of Happiness. ²⁸ Easterlin, Richard (1974); "Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence". Easterlin, professor i økonomi ved University of Southern California, argumenterede første gang i 1974 for, at trods det at folk med højere indkomster var mere tilbøjelige til at rapportere at være lykkelige, ville dette ikke holde på nationalt plan, hvilket skaber et tilsyneladende paradoks. Han anvendte data, der viste, at den rapporterede lykke i udviklede lande ikke var signifikant forbundet med BNP pr. indbygger.

Indikator nr. 1: Livstilfredshed

Bliver danskerne mere tilfredse med deres liv, og øger vi ligheden i livstilfredshed?

Indikator: Vi følger danskernes tilfredshed med livet med World Happiness Reports opgørelse over livstilfredshed i verdens lande. Opgørelsen vil vise, om borgerne oplever bedre liv. Ligeledes følger vi (u)ligheden i livstilfredshed, da det er en af de helt store udfordringer i det danske samfund.

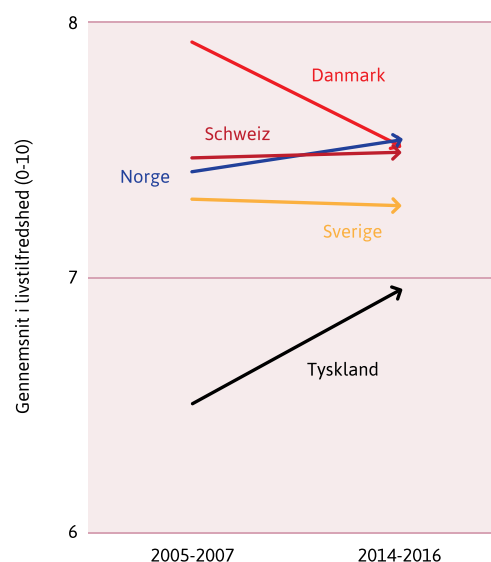
Danmark kendes som et af verdens lykkeligste lande. Det er vi stolte af, og vi har på mange måder gode levevilkår. Men det er også en vurdering, der skaber debat, for der er desværre også mange i Danmark, der har det svært. Vi oplever udfordringer med ensomhed, depressioner, stress, mistrivsel og selvskade. Især blandt helt unge.

At være blandt verdens lykkeligste lande fortæller, at vi i gennemsnit mener, vi har det bedre end i andre lande – ikke nødvendigvis om vi har det så godt, som vi burde og kunne have det. For vi kunne have det bedre. 370.000 danskere føler sig således ofte eller hele tiden stressede²⁹. Hver femte dansker rammes af angst i løbet af livet³⁰. Mindst 150.000 danskere lever med en depression³¹. Hvert år begår mere end 600 danskere selvmord³². Samtidig er det en overset udfordring, at der er meget stor ulighed i, hvordan vi oplever vores livstilfredshed i Danmark. Vi kan ikke nøjes med at se på gennemsnittet, hvis vi vil have et samfund, hvor alle er med.

Den mest omfattende undersøgelse af danskernes tilfredshed med livet – den, som internationalt bruges til at kåre verdens lykkeligste land – viser samtidig, at vi danskere siden 2005 er blevet mindre tilfredse³³. Danmark er faktisk det nordeuropæiske land, der har oplevet den største tilbagegang i livstilfredshed i perioden. Svenskerne ligger stabilt. Nordmændene har fået det bedre. Samtidig er uligheden i livstilfredshed steget herhjemme siden 2002. Der bliver større afstand mellem dem, der har det godt, og dem der har det skidt³⁴.

DANMARK MISTER HUMØRET

Figur 8: Livstilfredshed i udvalgte lande

Kilde: World Happiness Report, Sustainable Development Solutions Network. Gennemsnitlig livstilfredshed måles ved Cantrils stige. Norge er nu gået forbi Danmark som landet med højest livstilfredshed, men forspringet er dog ikke større end den statistiske usikkerhed.

²⁹ 'Danskernes arbejdsmiljø 2014', Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø og tal fra Danmarks Statistik. ³⁰ PsykiatriFonden.

³¹ Sundhedsstyrelsen. ³² Center for Selvmordsforskning. ³³ 'World Happiness Report 2016', The Sustainable Development Solutions Network.

³⁴ European Social Survey og World Database of Happiness.

Det burde give anledning til større eftertanke og debat herhjemme. Vores trivsel er en af hjørneste-
nene i meningen med vores tilværelse. Nogle vil ligefrem sige, at det er selve meningen med tilvæ-
relsen. Alligevel er der stort set ingen debat om, hvorfor livstilfredsheden går tilbage herhjemme, og
hvorfor den er så skævt fordelt. Det vil Alternativet have lavet om på.

Det skal være et hovedformål for et empatisk Danmark, at vi skaber trivsel og livstilfredshed for
vores medmennesker. Vi skal ikke lade os nøje med at have et samfund, hvor livstilfredsheden i gen-
snit hører til blandt de højeste. Vi skal have alle med. Og vi skal kunne se, hvordan vi som sam-
fund udvikler os til det bedre. For Alternativet er det vigtigere, at danskernes livstilfredshed vokser,
end at danskernes BNP vokser.

Idet Danmark allerede ligger enormt højt på livstilfredshed, er vi med denne indikator ikke så inte-
resserede i, om vi er verdens lykkeligste land eller ej. Men vi er interesserede i, om det går frem eller
tilbage med vores trivsel – for alle dele af samfundet. Derfor foreslår vi et nuanceret mål for livstil-
fredshed som indikator på den sociale bundlinje.

Hvordan måler vi det? Vi foreslår at måle livstilfredshed ved ganske enkelt at bede danskerne vurde-
re, hvor tilfredse de er med deres nuværende livssituation på en skala fra 0-10. Målemetoden hedder
Cantrils stige og anbefales af OECD som den bedste måde at måle oplevet livskvalitet på.³⁵

Undersøgelsen vil vise os, hvordan gennemsnittet
af danskernes svar udvikler sig over tid. Dermed
kan vi følge, om danskerne generelt oplever større
trivsel. Men lige så vigtigt er det at undersøge ulig-
hed i svarene og udviklingen for forskelle i grupper
i samfundet. Det vil vise, om alle dele af samfundet
oplever fremgang, eller om vi – som nu – efterlader
store grupper med lav livstilfredshed.

Forskning i trivsel

Gennem snart et halvt århundrede har forskere inden for
psykologi, økonomi, neurobiologi og sociologi udviklet
anerkendte redskaber til at måle, hvor meget vi trives, og
hvad der afgør vores trivsel. Forskningen kan derfor give
os et vigtigt bidrag til at vurdere, om vi som samfund for-
mår at skabe bedre rammer for at leve gode liv.

Fordelen ved at spørge danskerne om deres livstilfredshed er, at det er en demokratisk metode. Folk
vurderer selv, om de har det godt eller kunne have det bedre. Forsøg viser, at vurdering af livstilfreds-
hed stemmer overens med målinger af stresshormoner og hjerneaktivitet.³⁶ Det viser, at den enkelte
selv er den bedste til at vurdere sin livskvalitet.

Målingen af danskernes livstilfredshed opgøres hvert eller hvert andet år i World Happiness Report.
Rapporten bygger på tal fra Gallup og sammenfattes af The Sustainable Development Solutions Net-
work, som er et netværk, nedsat af FN i 2012.

³⁵ 'OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being', OECD. ³⁶ 'OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being', OECD.

Indikator nr. 2: Fællesskaber

Bliver danskernes fællesskab og relationer stærkere eller svagere?

Indikator: Vi måler gode relationer med Danmarks Statistiks opgørelse af, hvor tilfredse danskerne er med deres sociale relationer og European Social Survey's opgørelse af danskernes tillid til andre mennesker.

Relationer til andre mennesker er fundamentale for vores liv – både de nære relationer og relationer til resten af samfundet. Uden empati er det vanskeligt at forestille sig et godt samfund. Vi har som mennesker både ret til at føle og pligt til at udvise omsorg, forståelse og anerkendelse af og for vores medmennesker. Derfor foreslår Alternativet at inkludere en indikator for styrken af vores relationer til andre mennesker.

Relationer på tværs af generationer

Særligt blandt ældre er ensomhed et stort problem. På et plejehjem i den hollandske by Deventer får studerende lov til at bo gratis på plejehjemmet, så længe de bruger 30 timer om måneden på sociale aktiviteter med de ældre. De studerende ser fodbold, fejrer fødselsdag og hænger ud med de ældre. På den måde bringer de unge liv og omverdenens impulser ind i de ældres dagligdag.

Denne indikator vil give os et billede af, om fællesskabet styrkes eller svækkes. Vi vil se, om vi styrker de nære relationer, som giver livsmening og skaber os som mennesker og samfund. Vi kan vurdere samfundets sociale sammenhængskraft og tilliden til medborgerne.

Nogle af de største forskelle i menneskers livskvalitet findes mellem folk, der har stærke og svage sociale relationer³⁷.

Derfor er det et problem, at halvdelen af danskerne savner mere tid med familien eller venner³⁸, at over 200.000 danskere i dag oplever ensomhed³⁹, og at vi har mindre tid og ringere kvalitet i vores nære relationer end tidligere⁴⁰. Det går ud over vores livskvalitet.

Som samfund har vi et fælles ansvar for at rette op på disse forhold. Også derfor skal vi – som et af flere virkemidler – have en kortere arbejdsuge, og dermed mere tid til personlig udfoldelse, kreativitet og samvær med vore nærmeste.

³⁷ European Social Survey 2014. ³⁸ 'Vi savner mere tid med familien – eller gør vi?', Politiken. ³⁹ 'Ensomhed i befolkningen - forekomst og metodiske overvejelser', Region Midtjylland. ⁴⁰ European Social Survey.

Et andet aspekt af vores relationer er den tillid, vi har til andre mennesker. Sovende børn i barnevogne foran caféer og grøntsagsboder uden bemanding er billeder på den tillid, vi i Danmark normalt er gode til at vise hinanden. Vi er det land i Europa, hvor flest mennesker – næsten tre ud af fire – mener, at man kan stole på de fleste andre mennesker⁴¹.

Den tillid skal vi bevare og udbygge. En høj grad af tillid gør livet mere trygt og muliggør et stærkt civilsamfund. Samtidig behøver vi mindre bureaukrati, når vi ikke bekymrer os for, om andre mennesker forsøger at snyde eller udnytte os. Ledende økonomer identificerer akkurat en høj grad af tillid som en central forklaring på de skandinaviske velfærdssamfunds succes⁴².

Tilliden skyldes blandt andet, at vi er et forholdsvis økonomisk lige samfund, og at vi oplever mindre korruption. Således hænger tillid til andre mennesker også sammen med tilliden til det politiske system og vores institutioner⁴³.

Selvom vi generelt er et tillidsfuldt land, må vi ikke tage tilliden for givet. Både den stigende økonomiske ulighed og mistilliden til det politiske system kan svække den generelle tillid. Samtidig er tilliden stagneret siden 2002⁴⁴. I modsætning til de knappe naturressourcer er tillidens natur, at vi får mere af den, jo mere vi bruger. Derfor er det vigtigt, at vi fra politisk hold tænker tillid ind som et selvstændigt fokus – og ikke mindst, at vi ikke underminerer den med retorik, lovgivning og kontrolsystemer.

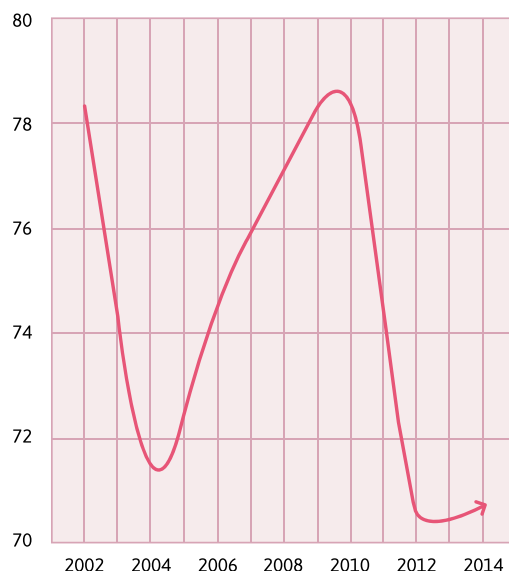
Som samfund er vi blevet dårligere til at lytte fordomsfrit til hinanden, sætte os i den andens sted og til at omgås hinanden uden frygt og mistillid. Mere handler om egen vinding. Mere handler om de andres fejl. Retorikken er blevet skarp. De ledige vil dase, indvandrere vil nasse, de offentligt ansatte er dovne. Når politikere taler om stærkere kontrol og stærkere incitamenter, taler de reelt ud fra en position af mistillid. Alternativet vil gøre op med dette menneskesyn, for det overser helt, hvad der i virkeligheden driver os mennesker: søgen efter meningsfulde sammenhænge, hvor vi kan bruge vores tid og energi. Behovet for at føle os værdsatte og gøre en forskel. Ikke mindst for andre.

Tillid virker

15 britiske hjemløse, der havde boet på Londons gader i mellem fire og 45 år, fik i 2009 råderet over et personligt budget på 30.000 kroner. Pengene fik de lov til at bruge på præcis det, de mente ville bringe dem tættere på fast tag over hovedet. Nogle købte mobiltelefoner, andre nyt tøj eller en tur til frisøren. Over halvdelen af deltagerne i projektet fra 2015 fandt derefter en fast bolig. I gennemsnit afleverede de hjemløse endda 70 procent af deres budget tilbage. Samme tillidsmodel forsøger man sig med i Aarhus Kommune, hvor 375 langtidsledige har fået 50.000 kroner hver til at bruge på det, de selv mener, vil få dem i job.

FÆRRE DANSKERE MED RIGT SOCIALT LIV

Figur 9: Procentdel af befolkningen, der ser familie, venner og kollegaer én gang om ugen eller mere

Kilde: European Social Survey. Spørgsmål: "Hvor ofte mødes du med venner, familie eller kollegaer?"

⁴¹ European Social Survey 2014. ⁴² 'Tillid', Geert Tinggaard Svendsen 2012. ⁴³ European Social Survey 2014. ⁴⁴ European Social Survey.

Hvordan måler vi det? Vi ser to eksisterende metoder, som kan bruges til at opgøre, om vi som samfund formår at skabe bedre rammer for sociale relationer og fællesskaber.

Først og fremmest vil vi følge Danmarks Statistiks undersøgelse, hvor danskerne spørges: 'Hvor tilfreds er du med dine sociale relationer på en skala fra 0 til 10, hvor 0 er mindst tilfreds og 10 mest'. Spørgsmålet dækker altså både mængden af det sociale samvær og kvaliteten af den tid, man har sammen. Med denne indikator søger vi derfor svar på, om vi som samfund får mere omsorg og omtanke for hinanden.

I 2015 svarede danskerne i gennemsnit 7,6 på spørgsmålet. Det virker højt, men samtidig scorer 40 procent af danskerne middel eller lav på spørgsmålet (0-7). Nogle af disse mennesker går igen i de 9,1 procent af danskerne, der ifølge European Social Survey 2014 højst én gang om måneden ser venner, familie eller kollegaer – et tal, der har været stigende siden 2008. Disse tal for hyppigheden af social interaktion og ensomhed kan bruges til mere detaljeret at følge, hvad der ligger under udviklingen i tilfredsheden med sociale relationer.

Tillid kan måles ved European Social Surveys spørgsmål: 'Mener du, at de fleste mennesker i det store og hele er til at stole på, eller kan man ikke være for forsigtig, når man har med andre mennesker at gøre?' I 2014 lå gennemsnittet på spørgsmålet (skala fra 0-10) for danskerne på 6,8 – det højeste blandt de europæiske lande, der er med i European Social Survey. Men der er stadig ca. en fjerdedel af befolkningen, der svarer 5 eller under på spørgsmålet. Den andel vil vi gerne mindske.

Indikator nr. 3: Helbred

Får danskerne stærkere helbred?

Indikator: Til at opgøre danskernes sundhed bruger vi European Social Surveys opgørelse af, om danskerne selv vurderer, at de føler sig begrænsede i deres daglige aktiviteter på grund af langvarig sygdom, handicap, svaghed eller psykiske problemer.

En af de vigtigste faktorer for vores livskvalitet er vores helbred. Forskningen viser, at det er særligt belastende at føle smerte i dagligdagen eller at blive begrænset i sin personlige udfoldelse af dårligt mentalt eller fysisk helbred⁴⁵.

Livsstilssygdomme og mentale lidelser rammer danskere i alle samfundslag. I 2014 svarede over en fjerdedel af danskerne, at de i nogen eller høj grad i dagligdagen er hæmmet af helbredsproblemer. Det placerer Danmark midt i feltet af europæiske lande sammen med blandt andet Ungarn og Tjekkiet. Og tendensen er desværre tydelig: Vores helbred bliver dårligere.

Nogle af disse problemer behandles bedst inden for det nuværende sundhedssystem, men vi bør i langt højere grad undersøge potentialet i komplementær og alternativ behandling.

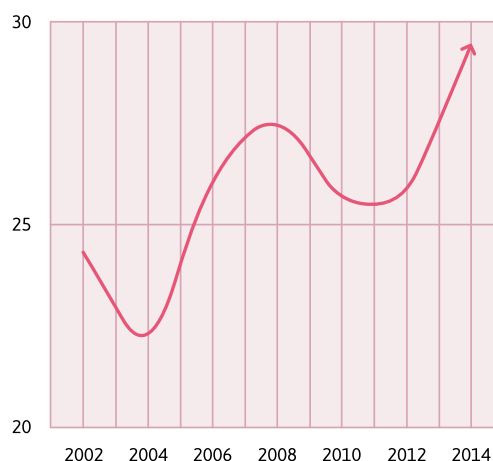
Desuden skal vi betragte vores helbred som noget, der påvirkes af og må sikres gennem alle samfundssektorer – og ikke bare løses i sundhedssektoren, når det er gået galt.

Forebyggelse skal indføres allerede fra vuggestuen, børnehaven og folkeskolen og i særdeleshed rettes mod børn og unge, der vurderes at tilhøre en sundhedsmæssig risikogruppe. Sunde kost- og motionsvaner kommer ikke af sig selv, men er noget, der skal gives til vores børn fra en tidlig alder.

Også i voksenlivet kan vi gøre mere for at forebygge. Vores arbejdsliv skal i højere grad være præget af godt arbejdsmiljø og i mindre grad af stressskabende konkurrence. Vores familieliv skal ikke være præget af fraværende og udbrændte forældre. Naturen, kunsten og kulturen skal betragtes som noget, der skaber mental ro og balance. Vi skal kort sagt hjælpe danskerne til at have mulighed for selv at forebygge sundhedsproblemer.

VORES HELBRED FORVÆRRES

Figur 10: Procentdel af danskere, der i dagligdagen føler sig begrænset af dårligt helbred

Kilde: European Social Survey. Spørgsmål: "Er du på nogen måde begrænset i dine daglige aktiviteter på grund af langvarig sygdom, handicap, svaghed eller psykiske problemer?"

⁴⁵ European Social Survey 2014.

Dårligt helbred har en klar social slagside. De fattigste danskere lider af flere sygdomme og dør tidligere end andre. DR kunne sidste år dokumentere, hvor stor forskel der er på levetid og -standard mellem rige og fattige danskere bare syv kilometer fra hinanden i Aalborg. I Aalborg Øst bliver borgerne i gennemsnit lige så gamle som i Pakistan⁴⁶, hvilket i gennemsnit er 13 år kortere end i Hasseris.

Økonomisk udsatte har generelt flere sociale problemer og lever mere usundt – særligt når det kommer til rygning og alkohol⁴⁷. Blandt andet derfor er det vigtigt at have en velfungerende velfærdsstat, der kan behandle og forebygge. Den danske velfærdsstat har traditionelt givet os den tryghed, men er truet af blandt andet sparekrav til kommunerne og omfangsrige dokumentationskrav.

Terapihave for veteraner

Hver tiende udsendte danske soldat vender hjem med en psykisk lidelse. I Slagelse Kommune har en gruppe soldater dannet en forening for krigsveteraner, der skal forbedre deres livskvalitet gennem brug af naturen. Foreningen har selv bygget og driver nu landets største terapihave for veteraner. Arbejdet i haven giver både indhold i tilværelsen og mulighed for at koble af i naturen.

Sundhedsvæsenet kan ikke løfte alle sociale og sundhedsmæssige udfordringer selv. Derfor skal vi tænke i nye sociale modeller. Alternativet ser et stort potentiale for bedre og mere lige sundhed i det, der kaldes 4. sektor-virksomheder. Ordet dækker over de innovative virksomheder, der kan opstå i mødet mellem det offentlige, det private og NGO'er. De drives på markedsøkonomiske præmisser, men med et socialt formål for øje. Vi skal understøtte virksomheder som disse for at supplere den offentlige velfærd og hjælpe med at forbedre vores mentale og fysiske sundhed.

Hvordan måler vi det? Til at måle, om vi formår at forbedre vores helbred, foreslår vi at bruge European Social Surveys spørgsmål: 'Er du på nogen måde begrænset i dine daglige aktiviteter på grund af langvarig sygdom, handicap, svaghed eller psykiske problemer?' Spørgsmålet dækker både fysiske og mentale sygdomme, der begrænser den enkeltes livsudfoldelse.

⁴⁶ <https://www.dr.dk/nyheder/indland/grafik-i-aalborg-oest-doer-de-lige-saa-tidligt-som-i-pakistan> ⁴⁷ Sundhedsministeriet.

Indikator nr. 4: Fattigdom

Er der kommet flere eller færre fattige i Danmark?

Indikator: Vi måler fattigdom efter den tidligere regerings fattigdomsgrænse. Her klassificeres man som fattig, hvis man i tre på hinanden følgende år har en indkomst under halvdelen af medianindkomsten i samfundet og en formue under 100.000 kroner. Målet kan suppleres med opgørelser over, hvor mange der lider materielle afsavn.

Alternativet mener, at det danske samfund grundlæggende er rigt nok, men vi fordeler rigdommen forkert. Vores store udfordring er ikke manglende velstand, men at vi har flere og flere børn og voksne, der lider store materielle afsavn⁴⁸.

Det kan virke instinktivt rigtigt, at det giver os bedre liv at tjene mere. Der findes da også en sammenhæng mellem velstand og livskvalitet. Rige lande har generelt højere livstilfredshed end fattige lande. Og internt i landene oplever rige mennesker bedre trivsel end fattige⁴⁹.

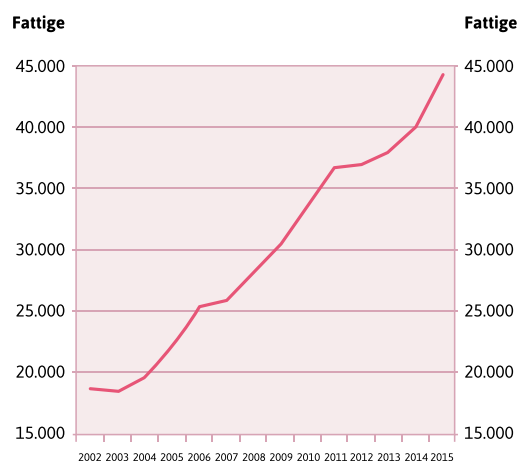
Men, og det her er et stort 'men': Øget velstand forbedrer kun vores trivsel til en vis grænse – og kun under bestemte forudsætninger. Forskning viser, at når lande og personer når bestemte velstandsniveauer, forsvinder sammenhængen mellem yderligere øget velstand og livstilfredshed⁵⁰.

Forklaringen er, at økonomisk vækst primært tilfalder de allerede velstillede. Deres livstilfredshed påvirkes ikke nævneværdigt af, at de får endnu flere penge mellem hænderne. Derfor vil økonomisk vækst ikke automatisk løfte vores livskvalitet som individer og samfund.

Rigdom gør os altså ikke automatisk lykkelige. Men det gør økonomisk tryghed. Økonomisk tryghed er for den største del af befolkningen en af de vigtigste faktorer for vores livskvalitet. Traditionelt er det et af de punkter, hvor vi i Danmark har gjort det godt. Faktisk er det noget af det, der har gjort os til et af de lande i verden, hvor livskvaliteten er højest⁵¹. Men vi bevæger os desværre i den forkerte retning med stigende ulighed. Mens de rigeste danskere siden 2002 er blevet meget rigere, bliver de fattigste fattigere⁵². Gruppen af danskere, der ligger under den danske fattigdomsgrænse, er vokset

FATTIGDOMSEKSPLOSION I DANMARK

Figur 11: Antal danskere under den danske fattigdomsgrænse

Kilde: 'Flere fattige og udsigt til stor stigning', Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

⁴⁸ Eurostat. ⁴⁹ 'Will money increase subjective well-being?', Biswas-Diener & Diener. ⁵⁰ Ibid. ⁵¹ 'The Danish Effect: Beginning to Explain High Well-Being in Denmark', Biswas-Diener, Vittersø & Diener. ⁵² 'Ulighed: De fattigste danskere er blevet fattigere', Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

kraftigt siden årtusindeskiftet. Det har stor betydning for de mennesker, der berøres. Næsten 80 procent af de danskere, der, ifølge den danske fattigdomsgrænse, er fattige, oplever afsavn som ikke at gå til tandlægen eller købe medicin, fordi de ikke har råd⁵³.

Forskningen i trivsel viser, hvor stor negativ betydning det har at være fattig. Det ikke at kunne klare sig på sin nuværende indtægt er en af de faktorer, som giver størst udsving i vores livstilfredshed⁵⁴.

Gruppen af danskere, der er mest økonomisk utryk, har således et gennemsnitligt livstilfredshedsniveau som i Ungarn, Portugal og Litauen – de europæiske lande med laveste nationale gennemsnit⁵⁵. Desværre er denne gruppe af danskere vokset siden 2004. At vi stadig har alt for mange fattige danskere er en væsentlig del af forklaringen på, at vi som samfund ikke har forbedret vores trivsel de sidste 40 år.

Vi kan ikke acceptere, at nogen dansker lever i stor økonomisk utryghed. Særligt kan vi ikke være bekendt, at børn vokser op i fattigdom. Børn, der er så uheldige at fødes under dårlige sociale kår, lider flere afsavn end ikke-fattige børn, når det kommer til fx at deltage i fritidsaktiviteter, hvilket bidrager til social isolation⁵⁶. At vokse op med de afsavn trækker spor resten af livet. Børn, hvis forældre modtager kontanthjælp eller førtidspension, har markant større risiko for at ende uden uddannelse og beskæftigelse – altså uden for mange af de vigtige fællesskaber⁵⁷.

Fattigdom er dyrt

Ud over de menneskelige konsekvenser udgør fattigdom i samfundet et stort økonomisk problem. 8,2 procent af en årgang lever i dag et liv i 'udenforskab'. Det viser en rapport, forskere fra Copenhagen Business School offentliggjorde i 2014.

Med andre ord vil hver 12. barn, der fødes i Danmark i dag, komme til at leve et liv uden for samfundets bærende fællesskaber, præget af misbrugsproblemer, store psykiske problemer og/eller mere eller mindre permanent ledighed.

Knud Aarup fra Socialpolitisk Forening anslår, at op imod 200.000 danskere i den erhvervsaktive alder kunne klare sig selv, hvis de havde fået den rette socialfaglige indsats i tide. Ud over de menneskelige konsekvenser af fattigdom koster det samfundet ca. 45 milliarder kroner om året.⁶⁰

Derfor foreslår Alternativet en indikator for, hvor stor en andel af danskerne, der falder under den fattigdomsgrænse, som den foregående S-R-SF-regering valgte at indføre. Udviklingen i indikatoren fortæller, om vi som samfund formår at hjælpe de mest udsatte til bedre liv med større økonomisk tryghed. Det kræver, at vi tager hånd om sociale problemer helt fra barnsben af, hvor de fleste tabes. Der findes ikke nogen bedre investering – økonomisk og socialt.

Hvordan måler vi det? Til at opgøre fattigdom i Danmark foreslår vi at bruge den fattigdomsgrænse, der blev indført i 2013. Her klassificeres man som fattig, hvis man i tre på hinanden følgende år har en indkomst under 50 procent af medianindkomsten samt en formue under 100.000 kroner – og ikke er studerende⁵⁸. Under denne indkomst er det meget svært at få enderne til at mødes og have råd til fornødenheder, man som borger i et rigt land må forvente at kunne købe – medicin, gaver, tøj etc.

I 2015 var der, ifølge Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, næsten 45.000 danskere under denne fattigdomsgrænse⁵⁹. Det er mere end en fordobling siden 2002. Hvis man opgør, hvor mange der falder under fattigdomsgrænsen i bare ét år, kom tallet i 2015 op på knap 170.000 danskere – også langt flere end i 2002.

⁵³ 'Familiernes økonomi – fordeling, fattigdom og incitamenter 2014', Økonomi- og Indenrigsministeriet. ⁵⁴ 'Danmark på fattigdomskurs', Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. ⁵⁵ European Social Survey 2014. ⁵⁶ European Social Survey 2014. ⁵⁷ 'Danmark på fattigdomskurs', Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. ⁵⁸ 'Den sociale arv tynger Danmark', Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. ⁵⁹ Definition og metode til udregning kan findes i 'Familiernes økonomi - fordeling, fattigdom og incitamenter 2014', Økonomi- og Indenrigsministeriet. ⁶⁰ <http://www.udenforskabetspris.dk/vaerktoej/om-skandia-modellen/>

Venstre-regeringen valgte at afskaffe fattigdomsgrænsen, men har i et svar til Folketinget forklaret, at de indførte fattigdomsydelser⁶¹ vil skubbe yderligere 11.800 – herunder 7.000 børn – ned under den forrige regerings fattigdomsgrænse⁶². Det er næsten en fordobling af børnefattigdommen i Danmark. Og må i øvrigt formodes at være et konservativt skøn. Bare et halvt år efter kontanthjælpsloftets indførelse var mere end 62.000 børn og deres familier for eksempel blevet berørt⁶³.

Den danske fattigdomsgrænse viser, om der bliver flere eller færre af dem, der har det allersværest. Men målemetoden har sine begrænsninger. Den inkluderer for eksempel ikke mange, der kunne kategoriseres som fattige eller er i risikozonen for at blive det, bl.a. fordi der måles over en 3-årig periode. Derfor kan den danske opgørelse af fattigdom med fordel suppleres med den målemetode, som EU's statistikkontor, Eurostat, bruger. Det opgør, hvor stor en del af befolkningen, der lider voldsomme materielle afsavn ud fra, hvor mange der oplever ikke at være i stand til at betale udgifter som husleje og varme. Disse tal viser, at Danmark indtager førstepladsen på fattigdom i Norden. Eurostat vurderer, at 3,7 procent af danskerne i 2015 levede med voldsomme materielle afsavn – hvor kun 0,7 procent gjorde det i Sverige.

Ud over denne gruppe af ekstremt fattige findes en noget større gruppe af svært økonomisk udfordrede. De seneste tal fra European Social Survey 2014⁶⁴ viser, at det for 6,9 procent af danskerne er 'svært' eller 'meget svært' at klare sig med deres nuværende indkomst. Det er en stigning siden 2004. Eurostats tal viser desuden, at hele 12,2 procent af den danske befolkning befinder sig i risikozonen for at ryge ud i fattigdom.

FLERE HAR DET SVÆRT

Figur 12: Procentdel af danskere, der har svært eller meget svært ved at klare sig på nuværende indkomst

Kilde: European Social Survey. "Hvilken beskrivelse på dette kort svarer bedst til din opfattelse af din husstands indkomst for tiden?" Svarmuligheder: "Lever godt", "klarer dagen og vejen", "finder det svært", "finder det meget svært".

⁶¹ 'Flere fattige og udsigt til stor stigning', Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. ⁶² Kontanthjælpsloft, 225-timersregel og integrationsydelse. ⁶³ <http://www.ft.dk/samling/20151/almdel/fiu/spm/30/svar/1323463/1631443.pdf> ⁶⁴ <http://www.dr.dk/nyheder/politik/62000-boern-blev-ramt-af-kontanthjaelpsloftet-sidste-aar>

Indikator nr. 5:

Ligeværd og mangfoldighed

Får vi mere eller mindre ligeværd og inklusion for alle i Danmark?

Indikator: Vi tager udgangspunkt i European Social Surveys opgørelse af danskernes følelse af at tilhøre en diskrimineret gruppe, men foreslår Danmarks Statistik at udarbejde et bredere mål.

Et socialt bæredygtigt samfund er et sammenhængende og mangfoldigt samfund. Der tales meget om 'samfundets sammenhængskraft', og det er en vigtig debat at tage – ikke mindst fordi alle er enige om, at sammenhængskraften er vigtig, mens der kan være stor uenighed om, hvad sammenhængskraft er, og hvordan vi sikrer den.

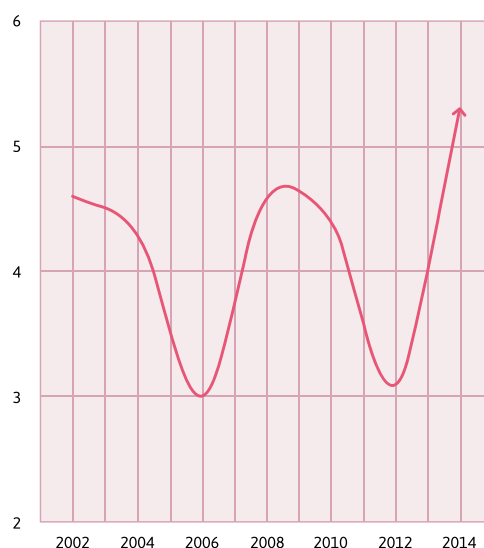
Menneskers forskellighed gør verden interessant. Forskelligheden gør os nysgerrige, driver os og gør os kreative. Samtidig har alle ret til at være den, de er – uanset køn, hudfarve, tro eller seksualitet. Vi bør altid granske og udfordre 'normalbegrebet' for at sikre, at vi ikke ender med at varetage de privilegeredes positioner og undertrykke minoriteter, bevidst eller ubevidst. Sammenhængskraften udgøres både af vores fælles normer og vores nysgerrighed og åbenhed over for at lade dem udfordre.

Alternativet arbejder for ligestilling af alle minoriteter og grupper, der må opleve diskrimination og forskelsbehandling – både socialt og strukturelt, formelt og uformelt. Ligeværd er et helt centralt mål for et samfund i social og menneskelig balance.

Ligesom det er nedbrydende for samfundet med diskrimination, er det ødelæggende for individer at opleve mangel på anerkendelse. Alle – uanset baggrund – skal være frie til at udfolde deres livslyst og potentiale uden at begrænse andre. Derfor er det vigtigt, at vi kan være lige men forskellige.

FLERE FØLER SIG DISKRIMINERET

Figur 13: Procentdel af befolkningen, der føler sig del af en gruppe, som diskrimineres

Kilde: European Social Survey. Spørgsmål: "Vil du beskrive dig selv som tilhørende en gruppe, der diskrimineres imod i Danmark?"

Hvordan måler vi det? Ligeværd kan måles på flere måder, der hver især bidrager med et syn på, om man som individ føler sig hørt og anerkendt. European Social Survey spørger, om man tilhører en diskrimineret gruppe. Spørgsmålet giver folk mulighed for selv at vurdere, om de føler sig retfærdigt behandlet eller ej, og spørgsmålet dækker diskrimination af alt fra religiøse mindretal og etniciteter til transkønnede. I 2014 svarede 5,3 procent af danskerne, at de følte sig diskriminerede. Det er det højeste niveau i mere end et årti.

Samtidig er det dog usikkert, om spørgsmålet i praksis opfanger alle, der føler sig diskrimineret. Derfor foreslår vi Danmarks Statistik at spørge danskerne, hvor mange der, grundet etnicitet, religiøsitet, seksualitet, køn, alder eller social baggrund har følt sig diskrimineret. Alternativet mener, at der er behov for at udvikle et bedre indeks for ligestilling og ligeværd i det danske samfund.

Indikator nr. 6:

Demokrati og borgerrettigheder

Bliver det danske demokrati stærkere eller svagere?

Indikator: Vi foreslår Danmarks Statistik at udvikle et nationalt indeks for den demokratiske udvikling. Indekset kan tage udgangspunkt i forskellige opgørelser over styrken af vores demokratiske processer, borgerrettigheder, tillid til demokratiet og borgernes retssikkerhed.

Tilliden til systemet og de mennesker, der leder samfundet, er vigtig for et bæredygtigt samfund.

Generelt scorer Danmark meget højt, når der internationalt måles på graden af demokrati og borgerrettigheder i de enkelte lande. Vi har høj stemmedeltagelse, lav korruption og gode borgerrettigheder.

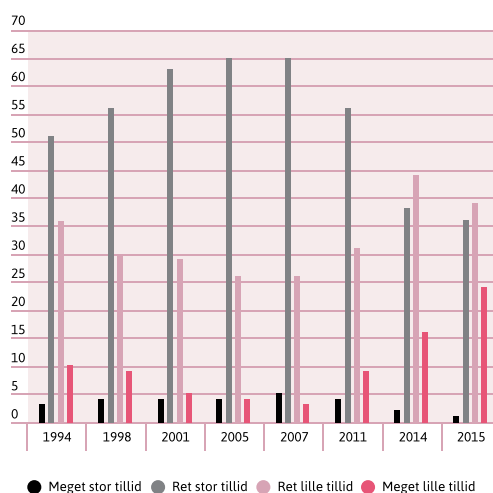
Men der er flere aspekter end blot de formelle og juridiske at tage hensyn til. For eksempel siger de formelle forhold ikke meget om legitimiteten og den tillid, der er til systemet og politikerne. Et forhold, der ellers er meget afgørende. I Danmark har vi fx store udfordringer med faldende tillid til politikerne, og vi har i de senere år oplevet en række politiske og forvaltningsmæssige skandaler, der har skabt mistillid og frustration i befolkningen.

I Eurostats seneste opgørelse over tillid til vores politiske system fra 2013 ligger Danmark nummer tre i Europa – kun overgået af Schweiz og Finland. Alligevel er vores gennemsnit forholdsvis lavt. Når vi vurderer tilliden til det politiske system på en skala fra 0-10, svarer danskerne i gennemsnit 5,9. Og hvor tilliden til systemet generelt er lav, er tilliden til politikerne decideret faldende⁶⁵. Hver tiende dansker havde 'meget lille' tillid til politikerne i 1994. Det tal var i slutningen af 2015 steget til næsten hver fjerde.

Et andet aspekt af vores borgerrettigheder er borgernes retssikkerhed og mødet med forvaltningen. Vores lovgivning, bureaukrati og forvaltning kan således også krænke, diskriminere og underkende os som mennesker.

FALDENDE TILLID TIL POLITIKERE

Figur 14: Tillid til politikere

Kilde: Ugebrevet A4. Spørgsmål: Spørgsmål: "Hvor stor tillid har du til danske politikere i almindelighed?"

⁶⁵ Flere af indikatorerne på den sociale bundlinje opgøres af European Social Survey. Regeringen har valgt ikke at bevilge penge til, at Danmark er med i European Social Surveys næste bølge af data (for 2016), ligesom den har valgt at stoppe med at måle på fattigdom i Danmark. Derfor vil nogle af resultaterne på de enkelte indikatorer ikke nødvendigvis være tilgængelige fremover. Det er et politisk valg, der udgør et problem for alle, der forsøger at måle udviklingen i Danmark på vigtige parametre som fattigdom, tillid, diskrimination og sociale relationer. Alternativet vil sikre midler til at udføre European Social Survey i Danmark og måle på blandt andet fattigdom. I mellemtiden vil vi forsøge at finde andre kilder til tal på de valgte indikatorer, der måtte mangle.

Franz Kafkas roman 'Processen' er et eksempel fra den fiktive verden, der ofte bruges til at beskrive, hvordan systemet kan drive mennesker til vanvid med manglende anerkendelse, umyndiggørelse og mangel på muligheder for at påvirke ens egen sag. En sådan oplevelse kan finde sted alle vegne i systemet – fra byggesager til udvisningssager. Borgernes retssikkerhed er under pres i disse år, hvor eksempelvis det sociale område er udfordret⁶⁶ af enormt mange fejl i sagsbehandlingen. Også udlændingeområdet er under pres som følge af forskelsbehandling samt manglende respekt for menneskerettigheder og internationale konventioner.

I Danmark har vi over de senere årtier opbygget et bureaukratisk system, der af mange borgere opleves som fremmedgørende og mistænksomt. Mistroen retter sig især mod nogle de mest udsatte grupper, der ikke har ressourcer til at påvirke deres egen sag. Det er derfor også blandt arbejdsløse, man finder den laveste tillid til, at systemet giver en den nødvendige hjælp⁶⁷.

Helt tydeligt er det på social- og beskæftigelsesområdet, hvor kontrol, mistillid og mangelfuld retssikkerhed gør, at borgerne oplever ikke at få den hjælp, de er berettigede til. Også den offentlige styring gennem rigide standarder og måltal opleves som 'kafkask', når hverken socialrådgiver, sygeplejerske, lærer eller borger kan se meningen med en opgave, regel eller beslutning, men ikke har muligheden for at påvirke den.

Følelsen af ikke at blive set eller direkte forskelsbehandlet kan medføre, at folk 'bliver stressede og syge af mødet med forvaltningen', som næstformand i Danske Handicaporganisationer, Thorkild Olesen, har formuleret det⁶⁸.

Alternativet vil skabe et langt mere åbent, gennemsigtigt og involverende demokratisk samfund. Borgerrettigheder, ligebehandling og retssikkerhed er afgørende. Demokratiudvikling er derfor et særskilt politisk område for os. På finansloven bør der afsættes ressourcer til et 'Center for Demokratiudvikling'.

Hvordan måler vi det? Demokrati er en kompleks størrelse og ikke noget, der findes ét godt tal for. Derfor foreslår vi, i forlængelse af vores forslag om at oprette et Center for Demokratiudvikling, at det eller Danmarks Statistik får midler til at sammensætte et egentligt demokratiindeks for Danmark. Indekset skal hvert år opgøre udviklingen i det danske demokrati ved at samle mål for demokratiske processer, borgerrettigheder, tillid til system og politikere og retssikkerhed.

Indtil det er udarbejdet, bruger vi OECD Better Life Index' mål for involvering i demokratiet. Det er sammensat af stemmeprocent og mål for inddragelse af borgere i udvikling af lovgivning. Mens vi klarer os fint, når det kommer til stemmeprocent, ligger vi nummer 18 i OECD på sidstnævnte parameter⁶⁹.

Danmark på observationsliste

Demokrati og borgerrettigheder kan vi ikke nødvendigvis tage for givet. Den anerkendte amerikanske demokratiorganisation Freedom House vurderer således, at demokratiet og borgerrettigheder på globalt plan er gået tilbage i 11 år i træk siden 2005. Også i Danmark er der, ifølge Freedom House, sket forringelser af demokrati og borgerrettigheder. I 2017 har organisationen sat Danmark på en liste over lande, der bør observeres med særlig bekymring – blandt andet på grund af de mange stramninger og udmeldinger, der har været på udlændingeområdet.

⁶⁶ http://www.ugebreveta4.dk/danskernes-tillid-til-politikere-er-forsvundet_20331.aspx ⁶⁷ <https://www.dr.dk/nyheder/indland/se-kortet-disse-kommuner-begik-flest-fejl-i-sagsbehandlingen> og <https://www.dr.dk/nyheder/indland/borgere-mister-oftere-stoetten-fordi-kommunen-laeser-loven-forkert> ⁶⁸ LIVE59, Danmarks Statistik. ⁶⁹ 'Danskere bliver psykisk syge af den kommunale sagsbehandling', Ekstra Bladet <http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/civic-engagement/>

VEJE TIL EN SOCIAL BUNDLINJE

Alternativet ønsker et opgør med konkurrencestaten og den vækstideologi, der fører os ud i stressende og usund jagt på mere materiel velstand. Der ligger en stor opgave for os alle i sammen at ændre vores kultur. Selvom det er svært, bliver vi nødt til at dæmpe de konstante og umulige krav til hinanden og os selv. Samtidig skal vi politisk sikre balance og plads til alt det, der virkeligt betyder noget i vores liv: fællesskaber, relationer, oplevelser og udfoldelse. Vores mål er at sikre de bedst mulige rammer for et meningsfuldt og sundt liv – for legeme og for sind.

Et vigtigt skridt i den forbindelse er, at vi som samfund bevæger os mod en kortere og mere fleksibel arbejdsuge, så vi har tid til alle de meningsfulde aktiviteter, vi i dag i vores pressede hverdag alt for ofte ender med at ofre. Det vil – i hvert fald på den korte bane – udgøre en økonomisk udfordring. Men vi mener, at vi skal prioritere mere balancerede liv. For at sikre de bedste rammer for en balanceret hverdag har Alternativet foreslået initiativer til udvidet barsel – også den til mænd øremærkede – og en bedre forebyggelse af stress. Vi ser frem til at diskutere endnu flere bud på, hvordan vi kan skabe de bedste betingelser for mere meningsfulde liv.

Gode rammer for fysisk sundhed har vi blandt andet forsøgt at skabe ved at øge afgifter på tobak, alkohol og usunde fødevarer som slik og sodavand, mens vi vil sænke afgifterne på sunde varer som frugt, grøntsager og nødder. Både vores mentale og fysiske sundhed er truet, og det gælder alle samfundslag. Men ikke alle samfundslag har råd til behandling pga. brugerbetaling på fx psykologbehandling, fysioterapi, fertilitetsbehandling og tandlægebehandling. Det vil vi gerne ændre, selvom vi anerkender, at det udgør endnu en post for et hårdt presset sundhedsvæsen.

Vi skal have tid til de mennesker, vi holder af. Og vi skal have tillid til alle dem, vi ikke kender – uanset deres hudfarve, religion eller seksualitet. Hvordan vi sikrer den tillid, forsøger vi at tænke ind i al vores politik. Det har indflydelse på, hvordan vi tænker politik lige fra uddannelse, beskæftigelse og socialpolitik til jura, sundhed og økonomi. I folkeskolen har Alternativet foreslået at indføre et fag om medborgerskab. Økonomisk vil vi mindske uligheden. I kontanthjælpsystemet vil vi afskaffe kontrol og tvang af de arbejdsløse. I boligpolitikken vil vi modarbejde ghettodannelser af både den ene og den anden slags. Alternativet arbejder for, at vi kommer hinanden ved på tværs af sociale skel.

Tid til det, der virkelig tæller

I den danske marketings-virksomhed IIH Nordic går alle de ansatte på weekend fra torsdag eftermiddag, idet der er indført en permanent firedages arbejdsuge. "Vi får en god løn i forvejen, og balancen mellem mit privatliv og arbejdsliv er vigtig. Jeg vil hellere være her, hvor jeg får begge dele, end et sted, hvor jeg måske får 5000 kr. mere, men hvor jeg ikke har en firedages arbejdsuge" siger Mette Kjølborg, som er ansat i IIH Nordic. Selvom der var en del startomkostninger forbundet med ændringen, har virksomheden efterfølgende oplevet en rekordomsætning med en øgning på 20 pct.

Det mest kendte eksempel på en virksomhed, der har succes med en 30 timers arbejdsuge, er autoværkstedet Toyota i Göteborg, der i mere end 10 år har haft en arbejdsuge på 30 timer til samme løn som før. Det har betydet en produktivitetsstigning, reduceret spildtid, færre klager, større effektivitet, flere kunder, flere medarbejdere og nemmere rekruttering. Men endnu vigtigere: I Göteborg har medarbejderne fået det bedre. De er mindre syge, har mere energi og frygter ikke nedslidning som før. Fritimerne bruges til at sikre en mere balanceret hverdag, hvor man har tid til familie og venner.

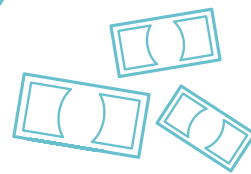
Ligesom vi skal dyrke tilliden i vores daglige omgang med hinanden, skal systemet udvise tillid til de mennesker, det er til for – særligt dem, som har det sværest. Derfor arbejder vi i Alternativet for at fjerne regel- og kontroltyranniet i beskæftigelsessystemet og indføre kontanthjælp uden modkrav. Både i det sociale system og i asyl- og integrationssystemet arbejder vi desuden for en langt mere individuel tilgang til opgaverne og arbejdet. For eksempel skal vi sikre, at ensartede indsatser ikke bare er et mål i sig selv, som tendensen er i disse år.

Hvis systemet viser tillid til borgerne, vil det omvendt bidrage til at genoprette tilliden til systemet. Fuld gennemsigtighed om partistøtte og borgerinddragelse i form af muligheden for borgerdrevne forslag vil bidrage til at skabe et mere retfærdigt og velfungerende politisk system.

Men tillid mellem borger og system er ikke nok til at fjerne den utryghedsskabende materielle fattigdom, der findes over hele landet. Alt for mange børn og voksne lider store økonomiske afsavn. Alternativet foreslår bl.a. oprettelse af sociale investeringsfonde, fri adgang til sundhedsydelser samt at fjerne integrationsydelsen, kontanthjælpsloftet og 225-timersreglen. Vi vil samtidig afskaffe satsreguleringen, der udhuler overførselsindkomsterne, samt indføre socialt frikort til socialt udsatte. Opgaven med at sikre en bedre social bundlinje kan ikke løftes uden hjælp fra ikke-statslige aktører og privatpersoner. Civilsamfundet skal tænkes ind i politiske løsninger, eksempelvis i nye 4. sektor-modeller, der kombinerer det bedste fra den frivillige, den private og den offentlige sektor i social-økonomiske virksomheder. I skiftet fra Konkurrencestat til Balancesamfund får civilsamfundet en nøglerolle.

DEN ØKONOMISKE BUNDLINJE

Den økonomiske bundlinje er et af flere vigtige elementer i opgørelsen af fremgang i samfundet. Men en økonomisk indikator som BNP vil aldrig give et fuldkomment billede af den reelle samfundsudvikling. En nations BNP kan sagtens stige, samtidig med at den øgede velstand kommer færre til gode, og natur samt klima forværres. Sådan har det været i årtier. Økonomen Simon Kuznets, der udviklede BNP til den amerikanske kongres i 1934, advarede direkte imod at bruge vækst i BNP som mål for fremgang i samfundet.

De økonomiske aktiviteter i samfundet påvirker vores arbejdsliv og muligheden for at indfri materielle behov. Men økonomisk vækst er ikke et mål i sig selv. Sund samfundsøkonomi muliggør sociale indsatser og satsninger på uddannelse, sundhed, natur, miljø og klima. Alternativet arbejder for at sikre en sund samfundsmæssig økonomi, som giver plads til investeringer i frihed, i fremtiden og i fællesskabets interesse. Målet for den førte økonomiske politik bør derfor være at skabe velfærd for befolkningen og det fælles bedste uden at skade miljøet. I Konkurrencestaten arbejder borgeren for økonomien. I Balancesamfundet arbejder økonomien for borgeren.

Derfor fremlægges i det følgende seks samfundsøkonomiske indikatorer, der bedre end BNP viser, om økonomien arbejder til det fælles bedste. Disse indikatorer er udvalgt, fordi de giver et mere præcist billede af, om økonomien leverer på de vigtigste faktorer for samfundsmæssig og menneskelig velfærd.

Der er selvfølgelig en sammenhæng mellem politiske mål og så de forhold, vi ønsker at måle på. Alternativets politiske ambition er at omstille vores samfund til et bæredygtigt og socialt stærkt samfund, og indikatorerne er udvalgt derefter. Men hverken politik eller økonomi er eksakte videnskaber, og vi ser frem til debatten og til at blive udfordret på de indikatorer, vi her spiller ud med.

DEN ØKONOMISKE BUNDLINJE

**MENINGSFULD
BESKÆFTIGELSE**

LIGHED

**FORSKNING
OG UDVIKLING**

FINANSIEL STABILITET

ERHVERVSKOMPETENCER

**OFFENTLIGE BUDGETTER
I LANGSIGTET BALANCE**

Indikator nr. 1:

Meningsfuld beskæftigelse

Er der fremgang eller tilbagegang på mængden af meningsfuld beskæftigelse i Danmark?

Indikator: Danmarks Statistik opgør den ordinære beskæftigelse, hvilket kan kombineres med den kvartalsvise arbejdsmarkedsundersøgelse, hvori kvaliteten af beskæftigelsen belyses.

Det er værdifuldt – økonomisk og menneskeligt – at have et job. Beskæftigelse giver adgang til sociale fællesskaber, hvilket kan øge den enkeltes livsglæde og mulighed for personlig udfoldelse. Beskæftigelse er en af flere måder at bidrage til fællesskabet på, hvilket, efter Alternativets opfattelse, er et grundlæggende menneskeligt behov. Beskæftigelse er også, særligt i dagens samfund, vigtigt for den enkeltes selvforståelse. Beskæftigelse bidrager samtidig til både den enkeltes økonomi og til bedre offentlige finanser.

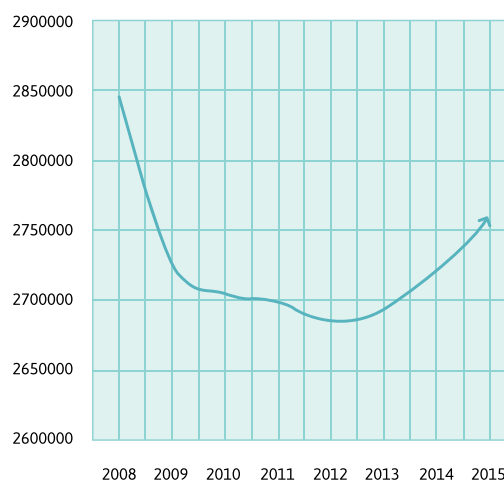
Derfor foreslår vi at inkludere en indikator for beskæftigelse. Men der er behov for, at vi gentænker, hvad vi mener med beskæftigelse.

Først og fremmest er det vigtigt, at beskæftigelsen er sikker og giver en lønindkomst, der svarer til arbejdsindsatsen. Lønnen skal som et minimum dække de leveomkostninger, der er knyttet til et værdigt liv i dagens Danmark. For at sikre rimelige arbejdsvilkår støtter Alternativet 'den danske arbejdsmarkedsmodel', hvor løn og arbejdsmarkedsforhold sikres gennem kollektive overenskomster. Alternativet ser derfor gerne, at hele arbejdsmarkedet bliver dækket af kollektivt forhandlede overenskomster, som sikrer ordentlige løn- og arbejdsvilkår i alle ansættelser. Dette kan bidrage til at fjerne lommer af underbetalt beskæftigelse, urimelige arbejdsvilkår og social dumping.

Ny teknologi og kunstig intelligens vil inden for få år overflødiggøre tusindvis af job. De sociale og miljømæssige udfordringer, vi står overfor, kræver nytænkning. Vi må dele det eksisterende arbejde bedre og sikre langt mere flydende arbejdsformer. Det er en af grundene til, at Alternativet støtter en kortere arbejdsuge.

BESKÆFTIGELSE PÅ VEJ OP

Figur 15: Antal beskæftigede danskere

Kilde: RAS300, Danmarks Statistik.

Kortere arbejdstid samt kontanthjælp uden modkrav vil sætte folk fri til i højere grad at bidrage til samfundet på den måde, de finder mest meningsfuld – fx gennem frivilligt arbejde, som er en samfundsgavnlig aktivitet, der ikke normalt medregnes i opgørelser over beskæftigelse.

Beskæftigelse er en god forretning

Som tommelfingerregel gælder, at 10.000 ekstra beskæftigede forbedrer de offentlige finanser med 2-3 milliarder kroner.

Et job kan være nok så sikkert og vellønnet, men stadig opleves som dybt meningsløst. I den situation vil jobbet snarere dræne den beskæftigede end bidrage til et godt liv. Derfor bør målet ikke bare være 'beskæftigelse', men 'meningsfuld beskæftigelse'.

I Konkurrencestaten, hvor alting i sidste ende handler om økonomi, ses kravet om 'meningsfuld beskæftigelse' som provokerende og forkælet. Om jobbet giver mening eller ej er irrelevant, bare folk er beskæftigede og bidrager til BNP. I Balancesamfundet er udgangspunktet et andet. Her er økonomien underlagt menneskets behov. Og for det enkelte menneske handler arbejdet ikke blot om penge, men også om mening. At føle mening i det, man beskæftiger sig med, bidrager til helbred og produktivitet. Samtidig oplever folk ofte meningsfuld beskæftigelse i fag, som bidrager positivt til fællesskabet. Derfor er kravet om 'meningsfuld beskæftigelse' ikke udtryk for forkælelse, men udspringer af, at Alternativet tager menneskets behov dybt seriøst og søger at indrette politikken og samfundet efter det.

Hvor meningsfuldt et job er, afhænger af mange aspekter. Det samme job kan opleves som meningsfuldt eller meningsløst, alt efter hvordan den enkelte opfatter det. Når vi skal finde ud af, om et job er meningsfyldt, skal vi altså spørge den enkelte.

Samtidig er det vigtigt, at vi udvider den gængse opfattelse af beskæftigelse og af, hvad der skaber værdi i vores samfund. Det er nemlig ikke kun det arbejde, der bliver ydet betaling for, som skaber værdi. Det gør det frivillige arbejde i høj grad også. Ofte er det frivillige arbejde noget af det, som skaber mest mening for den enkelte og mest værdi for samfundet⁷⁰.

Når samfundet i dag ikke har mere fokus på det frivillige arbejde, er det et eksempel på, hvordan det ensidige mål om højere BNP har gjort os – om ikke blinde, så i hvert fald – svagtseende. Fordi det frivillige arbejde ikke medtages i BNP, tillægger politikere og presse frivilligt arbejde mindre vægt end lønnet arbejde. Hvis arbejdsløsheden stiger, er det en stor debat. Hvis det frivillige arbejde falder, opdages det næppe.

Hvordan måler vi det? Der findes ikke en entydig definition på, hvad 'meningsfuld beskæftigelse' er. Derfor ligger der en opgave for såvel borgere som for det faglige miljø i at udvikle og definere en indikator, der favner alle former for meningsfuld beskæftigelse.

Som et første – om end langt fra fuldkomment – billede på meningsfuld beskæftigelse foreslår vi at tage udgangspunkt i den kvartalsvise arbejdsmarkedsundersøgelse, der er baseret på direkte interview med en repræsentativ stikprøve af personer i den erhvervsdygtige alder. Her foreslår vi, at nogle af de ovenfor nævnte nuancer indarbejdes, så det sikres, at det er meningsfuld beskæftigelse, der opgøres og registreres. I den årlige arbejdskraftundersøgelse, som bliver lavet af Danmarks Statistik, bør man også tilføje spørgsmål om frivilligt arbejde, og om den enkelte borger finder sit arbejde meningsfyldt.

⁷⁰ Tim Jackson; 2017

Indikator nr. 2: Lighed

Er der kommet mere eller mindre ulighed i Danmark?

Indikator: Til at måle økonomisk ulighed bruger vi Danmarks Statistiks mål for, hvor mange gange større indkomsten er for den rigeste femtedel af befolkningen i forhold til den fattigste femtedel.

En del af den fattigdom, der findes i Danmark, handler om, at borgere ikke har råd til simple fornødheder, som alle bør have ret til. Men der er også et andet aspekt af fattigdom. Det drejer sig om ulighed.

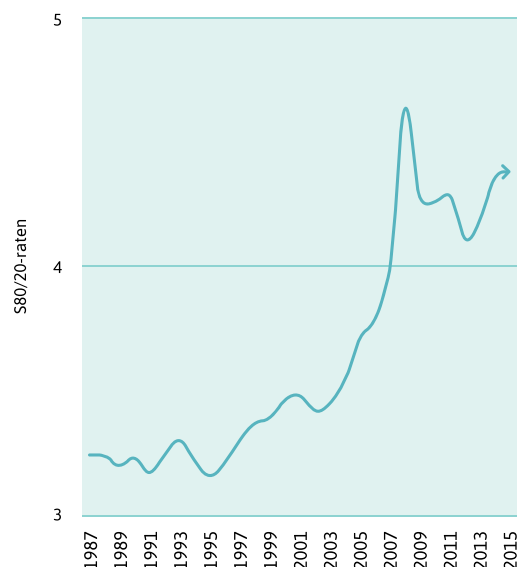
Som mennesker sammenligner vi os konstant med hinanden. Det hæmmer vores trivsel, når vi ikke kan give vore børn det samme, som deres venner har. Eller når vi fra fødslen har færre muligheder end andre. I dag er samfundet delt op i et a- og et b-hold med markant forskellige vilkår og muligheder i livet. Derfor betragter Alternativet økonomisk ulighed som et stort problem.

Udviklingen har vist, at ulighed ikke bare forsvinder med mere vækst. Vi har haft masser af vækst herhjemme, men uligheden er stigende. Det gælder både den økonomiske ulighed⁷¹ og uligheden i trivsel⁷². Danmark er det land – sammen med Storbritannien – der har set den største stigning i uligheden i livstilfredshed i Europa. I vores nabolande er den faldet.

Økonomisk ulighed slider på empatien. Både den ene og den anden vej. Der er selvsagt mange enkeltpersoner, der godt kan håndtere uligheden. Men på samfundsplan skaber uligheden fremmedgørelse mellem mennesker i det samme fællesskab. Uligheden eroderer samfundets fundament i form af den tillid, vi har opbygget mellem hinanden og til systemet.

ULIGHEDEN STIGER

Figur 16: Indkomstilighed

Kilde: IFOR41, Danmarks Statistik. Y-aksen viser forholdet mellem rådighedsbeløbet hos de 20 % rigeste og de 20 % fattigste.

⁷¹ 'Indkomster 2014', Danmarks Statistik. ⁷² 'European Happiness Equality Index', Institut for Lykkeforskning.

Den svækkede tillid er også en af årsagerne til, at store internationale organisationer er begyndt at fremhæve ulighed som et problem for økonomien. Senest har OECD og den Internationale Valutafond offentliggjort rapporter, der viser, at stigende ulighed i indkomster hæmmer den økonomiske vækst^{73 74}.

Når forskellen mellem rig og fattig i samfundet vokser, tyder det på, at problemet ikke er manglende velstand, men manglende fordeling af velstand.

”Der er en betydelig kløft mellem de rigeste og fattigste i Danmark - de øverste 20 procent af befolkningen har næsten fire gange så meget som de nederste 20 procent” **- OECD**

Hvordan måler vi det? Til at måle økonomisk ulighed foreslår vi at bruge Danmarks Statistiks mål for, hvor mange gange større indkomsten er for de 20 procent rigeste i forhold til de 20 procent fattigste i befolkningen⁷⁵. De tal viser, at uligheden er steget kraftigt siden 1987 – og at den er noget højere end i både Norge og Sverige⁷⁶.

⁷³ 'In It Together: Why Less Inequality Benefits All', OECD. ⁷⁴ 'Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective', Dabla-Norris, Kochhar, Suphaphiphat, Ricka & Tsounta. ⁷⁵ Med S80/20-målet gøres der op med den ofte anvendte Gini-koefficients følsomhed over for ændringer i midten af fordelingen og ufølsomhed over for ændringer i toppen og i bunden af samfundet. S80/20-målet afspejler derfor bedre indkomstuligheden for samfundet som helhed. Palma, José Gabriel; Homogeneous middles vs. heterogeneous tails, and the end of the 'Inverted-U': the share of the rich is what it's all about; Cambridge University; 2011 ⁷⁶ Eurostat.

Indikator nr. 3:

Forskning og udvikling

Investerer Danmark mere eller mindre i forskning og udvikling?

Indikator: Private og offentlige bruttoinvesteringers andel af bruttonationalproduktet samt det 'grønne nationalprodukt' fra Danmarks Statistik.

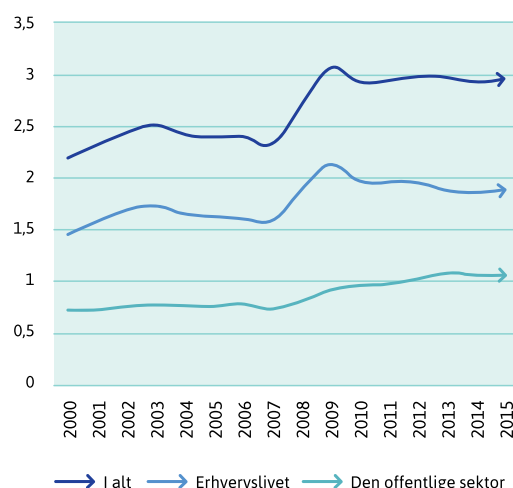
Hvis Danmark skal leve af kreativitet og idéer, kræver det forskning og udvikling. Et højt niveau af forskning og udvikling er et klart tegn på, at samfundsøkonomien er fremtidssikret. Samtidig viser niveauet for private investeringer i forskning og udvikling, hvor stor tillid private aktører har til den langsigtede danske samfundsøkonomi.

Forskning og udvikling sker både i den private sektor og i den offentlige sektor. Den offentlige sektor støtter især fri forskning og grundforskning, hvor anvendeligheden ofte er uforudsigelig og langsigtet. Grundforskning har banet vejen for internettet, mikrobølgeovnen, laseren og megen moderne medicin. At forskningen er fri, betyder, at forskeren har ret til at forfølge idéer uden at skulle redegøre for nytteværdien på kort sigt. Fri forskning indebærer villigheden til at foretage investeringer med en høj risikoprofil. Den risiko må det offentlige tage på sig. Gode forskningsmiljøer opstår ikke fra den ene dag til den anden. Det fordrer en langsigtet politisk forpligtelse at opbygge og vedligeholde forudsætnin-
gerne for fremragende forskning.

Den private sektor fokuserer hovedsageligt på anvendt forskning, som har et mere kortsigtet perspektiv, og som i udgangspunktet søger at løse et erkendt og relativt konkret problem. I privat sammenhæng er forskning og udvikling generelt fokuseret på økonomisk afkast. Når det offentlige og private arbejder sammen om forskning, er det ofte for at opnå såvel privatøkonomisk afkast som en bredere offentlig nytte.

PLADS TIL FORBEDRING I INVESTERINGER I FORSKNING

Figur 17: Udgifter til forskning og udvikling i procent af BNP

Kilde: CFABNP, Danmarks Statistik.

Et eksempel er Danmarks tradition for at støtte grøn forskning og udvikling. Helt tilbage i 1891 fik Poul la Cour, fysikeren som blev kaldt 'Trollden fra Askov', støtte fra staten til at udvikle den første vindmølle, der producerede strøm. Det blev startskuddet til det danske vindmølleeventyr, som private virksomheder, med offentlig støtte, udviklede op gennem det 20. århundrede. I 2015 udgjorde Danmarks grønne produktion 192 milliarder kroner og den grønne eksport 70 milliarder kroner. Det kan blive mere i fremtiden, hvis vi understøtter grøn forskning og udvikling. Danskerne skal være de mest nysgerrige, kreative og entreprenante, når det kommer til den grønne udvikling.

Uddannelse er fremtiden

Flere penge til uddannelse er en af de bedste samfundsøkonomiske investeringer. Derfor har blandt andet Dansk Industri og Dansk Erhverv inden for de seneste år kritiseret regeringernes besparelser på området.

Samtidig skal Danmark have modet til at investere i fremtiden. Derfor følger Alternativet investeringerne i forskning og udvikling – både for den offentlige og den private sektor.

Hvordan måler vi det? Vi kan følge de private og offentlige bruttoinvesteringers andel af bruttonationalproduktet gennem Danmarks Statistik. Dette er en meget grov indikator for Danmarks investering i fremtiden. Grov, fordi investeringer på den ene side kan pege i retning af en bæredygtig udvikling, men på den anden side – som fx de 30 milliarder kroner, der nu forventes investeret i Thyrafeltet i Nordsøen – blot fastholder og forlænger en forældet produktionsstruktur i fossil energiudvinding. Tilsvarende gør det en forskel, om forskningen retter sig mod atomkraft eller vindenergi.

For at få mere præcis viden kan vi derfor supplere bruttoinvesteringsindikatoren med opgørelsen af 'grønne' investeringer i det netop offentliggjorte 'grønne nationalprodukt' fra Danmarks Statistik.

Indikator nr. 4:

Erhvervskompetencer

Får danskerne flere eller færre formelle og uformelle erhvervskompetencer?

Indikator: Andelen af 24-65 årige, der har en erhvervskompetencegivende uddannelse eller et job på et tilsvarende niveau.

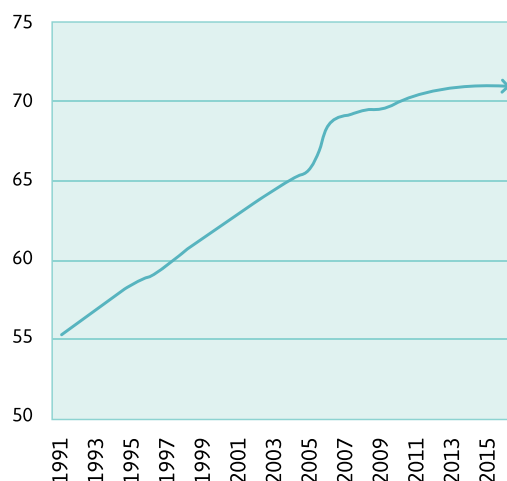
Befolkningens uddannelsesniveau og økonomien hænger tæt sammen. Jo bedre uddannet arbejdsstyrke, desto stærkere og mere stabil økonomi. I Danmark har vi generelt et godt uddannelsessystem. Størstedelen af en årgang får en erhvervskompetencegivende uddannelse. Men de fastlagte veje igennem uddannelsessystemet skaber en meget rigid tilgang til uddannelse. Man skal have papir på sine kompetencer, for at de bliver anerkendt. Det er ærgerligt, for det er ikke alt, man kan lære i skolen. Mange færdigheder bliver tillært i leg og socialt samvær uden for skolen. På samme måde er det heller ikke kun i skolen, man kan lære de faglige kvalifikationer, der skal bære én videre i livet.

Mange udfører et højt kvalificeret arbejde, selvom de ikke har papir på deres uddannelse. Nogle kunne ikke finde sig til rette i uddannelsessystemet, forlod uddannelsen for at blive iværksættere eller fik en uddannelse, som ikke er anerkendt af det formelle system. Mange har fravalgt en klassisk uddannelse og ikke opbygget kompetencerne på skolebænken, men i 'livets skole'.

Derfor skal vi både måle formelle og uformelle kompetencer, når vi skal have et billede af, hvilket kompetenceniveau befolkningen har. Hvis vi fortsat kun måler på de formelle kompetencer, så risikerer vi, at det kun er disse, vi ender med at jagte. Så glemmer vi at give tid og plads til den udfoldelse og kreativitet, der er uden for skolesystemet.

FLERE FÅR EN UDDANNELSE

Figur 18: Procentdel af 25-64 årige med en erhvervskompetencegivende uddannelse

Kilde: HFU1 og HFUDD10, Danmarks Statistik. Databrud i 2006.

I det danske system er uddannelse noget, man får, når man er ung, før man skal ud på arbejdsmarkedet. Selvfølgelig skal vi uddanne vores unge, men det er lige så vigtigt, at vi videreuddanner hele befolkningen og sørger for at understøtte borgernes livslange nysgerrighed. På den måde skaber vi de bedste betingelser for at få dygtige og glade borgere, som føler, at de har meningsfulde job.

En mulighed er at se på andelen af 24-65-årige, der har en erhvervskompetencegivende uddannelse eller et job, der kræver tilsvarende kompetencer. På den måde kan vi indfange, hvor gode vi er til at uddanne vores borgere. Dels som unge, før de kommer på arbejdsmarkedet, dels gennem efteruddannelse, når de allerede er på arbejdsmarkedet. Samtidig afdækkes det, hvor mange der har kompetencer på et erhvervskompetencegivende niveau, men ikke har papir på det.

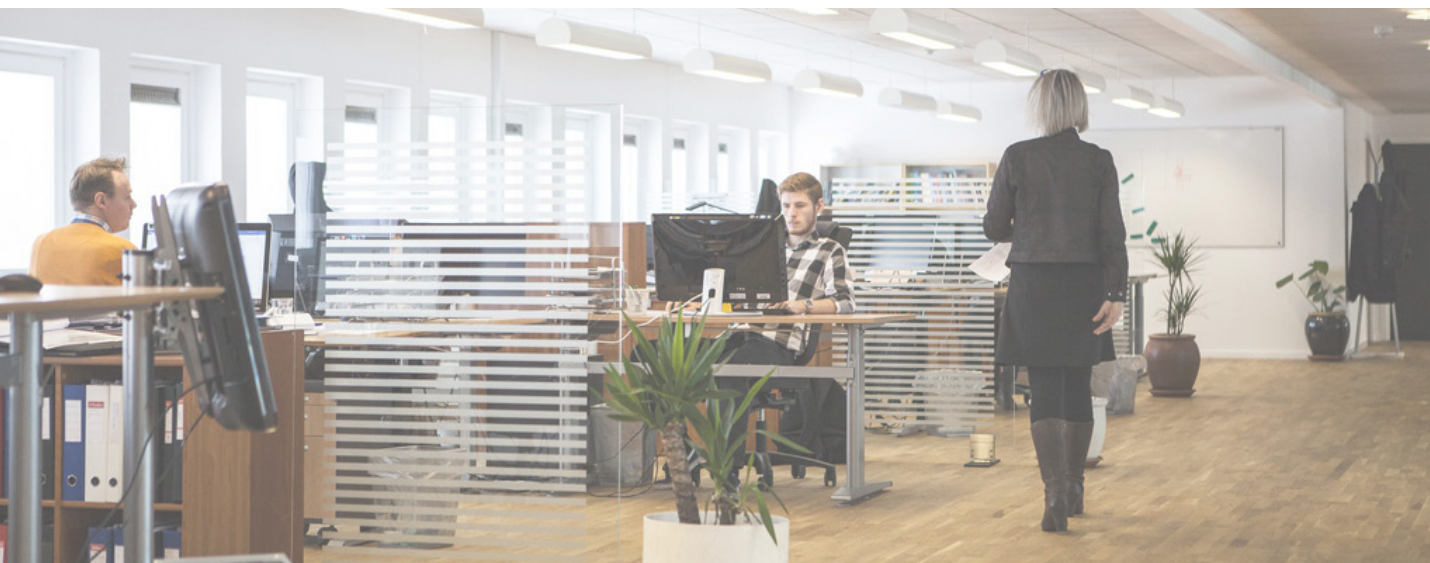
Hvordan måler vi det? I Danmark har vi i dag meget præcise målinger på det formelle uddannelsesniveau. Udviklingen har været konstant i retning mod, at flere fik en erhvervskompetencegivende uddannelse. Denne udvikling har dog været svagere det sidste årti og er stagneret de seneste år.

Det er også nødvendigt at måle på de uformelle kompetencer. Dette gør vi ikke i dag. Dette kan gøres ved at tilføje et spørgsmål i arbejdskraftundersøgelsen, som Danmarks Statistik udfører hvert år, om hvor vidt det arbejde, der bliver udført, kræver kompetencer på et niveau, som svarer til en kompetencegivende uddannelse. På den måde vil indikatoren vise, hvor stor en andel af 24-65 årige, som enten har et job, der kræver et vist kompetenceniveau, har en kompetencegivende uddannelse eller begge dele.

Non-formal learning

Det australske statistikbureau arbejder i sit Measure of Australia's Progress med at måle uddannelsesniveau i mere end én forstand. Til at supplere tal for universitets-, erhvervs- og lignende uddannelser arbejder de med at måle deltagelse i 'non-formal learning', som dækker over voksenuddannelser, hobbykurser, kurser i personlig udvikling, arbejdsrelaterede kurser, førstehjælpskurser og andre uformelle uddannelser, som giver vigtige evner til at kunne klare sig i og bidrage til samfundet, selvom man ikke får diplom på dem.

Det gør man for eksempel i Australien, hvor det nationale australske statistikbureau har en lignende indikator i sine 'Measures of Australians Progress'⁷⁷. Den australske undersøgelse har inspireret til Alternativets forslag om målemetode.

⁷⁷ <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/mf/1370.0>

Indikator nr. 5:

Finansiell stabilitet

Er der finansiell stabilitet i Danmark?

Indikator: På Danmarks Statistik kan man følge den procentmæssige udvikling i bankers og realkreditinstitutters udlån til virksomheder og husholdninger.

Betydningen af finansiell stabilitet er ingen længere i tvivl om. Den globale finanskrisen fra 2007 til 2009 er den værste finansielle krise siden den store depression i 1930'erne. Krisen ramte Danmark hårdt – og hårdere end de fleste andre lande – i høj grad som følge af uansvarlig økonomisk politik fra den daværende VK-regering.

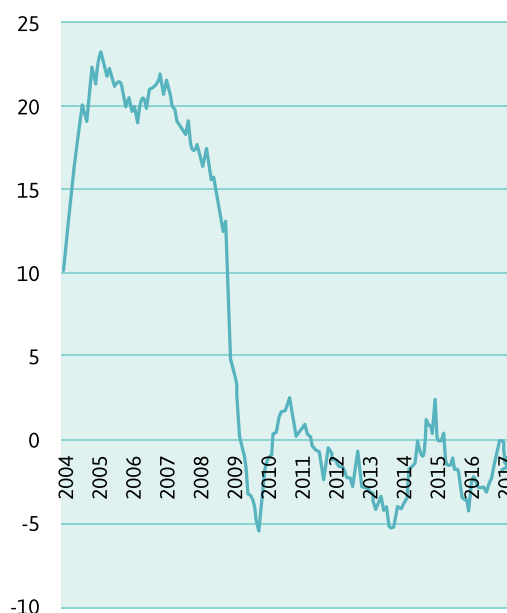
Ekspertudvalget om finanskrisens årsager med professor i økonomi Jesper Rangvid i spidsen har vurderet den samlede pris for den danske del af krisen til ca. 400 milliarder kroner i form af tabt produktion og bankers nedskrivninger⁷⁸. Staten har desuden haft væsentlige udgifter i forbindelse med bankpakkerne, der skulle beskytte de private banker. Det er endnu uklart, hvor stort et milliardbeløb der er tale om⁷⁹.

Blandt toneangivende danske økonomer er der generelt enighed om, at den danske økonomiske krise udsprang af en kombination af den internationale finansielle krise, en for lempelig finanspolitik af den daværende VK-regering og af et politisk overstimuleret og overophedet boligmarked. De danske banker havde lånt alt for mange penge ud, både nationalt og internationalt.

Det kan altså have store samfundsøkonomiske og sociale konsekvenser, hvis en ustabil finanssektor krakker og medvirker til en økonomisk krise. Derfor er det væsentligt at sikre finansiell stabilitet, så risikoen for fremtidige økonomiske kriser minimeres. Helt at undgå kriser er umuligt, men vi kan mindske, hvor ofte de opstår, og hvor voldsomme de bliver, hvis vi regulerer finanssektoren effektivt og fører en ansvarlig finanspolitik.

KREDITVÆKSTEN SKAL FØLGES TÆT

Figur 19: Kreditvækst

Kreditvækst sker, når der er en stigning i pengeinstitutternes udlån. En unormalt stor stigning i kreditvæksten kan være tegn på, at økonomien er overophedet og en økonomisk krise er under opsejling. Dette så vi bl.a. op til den økonomiske krise i 2008, som grafen tydeligt viser. Kilde: DNUP og DNRUDDKI, Danmarks Statistik.

⁷⁸ Erhvervs- og Vækstministeriet 2013. ⁷⁹ Kristensen 2017.

Ved finanskrisen så vi i Danmark og i resten af verden, hvad det betyder, hvis det finansielle system ikke fungerer. Fordi store dele af det finansielle system havde taget for store risici, brød systemet midlertidigt sammen. Det betød, at mange familier og virksomheder ikke kunne få lån til investeringer, som ellers var fornuftige og langsigtede. Virksomheder måtte lukke eller droppe nye investeringer. Familier måtte gå fra hus og hjem. Det var igen med til at fordybe og forlænge den finansielle krise.

Derfor er det centralt, at vi som samfund regulerer den finansielle sektor. Det har man også taget hul på efter finanskrisen, herhjemme blandt andet med Finanstilsynets tilsynsdiamant og internationalt blandt andet med de såkaldte Basel III- og IV-krav, som indeholder en lang række regler.

Deregulering var kriseårsag

En del af forklaringen på den internationale finanskriser skal findes i den deregulering af finansmarkederne, der fandt sted fra 1980 og frem. Den muliggjorde uansvarlige udlån og en uholdbar gældsrevet boble i økonomien, herhjemme og globalt.

Arbejdet med at sørge for stabilitet i den finansielle sektor stopper dog ikke her. Den finansielle sektor udvikler sig konstant, og derfor er det vigtigt at overvåge markedet for at sikre en stabil økonomi. Op til finanskrisen så vi stor vækst i, hvor mange penge den finansielle sektor lånte ud. Fra juni 2004 til juni 2008 fordobledes pengeinstitutternes udlån fra 230 milliarder til 460 milliarder kroner. Det var med til at skabe en kæmpe ustabilitet på de finansielle markeder. De kreditinstitutter, der kom i problemer under finanskrisen, var ofte kendetegnet ved en meget kraftig udlånsvækst i årene op til krisen⁸⁰.

Danmark er et af de lande i verden, som har mest gæld per indbygger. Det høje gælds niveau modsvarer dog af store formuer i pension og fast ejendom. I gennemsnit er 50 procent af danskernes formue placeret i bolig. Dette ændrer ikke ved, at gældsdrævneposving er meget ustabile og bør undgås. Det er derfor vigtigt at være opmærksom nu, hvor boligmarkedet igen viser tegn på vel hurtige stigningstakter. Vi skal ikke gentage 00'ernes fejl.

Hvordan måler vi det? Alternativet vil følge stabiliteten på det finansielle marked og boligmarkedet. I de senere år er finanskriser typisk blevet udløst efter perioder med høj vækst i udlånene. Som det fremgår af figuren, så voksede kreditterne omkring 20 procent om året hvert år fra 2004-2008. Det var uholdbart. Kreditvæksten er således et parameter, der kan bruges til at overvåge, om der er tegn på overophedning af den finansielle sektor og dermed risiko for, at der bygges op til en ny økonomisk krise.

⁸⁰ KRAKA, http://www.finanskrisekommissionen.dk/sites/default/files/public/finanskrise_-_kan_det_ske_igen.pdf

Indikator nr. 6:

Offentlige budgetter i langsigtet balance

Har den offentlige sektor i Danmark flere udgifter end indtægter?

Indikator: Vi måler, om de offentlige budgetter er i langsigtet balance ved at indarbejde de dynamiske effekter af investeringer i mennesker og miljø i opgørelsen over den offentlige saldo.

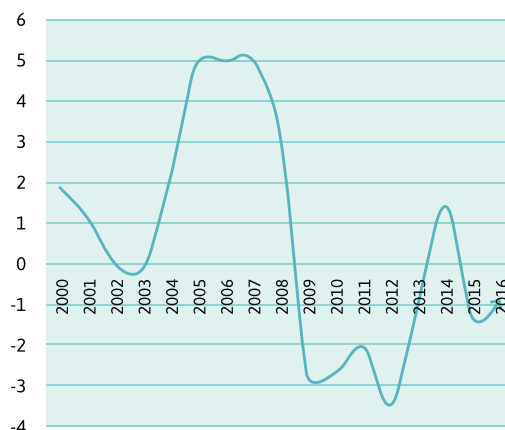
Ligesom en privat husholdning bør den offentlige sektor ikke på langt sigt have underskud. Det har altid en pris, når de offentlige finanser for længe er i ubalance. Det er bedre at tage de nødvendige tilpasninger løbende end at ende ud i store kriseindgreb. Historien har vist, at når der er krav om en gennemgribende økonomisk genopretning, så ser de gamle partier bort fra den sociale og den grønne bundlinje. Derfor er det helt centralt for Alternativet at medvirke til en ansvarlig økonomisk politik, hvor de offentlige budgetter er i langsigtet balance.

Det er dog ikke nok at se på, om budgetterne giver over- eller underskud og så korrigere for betydningen af de økonomiske konjunkturer, sådan som Finansministeriet gør i dag. I perioder kan det være fornuftigt at låne til investeringer, hvis disse giver overskud i fremtiden. Dette vil enhver fornuftig virksomhedsejer eller husejer kunne nikke genkendende til.

Tilgangen til de offentlige budgetter i dag minder desværre mere om en købmandsbutik end om en moderne privat virksomhed. Det ser vi blandt andet ved budgetloven, som giver en meget uflexibel styring af den offentlige sektor. Her sondres ikke mellem underskud, udløst af for stort forbrug, og underskud, udløst af investeringer, der giver afkast i fremtiden. Samtidig ser Finansministeriet helt bort fra de afkast, som kan opnås ved at investere i fx klima, uddannelse og social forebyggelse.

OVERSKUD I SIGTE

Figur 20: Offentlig saldo i procent af BNP

Kilde: OFF3, Danmarks Statistik. 2013 og 2014 viser et pludseligt overskud på de offentlige finanser. Det skyldes, at ca. 761.000 personer pr. 1. oktober 2013 har omlagt deres kapitalpensioner til en ikke-fradragsberettiget aldersopsparing. Den afgift, de har betalt i den forbindelse, har, ifølge Skatteministeriet, givet et samlet merprovenu på ca. 15,7 mia. kr.

Ifølge centraladministrationens økonomiske regnemodeller kan investeringer i mennesker og miljø altså ikke betale sig. Det gør det svært at lave offentlige investeringer, som på langt sigt giver overskud på alle tre bundlinjer. Derfor skal vi tænke holdbarhed af de offentlige budgetter bredere og mere fleksibelt. Det kræver et opgør med de økonomiske regnemodeller i deres nuværende udformning.

Hvordan måler vi det? Det er afgørende at udvikle de økonomiske regnemodeller, så de tager højde for de dynamiske effekter af investeringer i mennesker og miljø. Disse forhold skal indarbejdes i opgørelserne over den offentlige sektors strukturelle balance. Der er således brug for et helt nyt styringsinstrument bag de politisk-økonomiske beslutninger.

Opgørelsen af et sådant samfundsøkonomisk ansvarligt offentligt budget er ikke et tal, der umiddelbart kan findes i en statistisk tabel. Det tal, der bør lægges til grund, er sammensat af en række underkomponenter. For det første er udviklingen i den private sektors økonomi helt afgørende. Hvordan er forholdet mellem opsparing, investering og beskæftigelse i de kommende år? Hvorledes kan der, i lyset af den internationale konjunktur, planlægges en udvikling i de offentlige udgifter og indtægter, der afbalancerer den private sektors eventuelle over- eller underskud?

Konvergenskrav

Hvor stort underskuddet på den offentlige saldo må være, er fastlagt af EU's konvergenskrav. De siger, at det offentlige underskud ikke må overstige 3 procent af BNP. Konvergenskravet skelner ikke mellem underskud, udløst af for stort forbrug, og underskud som følge af langsigtede investeringer. Alternativet er bl.a. derfor kritisk over for konvergenskravet i dets nuværende udformning.

En sådan beregning kræver, at der i Finansministeriet bliver udviklet regnemodeller, der kan give en realistisk vurdering af forhold som disse. Da regnemodeller aldrig vil blive komplette, skal vurderingen under alle omstændigheder altid inkludere en sund skepsis over for og bevidsthed om de faktorer, som regnemodellen ikke har med.

Et flertal uden om regeringen har allerede pålagt Finansministeriet at indarbejde de dynamiske effekter af investeringer i mennesker og miljø i de økonomiske modeller. Alternativet vil følge dette arbejde tæt. Hvis arbejdet sander til og den politiske slagside, der for indeværende er indbygget i modellerne, fortsætter, er Alternativet åben for at diskutere, om uafhængige fagøkonomiske miljøer – eksempelvis Det Økonomiske Råd – kan tilføres midler, så opgaven med at udvikle tidssvarende økonomiske modeller kan forankres her.

VEJE TIL EN ØKONOMISK BUNDLINJE

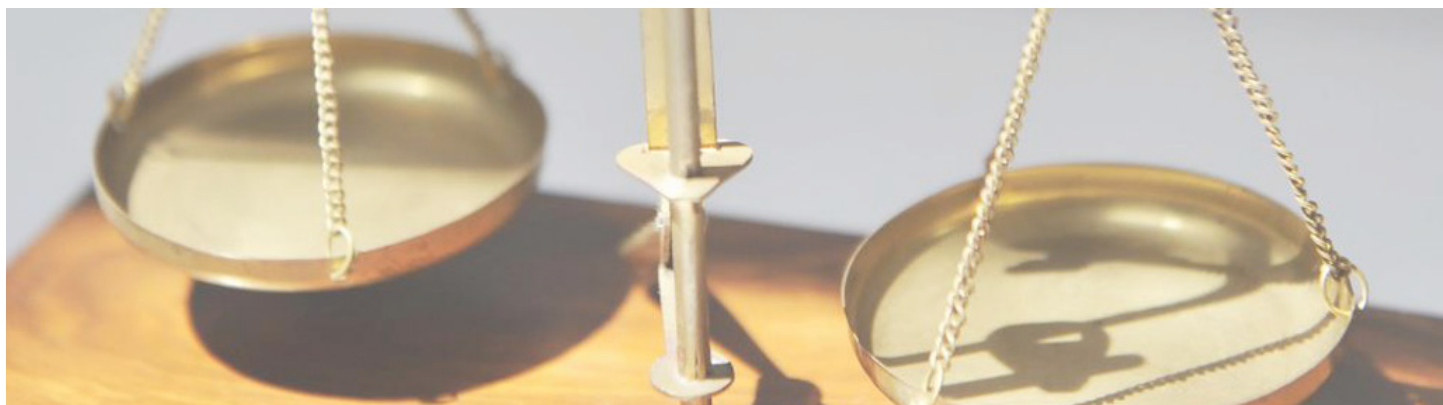
Når Alternativet arbejder for en hidtil uset samfundsomstilling, så medfører det også en ny økonomi. Markedet er alt for vigtigt til at blive overladt til sig selv. Økonomiens love skal gentænkes, og vores valg af en økonomisk bundlinje med seks fokuspunkter er kun en begyndelse. Mest fundamentalt er imidlertid ikke vores tilvalg af indsatsområder, men vores fravalg. Vi har fravalgt det mål, som mest gennemgribende har defineret den samfundsøkonomiske tænkning fra 1930'erne og frem. Vi har fravalgt BNP. Ikke fordi det er ligegyldigt, men fordi det ikke længere er det vigtigste mål; ja, det er end ikke blandt de seks vigtigste økonomiske mål i opbygningen af en økonomi til gavn for mennesker og miljø. Her går der en skelsættende brudflade mellem fortiden og det balancesamfund, vi kan skabe, hvis vi beslutter os for det.

Samtidig kan fokuspunkterne ikke ses isoleret hver for sig. Ofte vil politiske forslag have en effekt på flere dimensioner. Boligskattestoppet, der blev indført i 2001, har således på én gang øget uligheden, destabiliseret den finansielle sektor, svækket de offentlige finanser og er formentlig det politiske indgreb siden årtusindeskiftet, som mest dramatisk har vredet Danmark skævt ved at gavne de økonomisk stærke byregioner, anført af hovedstaden, Aarhus og Nordsjælland, på bekostning af landdistrikterne. Skadevirkningerne af boligskattestoppet er nu bredt erkendt, og et flertal har besluttet at afskaffe det, men først fra 2021.

Afskaffelse af boligskattestoppet vil bidrage til at sikre stabilitet på boligmarkedet og undgå fremtidige boligbobler. Det samme vil strengere lovgivning vedrørende de flex- og afdragsfrie lån, der var væsentlige årsager til finanskrisen. Derudover foreslår vi en opdeling i investerings- og opsparingsbanker for at mindske systemisk risiko.

Alternativet ønsker et opgør med den ulighed, der ødelægger samfundets sammenhængskraft og forringer menneskers trivsel. Det kræver blandt andet, at vi afskaffer de fattigdomsydelser, der dokumenterbart presser tusindvis af danske børn ud i fattigdom. Samtidig skal vi generelt tænke i større omfordeling og mere fair finansiering af politiske forslag. Eksempler på dette kunne være skat på finansielle transaktioner, indførelse af formueskat og en progressiv arveafgift.

Alternativet har foreslået en række øgede grønne afgifter, som samtidig kan forbedre de offentlige budgetter og give os mulighed for at investere i fremtiden. I vores finanslovsforslag har vi foreslået at styrke forskningsreserven.

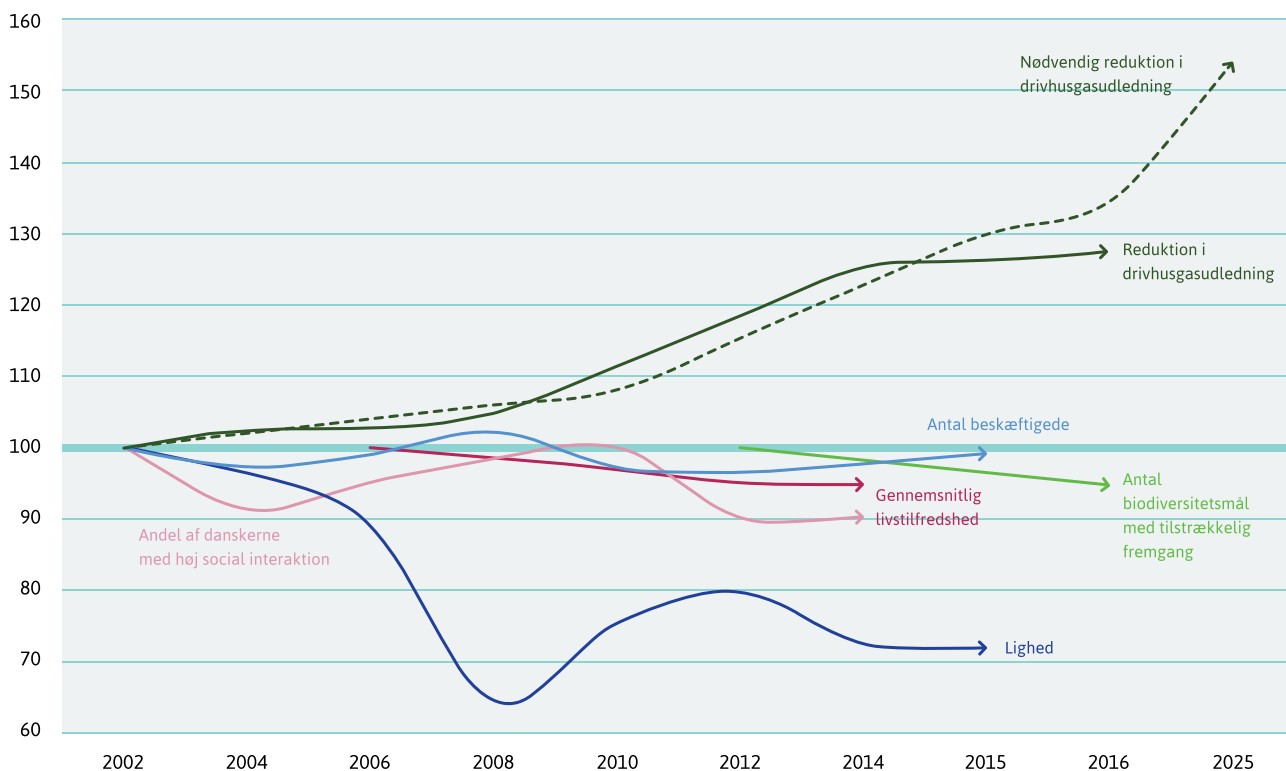

Der er mange veje til meningsfuld beskæftigelse, men den måske mest virkningsfulde er at skabe et langt mere entreprenant Danmark. Vi har i vores iværksætterpakke en hel palette af forslag, og vi ønsker i det hele taget at styrke mulighederne for at bruge de gode idéer til iværksætteri. Det er også i det lys, at en kortere arbejdsuge og kontanthjælp uden modkrav skal ses. Samtidig ser Alternativet store muligheder i medarbejderejede virksomheder og i at opdyrke den 4. sektor i krydsfeltet mellem den offentlige sektor, det private erhvervsliv og civilsamfundet. Forløsningen af et mere entreprenant Danmark vil samtidig accelerere opbygningen af kompetencer i befolkningen, og her i særlig grad de uformelle kompetencer, som ingen uddannelsesinstitution giver papir på, men som i praksis er afgørende for den enkeltes og samfundets dynamik. Vi mener, at der i danskerne findes et enormt potentiale for iværksætteri og entreprenørskab, som bare venter på den rigtige muld til at spire – til gavn for os alle, og til gavn for verden.

MAN FÅR DET, MAN MÅLER

TILBAGEGANG

Figur 21: Udvikling i Alternativets BNP for Danmark (indeks 100=2002)

Figurene viser udviklingen på vores seks hovedindikatorer samt den nødvendige reduktion i drivhusgasudledning. Udgangspunktet for udregningen af denne reduktionssti er målet om 55 % drivhusgasreduktion i 2025 i forhold til 1990-niveau og 40 % i 2020. Som mål for biodiversitet bruges her som foreløbig indikator Danmarks Naturfredningsforening og WWFs Biodiversitetsbarometer. Det er indekseret til 2012 grundet manglende tidligere mål. Desuden har vi valgt ikke at medtage målene for 2014 og 2015, da det grafisk ville være en misrepræsentation af den virkelige udvikling – på grund af de lave antal mål var der fra 2012 til 2014 en stigning på 100 % i biodiversitetsmål med tilstrækkelig fremgang og fra 2015 til 2016 et fald på 100 %. Målet for livstilfredshed (World Happiness Report) er ligeledes, på grund af manglende sammenlignelige data fra før, indekseret til 2006. For livstilfredshed er der desuden ikke foretaget nogen måling i 2008. Da Danmarks Statistiks måling af tilfredshed med sociale relationer er et helt nyt mål, bruges ESS' mål for andel af befolkning med høj social interaktion som mål for kvaliteten af fællesskaber. Det definerer vi som andel af danskerne, der ser familie, venner og kollegaer én gang om ugen eller mere. Lighed måles ved S80/S20-raten. Endelig bruges Danmarks Statistiks opgørelse af antal beskæftigede som foreløbigt mål for meningsfuldt beskæftigede.

Hvis vi dagligt træder op på vægten, vil vi naturligt forsøge at tabe de overflødige kilo. Hvis vi måler, hvor langt vi går hver dag, vil vi forsøge at gå de ekstra par skridt om dagen. Og hvis vi måler, hvor dygtige skoleelever er til udenadslære, er det dét og ikke kreativ tænkning, eleverne vil forsøge at blive bedre til. Man får kort sagt det, man måler.

Derfor betyder det også noget, hvad vi som samfund måler på. Nationalregnskabet kom til Danmark i forbindelse med Marshall-hjælpen efter 2. Verdenskrig, og lige siden har BNP været det altoverskyggende mål for samfundets fremgang. 1950'ernes og 1960'ernes vækstsprerter ville have været utænkelige uden denne form for samfundsøkonomisk planlægning. Men i dag ser vi også skyggesiden af det ensidige fokus på økonomisk vækst. Vi ofrer desværre for eksempel i alt for høj grad naturen, samfundets sammenhængskraft og meningen med tilværelsen på vækstens alter. Vi bliver mindre lykkelige, mere ulige og forurener stadig for meget. Vores liv bliver altså ikke bedre, selvom vi måske nok bliver rigere.

Derfor skal vi til at måle andet og mere end BNP. Det kan virke nørdet at diskutere, hvorvidt vi nu skal måle på den ene eller den anden statistiske indikator. Men i bund og grund handler det om, hvad det er for et samfund, vi ønsker. Bag bundlinjer og indikatorer ligger en helt grundlæggende samfundsdebat. Vi skal ikke bare gøre op med BNP. Vi skal gøre op med os selv, hvad der er vigtigt. Hvad det er, vi vil. Og hvordan vi kommer derhen.

I dette debatoplæg er Alternativet kommet med vores første forslag til, hvilke aspekter af samfundsudviklingen vi skal fokusere på. Udvælgelsen af indikatorer for en bæredygtig samfundsudvikling bygger på vores analyse af, hvad der udgør de største udfordringer for vores samfund. Disse falder inden for tre bundlinjer: den grønne, den sociale og den økonomiske.

Indikatorerne på den grønne bundlinje viser, om vores økonomiske og sociale udvikling sker i balance med naturen. Sådan er det ikke i dag, og vi har meget at gøre, hvis vi skal vende udviklingen. Seks indikatorer på en grøn bundlinje ændrer ikke alt, men tager vi dem seriøst, så vil meget være nået herhjemme. Så vil danskerne udlede væsentligt færre drivhusgasser, reducere støtten til fossile brændsler, mindske vores økologiske fodaftryk, øge genanvendelsen, udsættes for mindre kemikaliebelastning og beskytte naturens artsrigdom. Det vil være en god start.

Udviklingen på den sociale bundlinje vil vise, om vi får det bedre med hinanden og med os selv. Høj livstilfredshed og en retfærdig fordeling af den, stærke sociale relationer og fællesskaber, fysisk og psykisk sundhed, fravær af fattigdom, ligestilling mellem mennesker og et stærkt og gennemsigtigt demokrati er alle afgørende ingredienser i et retfærdigt samfund.

Endelig giver indikatorerne på den økonomiske bundlinje et langt mere retvisende billede af landets økonomiske udvikling, end BNP alene gør. Vækst i BNP siger intet om holdbarheden eller retfærdigheden af vores økonomiske udvikling. Det gør til gengæld en kombination af tal for antallet af beskæftigede i gode jobs, den økonomiske lighed, andelen af danskere med formelle eller uformelle erhvervskompetencer, ansvarligheden af de offentlige budgetter, økonomiens finansielle stabilitet og vores investeringer i fremtiden.

Ved at arbejde med disse indikatorer på tværs af tre bundlinjer får vi et langt mere retvisende billede af, om vi som samfund bevæger os i den rigtige eller den forkerte retning, end BNP alene kan give. De Tre Bundlinjer giver et mere holistisk billede af samfundsudviklingen, herunder hvordan bundlinjerne påvirker hinanden.

Overskud på den sociale bundlinje forudsætter således overskud på den grønne og på den økonomiske bundlinje. Det er kun muligt at leve sunde og gode liv, hvis ikke vores samfund trues af ekstreme vejrfænomener, havstigning, og ressourcekrig, og hvis vi kan nyde en levende natur og undgå forurening i vores dagligdag. Høj livskvalitet og reduceret fattigdom kræver en retfærdig økonomisk udvikling, og at samfundet har råd til at investere i de institutioner, der muliggør trygge, meningsfulde og frie liv.

En natur i balance kræver, at vi har et økonomisk råderum til at foretage de nødvendige investeringer. Hvis ikke vi tager hånd om klimaforandringerne nu, kommer de til at udgøre en uoverskueligt stor økonomisk post i fremtiden. Til gengæld ligger der et stort økonomisk potentiale i grønne teknologier.

På samme måde er et overskud på den sociale bundlinje en god forretning. Sunde mennesker i balance med sig selv og hinanden producerer mere effektivt og giver færre velfærdsudgifter. Et velfungerende demokratisk samfund, hvor vi ikke udelukker nogen, er et samfund, som alle vil bidrage til, og som tilgodeser flest muligens potentiale.

Bundlinjerne er altså ikke alene vigtige hver for sig, men også i forhold til hinanden. Desværre har vi set tilbagegang på de fleste af bundlinjerne de seneste 15 år. Følger man udviklingen i vores hovedindikatorer for bæredygtig udvikling siden 2002, er vi ganske vist blevet rigere⁸¹, men samtidig har vi oplevet en decideret negativ udvikling på fire ud af seks hovedindikatorer.

Mens beskæftigelsesantallet har svinget i perioden og nu er på vej opad igen, har vi oplevet en kraftig stigning i ulighed. Samme negative tendens findes på den sociale og på den grønne bundlinje. Vores livstilfredshed ligger under 2006-niveau og er faldet de seneste par år. Efter en god periode omkring finanskrisen oplever vi nu samtidig en kraftig stigning i andelen af befolkningen med lav social interaktion. Selvom vores drivhusgasudledning er reduceret siden 2002, er reduktionen nu fladet ud. Vi er langt fra at opfylde Danmarks andel af Paris-aftalen. Samtidig er der en stigning i antallet af biodiversitetsmål, som ikke oplever den ønskede fremgang.

Selvom vi, målt på BNP, er blevet rigere, er vi på en række områder altså blevet fattigere. Spørgsmålet er, hvad materiel rigdom egentlig er værd, hvis vi ikke har tid til at fordybe os i det, der giver vores liv mening, og ikke har tid til at fortabe os i hinanden? Hvis prisen er, at vi arbejder så meget, at vores børn ikke kender os, og vi ikke kender os selv? Hvis prisen er, at vores børn ikke har mulighed for at drikke vandet i vandhanen og mærke den mørke, fugtige jord mellem deres fingre? Hvis prisen er, at vores børnebørn skal leve i en verden, tyngt af klimaflugtninge og ressourcekrige på grund af oversvømmelser samt energi-, vand- og fødemangel? Hvis prisen er, at nogle mennesker fødes til overflod, mens andre må kæmpe for tag over hovedet og mad på bordet?

⁸¹ Danmarks Statistik, NAN1.

Derfor skal vi skabe en verden, hvor vi har tid til hinanden og behandler hinanden og naturen retfærdigt. Hvor vi sikrer os, at vores velstand investeres i fremtiden og i de mennesker, som har allermest brug for det. Vi skal have nye pejlemærker for, hvor samfundet skal hen. Når der ikke skal være én, men tre bundlinjer, er det udtryk for, at økonomiens overherredømme i samfundsudviklingen er forbi. De Tre Bundlinjer kan gøre os bevidste om, hvilke områder vi bliver nødt til at fokusere mere på.

Med dette debatoplæg har Alternativet givet vores indledende bud på, hvilke aspekter af samfundsudviklingen De Tre Bundlinjer kunne dække. Men det er langt fra en facitliste. Næste skridt er, at vi beder om jeres hjælp til at finde og udvikle de parametre for et bæredygtigt samfund, som kan hjælpe os alle med at orientere os i den politiske debat. Det er tid til at sætte nye mål. Forpligtende mål. Mål, som kan danne udgangspunkt for den politik, der skal føres, de forslag, der skal udvikles, de valgløfter, der skal gives. Samfundets kurs skal lægges om, og alle er velkomne til at bidrage. Hvis fremtidens samfund skal være for alle, skal det skabes af alle.

